

BIA-P.2.3.1/2-๑๑

มารู้จักพระพุทธศาสนา
ให้ยิ่งกว่าที่แล้วมา

[ชุดลอยกระทง อันต์ับ ๕๔]

พุทธศาสนิกขุ

อุทิศนา

ลอยธรรมะมาลัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ	
แผ่ธรรมะรังสี	ตามพระพุทธทรงประสงค์	๗
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปน์โลกให้อยู่ยัง	
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร	๗
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันรพาดกลีบ	
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวสุดเตร็จงาน	๗
จะทุกข์ทนทั้งคืนวัน	พิฆาตคนนมมีประมาณ	
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม	๗
บรรษัทพระพุทธองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม	
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกมองส่องพินัย	๗
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตภัย	
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งปอพิ	๗

พ.ท.

๒๕๒๓

มารัจกัพระพทธศาสนากัน
ให้ยิ่งกว่าที่แล้วมา

[ชุดลอยปฐม อันตบ ๕๕]

ธรรมบรรยายของ

ท่านพุทธทาสภิกขุ

ชุดคู่มือที่จำเป็น

ณสวนโมกขพลาราม อ.ไชยา

๕ มิถุนายน ๒๕๓๑

ศรัทธาบริจาค

ของ

ผู้มาเยี่ยมสวนโมกข์แต่ละปี

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๕,๐๐๐ เล่ม

๑๕ มกราคม ๒๕๓๒

เรียนธรรมะ

เรียนธรรมะ อย่าตะกละ ให้เกินเหตุ
จนเป็นเปรต นิวปราชญ์ เกินคาดหวัง
อย่าเรียนอย่าง ปรัชญา มัวบ้ำดั่ง
เรียนกระทั่ง ดายเปล่า ไม่เข้ารอย.

เรียนธรรมะ ต้องเรียน อย่างธรรมะ
เรียนเพื่อละ ทุกข์ใหญ่ ไม่ทอดย
เรียนที่ทุกข์ ที่มีจริง ยิ่งเข้ารอย
ไม่เลื่อนลอย มองให้เห็น ตามเป็นจริง.

ต้องตั้งต้น การเรียน ที่หูตา ฯลฯ
สัมผัสแล้ว เกิดเวทนา ตัณหาวิง—
ขึ้นมาอยาก เกิดผู้อยาก เป็นปากปลิง
“เรียนรู้อย่าง ตัณหาดับ นับว่าพอ ๆ”

Phon...
 Phon...

อินไม่ทวด

การพนันนั้นนับชื่อธรรมะ อันเป็นธรรมภาพ ในสมัย
ที่โลกกำลังขาดแคลนธรรมะอย่างชั้ เช่นนี้ เป็นชื่อที่ มี
เหตุผล และควรแก่การอนุโมทนา, จึงชื่ออินไม่ทวด.

คำว่า "ธรรม" เมื่อแปลแล้ว มีความหมาย มาก
มากจนหาประมาณ, แต่ประมาณที่จำกัดที่สุดนั้นชื่อ ธรรมะ
คือ หน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ ในทุกข้อของกฎ
ของธรรมชาติ ทุกข้อทุกตอน แห่งวิวัฒนาการ ของ เขา,
เมื่อความมีชีวิตอยู่ อย่างยาก หรือ โดดเดี่ยวแล้ว และ
สิ้นกรรม, หรือ ทั้ง โลก.

โลกขาดแคลนธรรมะ เพราะมีผู้รักชื่อที่ผิด
ที่ธรรมะอย่างถูกต้อง ดังที่กล่าวแล้ว เพราะคือกฎ
แปลไปนอกในคิด ในระบอบอันเกิดจากกฎประเพณี
คือธรรมะ นั้นเอง. สัญชาติที่ใดที่ในจิตใจคน อดมของ
จิตใจระบอบอันนั้น และเจริญเติบโตในจิตใจคนกระ
ทั้ง มีจิตใจเป็นกาลีไร ทั้งเมื่อครั้ง. บุรุษกาลีไร
ชีวิตจิตใจ คนนั้นชื่อว่า ไม่ดีคือมีธรรมะ อธิปไตย
เสียแล้ว; สดแต่ได้มีหัวใจอันดี กาลีไร ได้เกิดข้อ
ตลอดกาล เป็น มาแล้ว. เขาเห็นว่า นกที่ ของเขา มีอยู่
เมื่อ แต่ เขาเห็นใจ สนใจความดีของกาลีไรเท่านั้น.

โลกของอินไม่ทวด ก็คือโลกอยู่ในธรรมภาพเช่นนี้ จึง

เรื่องใดก็ตาม โลกที่กำกับจากแคลนชาวมะ จักรวรรดิหรือสังคม
อื่นๆ; แม้แต่สงคราม ก็คือสิ่งที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ในชีวิต
ที่มันไม่ สอดคล้องกับกฎอยู่ในโลกปัจจุบัน. แม้แต่สงครามก็เกิด
อย่างไร ทั้งของสัตว์ป่าและมนุษย์เหมือนกันสักเท่าไร ก็ยังไม่เต็ม
ใจด้วยสิ่งที่มันเป็นและมีอยู่ด้วยในโลกที่เต็มไปด้วยโลก มันตั้งแต่อง
เดวิดถึง สอวริชมัน ลันชานกาล ภัยสังคม เพื่อป้องกันชีวิตของมนุษย์
อื่น สงครามเพื่อรวมชีวิต สงครามเพื่อชีวิต และการแบ่งปันทรัพยากร
การกิน ระหว่างชนชั้น ที่มีอำนาจในสังคมคือที่ซึ่ง ลันชานริช
ลยสัน, การป้องกันตัวเอง กันทั้งโลก แม้จะมีมนุษย์ที่มีอำนาจ
อยู่ในธรรมชาติ โดยผู้กระทำ. จุดแห่งสงคราม คำที่สองนี้ มิใช่
คือ ที่หากว่าสงครามจะอยู่ในโลก.

บางที อาจจะคิดว่า มันไม่มีสิ่งที่ช่วยไม่ได้ไว้ได้แล้ว
จะมีในใจโลกเป็นเช่นนี้. ยี่สิบปีให้หลังในบทความนี้ และพอ
เป็นจุดจบแล้ว เขาก็มีข้อสงสัยว่าโลกเขาด้วย สักจุดหนึ่ง ก็
ได้ตัวเต็ม โดยไม่เหลืออะไรเลยในโลกสัตว์เดรัจฉาน ก็ยังอยู่ใน
สังคมเดียวกัน แต่ประทุกัน. แต่พอถึงที่นั่นก็ ชรามะ คำแรกนั้น
เห็นพอ สิ่งที่ยี่สิบ มีให้เอง และ มีสิ่งอื่น แต่โดย ได้มา โดย
มีจุดอยู่; โลกจะรวมทั้งที่ยี่สิบแห่ง ลันชานริชมัน เพื่อช่วย
โลกที่มีไว้ ตามมาทั้งในแง่ของสังคมด้วย โดยดูสิ่งที่ สิ่ง ที่ ไว้
ว่า ชรามะ มัน เอง; สิ่ง ได้ มา โดย มา จาก ที่ เอง แต่ ชรามะ อีก
ของ มัน ที่ มี อยู่ เพื่อ การ ที่ มี มา แห่ง ชรามะ ซึ่ง มี
มา เอง นี่. การที่มีมัน สิ่ง ชรามะ สิ่ง นี้ เอง แล้ว ก็ คือ มัน แต่
ที่ มี เพื่อ การ ที่ มี มา แห่ง ชรามะ สิ่ง นี้ เอง.

การรักการงาน คือการรักที่จะทำประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างเต็มที่
มีผลต่อจิตใจในสิ่งที่ดี แม้ในยามใดที่คนส่วนน้อยที่คิดจะตั้งตัวอยู่
กับสิ่งที่ไม่ดีอย่างปี ๒๐๑. ไม่ควรที่จะมีความสงสัยในใจในสิ่งที่
มีไว้เป็นหน้าที่อันดีของบุคคลใดก็ตาม จิตใจที่ผู้ทำงานอย่าง
ดี. ความดีนั้นเป็นเหตุอันดีอันหนึ่งอันหนึ่ง เพราะเหตุนี้ ความรัก
เพื่อตนเองย่อมดีต่อส่วนรวม มีจิตใจที่ดีอย่างนี้ แม้ว่าจะมีความสงสัย
ต่อสิ่งที่ดีกว่าก็ตาม หากบุคคลใดที่ไปรับใช้ ผู้รับใช้ที่
รักงาน รักชาติ รักเพื่อนฝูง รักพ่อแม่ รักภรรยา รัก
หน้าที่ของตนอย่างเต็มที่อย่างถูกต้อง. ความใฝ่ฝันอันดีของ
จิตใจ ทำให้ในจิตใจมีในสิ่งที่ดี. ไม่เพียงแต่ความดีอันเป็นภาษา
คือ ความดีที่บุคคลใดคนหนึ่ง หรือ ๓๓ คนก็ตาม ก็ดี แต่
จิตใจที่ดีเป็นเหตุอันดีต่อส่วนรวมเหล่านี้ ก็ดีแล้ว.

การงาน: ต่อไปในชีวิตที่ดีมีจิตใจอย่างถูกต้อง รักงาน รัก
ประเทศอันเป็นที่รัก และชีวิตอันดีอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ควรทำ
อันดีอันหนึ่งอันหนึ่ง ก็เปรียบเสมือนสิ่งที่ดีอันหนึ่ง มีใจรักงาน
อย่างเต็มที่ สืบเนื่องมาเพื่อ สันติสุขของมนุษยชาติ และ สันติภาพ
ของส่วนรวม โดยส่วนเดียว, ไม่ควรที่จะทำทุกประการใน
ใจ แม้แต่สิ่งที่ดีก็ตาม และบุคคลที่คิดจะไปรับใช้, ไม่เห็น
คุณค่าในสิ่งที่ดี หรือเห็นแก่ผลประโยชน์ แม้แต่ตนเองก็ตาม. คือ
ก็เปรียบแก่ ข้าราชการ, วิศวกร, หรือ ข้าราชการที่ดี ย่อมมี
แต่ผู้รับใช้ที่รักงาน. จิตใจที่ดีของบุคคลหนึ่ง ซึ่ง
นั้นมีคุณค่าอันดีอันหนึ่ง, มีแต่ สิบวันดี ที่มีตั้งแต่เก้าปี
ในรับใช้ที่รักงาน มีหน้าที่อันดีอันหนึ่ง.

เขา ยี่สาม บุญรอดสิน กบไซ วิ ข้าร่วมมิตรพี่กษา เพื่อได้
รู้จักซึ่งทั้งข่ม ๑๒๖๖ ถูกตัดลงตามที่เป็นจริง เมื่อมีข้อเท็จจริง
๑๒๖๖ ข่มขู่ มีชื่อ ยี่สาม บุญรอดสิน กบไซ วิ ข้าร่วมมิตร
พี่น้อง ๕ คน เรารู้จักเป็นอาตมาของกบไซสิน คนในข่มขู่ข่มขู่ ไม่ผิดที่
เป็นกันอยู่ โดยมากในโลกนี้จริงจริง ทั้ง คัดด้วย อาตมา
เราเองด้วยโลกของพวกเราเองได้ ก็จริง ไม่ใช่ว่าเราจะมาตาม
๑๒๖๖ บุญรอดสิน กบไซ วิ ข้าร่วมมิตรโลก แต่ในคดีข่มขู่
๑๒๖๖ ไม่เป็นพิษเป็นภัย แก่เราได้ โดยอาศัย อาตมา นั่นเอง แต่
คนในโลก คนใดคนหนึ่ง โลกนี้ ก็เป็น โลกที่ข่มขู่ข่มขู่
ข่มขู่ เป็นโลกของพระศรีอารยโลกโดย ข่มขู่ข่มขู่ ข่ม
ข่มขู่ เพราะเป็นโลก ที่ ข่มขู่ ไม่ต่าง

๑๒๖๖ ข่มขู่ โลก ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่
ข่มขู่ ไม่ต่างข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่
ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่
ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่
ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่
ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่
ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่
ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่ข่มขู่ ข่มขู่

บุญรอดสิน กบไซ วิ

โลก ข่มขู่ ข่มขู่
๑๒๖๖ ข่มขู่ ๑๒๖๖

มารู้จักพระพุทธศาสนากัน
ให้ยิ่งกว่าที่แล้วมา.

[ชุดที่หนึ่ง]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาควิสาชญา ว่า
ด้วยเรื่องคู่มืออันจำเป็น สำหรับการศึกษาและการปฏิบัติ
เป็นตอนที่ ๑๓ ในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยทั่วข้อว่า
มารู้จักพระพุทธศาสนากันให้ยิ่งกว่าที่แล้วมา, มารู้จัก
พระพุทธศาสนากันให้ยิ่งกว่าที่แล้วมา. ข้อนี้ก็เป็นการสมควร
อย่างยิ่ง ที่ว่าเราจะต้องรู้สิ่งที่ควรรู้ให้ยิ่งๆขึ้นไป ตาม
โอกาส, สำหรับบุคคลที่เรียกว่า พระพุทธเจ้านั้น เราก็ได้
บรรยายกันมาแล้วตามสมควร สำหรับให้รู้ยิ่งขึ้นไป, บัดนี้

ชุดคู่มือที่จำเป็น ๗ ตอนที่ ๑๓, ๕ มิถุนายน ๒๕๓๐

ก็มาถึงสิ่งที่เรียกว่า พระพุทธศาสนา อันเราควรจะรู้
ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก จึงขอบรรยายตามลำดับ.

เมื่อท่านทั้งหลาย รู้จักลักษณะ, ความมุ่งหมาย
หรือวิถีทางหรืออะไรต่าง ๆ ของสิ่งใด ก็จะสามารถปฏิบัติ
และใช้สิ่งนั้น ๆ ให้เป็นประโยชน์ได้, เดียวนี้เราก็เป็น
พุทธบริษัท มีพระพุทธศาสนาเป็นหลักประจำตัว ควรจะได้
มีความรู้ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป สำหรับจะใช้ให้สำเร็จประโยชน์.
อาตมาจะไต่กล่าวไปที่ละอย่าง หรือที่ละลักษณะ, ขอให้ตั้งใจ
กำหนดจดจำไว้ให้ดี.

**ข้อแรก ข้อที่ ๑. ก็คือว่า พระพุทธศาสนาเป็น
ศาสนาแห่งวิวัฒนาการ, มิได้มีผู้ใดสร้างหรือเนรมิต.**

ใจความที่ว่า พุทธศาสนานักกล่าวถึงสิ่งทั้งปวง โลก
ทั้งหมดโดยความเป็นวิวัฒนาการของธรรมชาติ ไม่ใช่มีใคร
สร้าง. นี้ก็เพื่อให้รู้ว่า เดียวนี้บรรดาศาสนาทั้งหลายที่มีอยู่
มากมาย นี้ พองจะมาจัดเป็นพวกได้เป็น ๒ พวกด้วยกัน :—

พวกหนึ่ง หรือโดยมากถือว่า สิ่งทั้งปวงหรือมนุษย์
นี้ พระเจ้าสร้างขึ้นมา เขาก็มีระเบียบปฏิบัติไปตามแบบนั้น.

ส่วน พุทธศาสนา ถือว่าไม่เป็นเช่นนั้น **ไม่ใช่มีพระเจ้า**
อะไรที่โหนสร้างขึ้นมา, แต่เป็นวิวัฒนาการของธรรมชาติ
 โดยกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ตามวิถีทางของธรรมชาติ. ครั้น
 รู้อย่างนี้แล้ว ก็เกิดการแบ่งกันว่า พวกหนึ่งปฏิบัติตาม
 คำสั่ง หรือที่ถือว่าเป็นคำสั่งของพระเจ้า, อีกพวกหนึ่งก็
 ปฏิบัติให้ถูกกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยไม่ต้องถือว่า
 เป็นคำสั่งของพระเจ้า, เว้นเสียแต่ว่าจะทำเสมือนหนึ่งว่ากฎ
 เกณฑ์ของธรรมชาตินั้นศักดิ์สิทธิ์ เหมือนคำสั่งของพระเจ้า
 เพราะเขาเชื่อในพระเจ้าเข้ากระดูกเสียแล้ว.

นี่ขอให้สังเกตๆ ว่าเป็นต่างกันมาก ที่
 พวกหนึ่งจะนั่งอ้อนวอนพระเจ้า บูชายัญเพื่อพระเจ้า ทำ
 อะไรๆ ให้ถูกใจพระเจ้า แล้วจะได้ความสุข นี่มันเป็น
 อย่างนี้ ; อีกพวกหนึ่งว่าไม่ๆๆ ไม่ได้ทำเพื่อให้ออก
 พระเจ้าแล้วพระเจ้าจะประทานความสุข แต่จะทำให้ถูก
 ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ที่ว่าความสุขจะมีขึ้นมาได้
 อย่างไร หรือว่า ความทุกข์นี้จะดับลงไปได้อย่างไร เราจะ
 ต้องมีสติปัญญา รู้แล้วก็ปฏิบัติ. ในเมื่อพวกแรกนั้น เขามี

แต่ศรัทธา เชื่อตามที่บอกให้ปฏิบัติ, สั่งให้ปฏิบัติแล้ว
ความเชื่อในสิ่งที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์สูงสุดไปตามแบบนั้น.

พุทธบริษัทจะต้องเป็นพุทธบริษัท, พุทธบริษัท
จะต้องเป็นพุทธบริษัทให้ถูกต้อง ตามหลักการของ
บุคคลผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เราไม่ต้องเชื่อตามที่เขามอบ
แก่เราจะเชื่อตามที่เราได้ปฏิบัติลงไปแล้ว ได้ผลอย่างไร,
เราปฏิบัติลงไปแล้วได้ผลอย่างไร, แล้วก็เชื่อตามที่มันปรากฏ
อยู่จริง ๆ, นี่ก็เพื่อให้เราเป็นพุทธบริษัทให้ถูกต้อง ตามวิถี
ทางของพุทธบริษัท โดยที่ถือว่า มนุษย์หรือโลกหรือ ทุกสิ่ง
นี้เป็นไปตามกฎของวิวัฒนาการ ไม่ใช่มีพระเจ้าสร้างขึ้นมา
แล้วควบคุมบังคับอย่างนั้นอย่างนี้.

แต่แล้วก็น่าหัว ท้อว่า พุทธบริษัทเราไม่ได้
ปฏิบัติตรงตามแนวนี้หรือตามหลักนี้ เพราะเหตุว่าพุทธ-
บริษัทเหล่านี้ ได้รับนับถือศาสนาที่ถือว่ามีพระเจ้าผู้
สร้างมาก่อน, คือว่าชาวอินเดียที่ถือศาสนาที่มีพระเจ้าผู้สร้าง
นั้น เขาได้มาถึงแผ่นดินนี้ก่อน แล้วก็สอนไว้ก่อน สอนไว้
อย่างมั่นคง ให้ประชาชนที่นี่ถือว่า มีพระเจ้าสร้าง อย่างนั้น

มาก่อน แล้วต่อมาพระพุทธศาสนาจึงมาถึง, หมายความว่า
ศาสนาพราหมณ์หรือศาสนาฮินดูเขามาก่อน พุทธ-
ศาสนาภายหลัง. เขามาสอนไว้ก่อน ว่ามีพระเจ้าผู้สร้าง
แล้วมาทีหลังก็มาสอนเรื่องกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เรื่อง
อริยสัจเรื่องอะไรเหล่านี้ มันก็เฉยปนกัน ของเก่าที่ได้
รับไว้ก่อนก็ สละออกไปไม่ได้, ของใหม่ก็รับเข้ามา อีก
ส่วนหนึ่ง ก็เฉยปนกัน คือทั้งสองอย่างพร้อมกัน เป็นสิ่งที่
น่าศึกษาน่าฝึก.

ปรากฏว่าวัดแต่ละ วัดสมัยโบราณโน้น ก็มี ๒ โยสดี :
คอนท้าวัดมีโยสดีของฝ่ายพราหมณ์ มีพระเจ้า มีพระอิศวร
มีพระนารายณ์ หรือพระอะไรก็แล้วแต่จะถือในกายอะไร, แล้ว
ข้างในวัดเขามาก็มีโยสดีพุทธศาสนา คือ มีพระพุทธรูป มี
พระพุทธเจ้า เป็น ๒ ศาสนาซ้อนกันอยู่ทุกแห่ง; ใค้ยินมาว่า
แม้ที่อื่นก็เป็น อย่างนี้เหมือนกันในประเทศลังกาหรือประเทศ
อื่น ๆ ก็มีลักษณะอย่างนี้. นั้นจะเรียกว่าจำเป็นก็ได้ คือว่ามัน
เป็นมาเอง ศาสนาหนึ่งมาก่อนมาสอนไว้อย่างหนึ่ง, ศาสนา
ใหม่เข้ามาแล้วก็สอนไว้ดีกว่าเหนือกว่าลึกกว่า แต่ว่ามันก็ถือ
ยาก ถือไม่ได้.

ทั้งผู้ครองบ้านครองเมือง จึงถือเอาไว้ทั้งสอง
 อย่างเลย; อย่างแรกก็สำหรับคนที่ไม่มีปัญญา หรือ
 ลุกเต็ก ๆ หรือผู้ที่ไม่มัสติปัญญาลึกลับ ซึ่ง เขาถืออย่างนั้นมันง่ายดี,
 แล้วผู้ที่มีปัญญาลึกลับก็ถืออย่างข้างใน เข้ามา ถืออย่าง
 กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เช่นเรื่องอริยสัจจ์เป็นต้น. หลับคา
 นึกก็จะเห็นคล้าย ๆ กับเห็นว่า พาลุกเต็ก ๆ มาเข้าโบสถ์ข้างหน้า
 รكن้ำมนต์ ทำพิธีต่าง ๆ นานาตามแบบนั้น. เสร็จแล้วก็เข้า
 มาโบสถ์ใน. ผู้ใหญ่ที่มีสติปัญญาก็ทำตามแบบที่ไม่ต้อง
 มีพระเจ้า ไม่ต้องรکن้ำมนต์ ไม่ต้องทำอะไร, อย่างนั้นมันก็
 ก็เหมือนกัน ว่าที่จริง ก็ทั้งคนที่มปัญญาและคนที่ไม่มี
 ปัญญา จะได้รับการกระทำทั้งสองพวก ถ้ามีแต่อย่างเดียว
 ก็ได้ทำแต่อย่างเดียว.

ฉะนั้นขอให้เรา **รู้ไว้ว่า** เนื้อแท้ตัวแท้ของพระ-
 พุทธศาสนานั้น ถือหลักวิวัฒนาการตามธรรมชาติ คือ
 กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ: ถ้าทำไปอย่างนี้ทุกซ์จะเกิดขึ้น,
 ถ้าทำไปอย่างนี้ทุกซ์จะดับลง ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ.
 แต่ถ้าฝ้ายอื่นกับบูชาพิธีบวงสรวงอื่น ขอร้องทำพิธีต่าง
 ทางการเมือง, แล้วก็เหลือมาจนกระทั่งบัดนี้ ที่ยังถือฝ้ายข้าง

พระเจ้าผู้สร้างก็ยังมีอยู่มาก ; ไต่ถามเขาบอกว่าที่กรุงเทพฯ
มีคนไปศาลพระภูมิเอราวัณมากกว่าไปโบสถ์พระแก้ว, ไทวเป็น
ชาวกรุงเทพฯ ก็รู้เขาเองก็แล้วกัน. นี่ก็ชอบง่าย ๆ ไป
พระภูมิเอราวัณบวงสรวงอันวอนเต็มไปหมดขอให้ช่วยอย่าง
นั้นอย่างนี้, ที่ไปโบสถ์พระแก้วนั้นมีจำนวนน้อย แต่ถึง
อย่างนั้นก็ยังไปทำพระแก้วให้กลายเป็นพระเจ้า รัชการบุชา
บวงสรวงอันวอนคล้าย ๆ กับไสยศาสตร์ไปเสียอีก. นี่ความ
เป็นจริงมันมีอยู่อย่างนี้.

เดี๋ยวนี้เราไม่มีปัญหาอย่างนั้น, เดี่ยวนี้พวกเรา
ที่นี้ไม่มีปัญหาอย่างนั้น, มีแต่เพียงว่า อะไรทำลงไปแล้ว
เกิดทุกข์ก็ไม่ทำ, อะไรทำลงไปแล้วทุกข์ไม่เกิดแล้วก็ทำ,
ฉลาด ฉลาดที่ว่าทำให้ทุกข์ไม่เกิด ไม่ต้องไปดับทุกข์
ไม่ต้องไปต่อสู้กับทุกข์, เหมือนกับเขาไม่สิ้นไปวันๆ นี้ไม่
ต้องทำ, ไม่ต้องทำ, ทำให้ลึกกว่านั้น คือทำให้ทุกข์มัน
ไม่เกิด ทำให้ความทุกข์มันไม่เกิด, มันก็ไม่ต้องดับ ก็มี
ค่าเท่ากับดับเหมือนกัน ทำให้มันไม่เกิด ดีกว่าให้มันเกิดแล้ว
จึงดับ.

นี่ข้อแรกที่ว่า พุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งวิวัฒนาการ คือสอนว่าคนหรือโลกหรืออะไรก็ตาม มันเป็นไปตามกฎวิวัฒนาการของธรรมชาติ ไม่ใช่พระเจ้าสร้างขึ้นมา ข้อที่หนึ่ง.

ที่ ข้อที่ ๒. ก็อยากจะบอกว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มวัดทางอย่างวิทยาศาสตร์.

เหมือนที่เราเรียนวิทยาศาสตร์กันเดี๋ยวนี้, ไม่ต้องสมมุติเน้นสมมุติเน้ เขาของจริงมาศึกษา พิสูจน์ ค้นคว้า ทดลอง, ทดลองแล้วทดลองอีกจนแน่นอนว่า สิ่งนี้ทำลงไป มีผลอย่างนี้ มีผลอย่างนี้ ใช้วิธีอย่างนั้น, แล้วยังมีอุปายวิธี เรียกเป็นภาษาบาลีหน่อยว่า อุปายวิธี เทียบภาษาใหม่สมัยนี้ ก็ว่า มีเทคนิค, แล้วก็มีการใช้เทคนิคให้ได้ เรียกว่าเทคโนโลยี, นั่นยังเป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์. ฉะนั้น พุทธศาสนาจึงไม่ต้องมีพิธีรีตอง อ่อนหวานบวงสรวง, ไม่ต้องมีศาลเน้นศาลนี้, มีแต่การกระทำลงไปให้ถูกต้องกับเรื่องกับราวที่มันเข้ามาเกี่ยวข้องกับ. สิ่งที่เขาเข้ามาสัมผัสทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีอยู่อย่างไร ต้อนรับมันให้ถูกต้อง อย่างวิถีทางของ

วิทยาศาสตร์ คือ รู้เท่าทัน ป้องกันไม่ให้มันเกิดปัญหา,
ไม่ให้มันเกิดความทุกข์ขึ้นมาได้ นั่นเอง.

ข้อที่ ๓. ถู้อไปอีก ก็จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนา
เป็นศาสนาแห่งธรรมชาติ.

ศาสนาแห่งธรรมชาติคำเดียวเท่านั้นแหละมีความ
หมาย ๔ ความหมาย ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ น
อย่างหนึ่ง, ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎของธรรมชาติ น
อย่างหนึ่ง, ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ
นอย่างหนึ่ง, แล้วเป็นเรื่องเกี่ยวกับผลที่ได้รับ อันเกิด
มาจากการปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกต้อง นอย่างหนึ่ง, เป็น ๔
ความหมายด้วยกัน ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ. ดังนั้นเรา
จึงกล่าวได้ว่า เป็นศาสนาแห่งธรรมชาติ ศาสนาแห่ง
ธรรมชาติ, เป็นเรื่องเดียวกับธรรมชาติ. จงพยายามรู้จัก
ธรรมชาติ ในทุก ๆ ความหมาย แล้วก็จะรู้จักสิ่งที่เรียกว่า
พระพุทธานุชา, นี้จึงเรียกว่าศาสนาแห่งธรรมชาติ.

ข้อที่ ๔ พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เห็นโลก
ทั้งปวง เป็นเพียงกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา.

ที่ว่าศาสนานี้เป็นธรรมชาติ เป็นไปตามธรรมชาติ,
แล้วพูดให้รวบรัดให้สั้นเข้ามา ก็เรียกว่ากระแสแห่งอิทัป-
ปัจจัยตา หรือ กฎแห่งอิทัปปัจจัยตาควบคุมอยู่ ก็มันมีแต่
สิ่งที่เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย, เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย
เพราะมีเหตุปัจจัยจึงมีขึ้นมา, เพราะมีเหตุปัจจัยอย่างหนึ่ง
เกิดขึ้นมาอย่างนี้, เพราะมีเหตุปัจจัยอย่างหนึ่งจึงเกิดขึ้นอย่าง
นั้น. ขอให้มองเห็นทุกสิ่งที่กำลังเปลี่ยนไปตามกฎแห่ง
อิทัปปัจจัยตา จนกลายเป็นกระแสแห่งอิทัปปัจจัยตา.

เช่นว่า ต้นไม้ ต้นนี้ มันเป็นมาตามกฎเกณฑ์
แห่งอิทัปปัจจัยตา, นับตั้งแต่มันเริ่มเกิดตกอยู่ที่ดิน ได้รับความ
ชื้นพอ เมล็ดก็แตกหน่อเป็นต้นขึ้นมา, แล้วก็ใหญ่โต
เป็นต้นเป็นลำอย่างนี้ ใหญ่ออกไปเป็นลูกเป็นดอก แล้วก็
เป็นเรื่อยไป, นี่เป็นเหมือนกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงไป
ตามกฎอิทัปปัจจัยตา. ที่เป็นสัตว์ก็เหมือนกัน, ที่เป็นคนก็
เหมือนกัน ล้วนแต่เป็นไปตามกระแสแห่งอิทัปปัจจัยตา.

แม้แต่ก้อนหินที่ ไม่มีชีวิตนี้ ก็กำลังเป็นไปตาม
กระแสแห่งอิทัปปัจจัยตา, แต่ก่อนโน้นมันไม่ได้มาเป็น

ก้อนหินนอนอยู่ที่นั่น มันเป็นตัวภูเขาอะไรก็ได้, แล้วมันค่อย
แตกออก แล้วมันค่อยตกลงมา แล้วมันก็ค่อยร่อยหรือ มัน
ค่อยเปลี่ยนรูป, มันเคลื่อนที่ ด้วยเหตุนี้เหตุนี้ จนในที่สุด
มันมานอนอยู่ที่ตรงนี้ แล้วมันก็ยังจะร่อยหรือต่อไป, มันจะ
หมกซ่อนลงสักวันหนึ่ง หรือมันจะเปลี่ยนแปลงไปอยู่ที่อื่นก็ได้
มันกำลังเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างละเอียดลึกซึ้งอยู่ในภายใน.

ดูให้เห็นชัด หมายความว่า ไม่มีอะไรที่หยุดนิ่ง

มีแต่เปลี่ยนไปตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา. พุทธศาสนา
เห็นสิ่งทั้งปวง หรือ สอนให้เห็นสิ่งทั้งปวง ว่าเป็นกระแส
อิทัปปัจจยตา, เป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา ไม่หยุดหย่อน
จนกว่าจะสูญสิ้นไป, แม้แต่มันสูญสิ้นไป มันก็ยังเป็นเหตุ
ปัจจัยให้เกิดสิ่งอื่นขึ้นมาได้อีกนะ ไม่มีที่สิ้นสุดคอก, นี่ลำบาก
เห็นว่าโอ! มันเป็นเพียงกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงตาม
กฎอิทัปปัจจยตา.

ข้อที่ ๕. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการอยู่
เหนือพระเจ้าผู้สร้าง.

เหนือพระเจ้าผู้สร้าง นี้มีหลายความหมาย ของเรา
ไม่ต้องอาศัยพระเจ้าผู้สร้าง อย่างนี้ก็เหมือนกัน, เราสามารถ

จะช่วยตัวเอง หรือว่าเราไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาโดยพระเจ้า, เราไม่ต้องพึ่งพาพระเจ้า, แล้วเรายังจะต้องการอยู่นอกเหนืออำนาจการสร้างของพระเจ้า คือไม่ให้พระเจ้ามาสร้างหรือมาควบคุมหรือมาเกี่ยวของอะไรกับเราได้, ต้องการจะอยู่นอกเหนืออำนาจของสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า, ฟังดูแล้วก็อวดดีโอหังอยู่มากเหมือนกัน, แต่ว่าเป็นความจริง ที่เราจะต้องมีความรู้, ความเข้าใจ, ความถูกต้อง ที่ไม่ต้องอยู่ใต้อำนาจของพระเจ้า ซึ่งอะไรก็ไม่รู้ ได้แค่บอก ๆ กันมา เชื่อ ๆ กันมา, แล้วก็กลัวกลัวแล้วก็ทำไปตามความกลัว นี้ไม่ไหว.

เราจะมี^๕ความแน่ใจ มี^๕ศรัทธาแน่นแฟ้น แน่ใจ ถูกต้องว่า ทำอย่าง^๕นี้เป็นทุกซ์, ทำอย่าง^๕นี้ไม่เป็นทุกซ์; แม้พระเจ้าจะมาแทรกแซงอย่างไร ก็ไม่ผิดไปจากกฎเกณฑ์อัน^๕นี้ ได้, อย่าง^๕นี้เรียกว่าอยู่นอกเหนือพระเจ้าผู้สร้าง เราก็จะ^๕คืนรนออกไปอยู่นอกเหนือขอบเขตอำนาจของพระเจ้าผู้สร้าง, พอพูดอย่าง^๕นี้แล้ว บางคนบางพวกเขาว่านี่มันอวดดีมันโอหัง, ไม่อวดดีไม่โอหังอะไรดอก เป็นความจริงอย่าง^๕นั้น ที่เราจะ^๕ต้องทำให้ได้^๕อย่างนั้น จึงจะได้^๕ชื่อว่ามี^๕พุทธศาสนาที่ถูก^๕ต้อง หรือ เป็น^๕พุทธบริษัทที่แท้จริง.

ข้อที่ ๖. ^๕ที่มองดูต่อไปอีกมุมหนึ่งว่า ^๕ถ้าจะมีพระ
เจ้ากันบ้าง พุทธศาสนาก็เป็นศาสนาที่พระเจ้า
อย่างมิใช่บุคคล.

ถ้าจะให้มิใช่พระเจ้านั้นบ้างก็ได้ แต่ต้องรู้จักว่า เป็น
พระเจ้าชนิดที่มีใช่บุคคล เป็นพระเจ้าที่ไม่มีความรู้สึกอย่าง
บุคคล. พระเจ้าที่เขาถือ ๆ กันอยู่ มีความรู้สึกอย่าง
บุคคล. โกรธก็ได้ รักก็ได้ ชอบใจก็ได้ จึงถึงกับมีการ
บูชาบวงสรวงอันชวนให้ดูใจพระเจ้า, อย่างนั้นเป็นพระเจ้า
อย่างบุคคล เป็นพระเจ้าที่มีความรู้สึกอย่างบุคคล, เราไม่
ต้องการอย่างนั้น.

เราจะมีสิ่งสูงสุดที่สมควรเรียกว่าพระเจาก็ได้
แต่ไม่ใช่บุคคล, ไม่ใช่มีความรู้สึกอย่างบุคคล, แต่ว่าเป็น
กฎเกณฑ์ กฎของธรรมชาติ ซึ่งเฉียบขาดที่สุดเลย
เพราะไม่รับสินบน บวงสรวงก็ไม่รับ, เป็นกฎของธรรมชาติ
เข้าไปควบคุมได้ในที่ทั้งปวง ทุกหนทุกแห่ง, ในก้อนหิน
ก็ได้ กระทั่งพูดให้หยาบคายหน่อยก็ในกองขี้หมาก็ได้. พระเจ้า
ก็แทรกเข้าไปอยู่ได้ในทุก ๆ อนุทุก ๆ ปริมาณ ของสิ่งทุกสิ่ง,

ควบคุมสิ่งทุกสิ่งได้จริง. ถ้าเป็นพระเจ้าอย่างบุคคล แล้วมีความรู้สึกอย่างบุคคล จะทำอย่างนั้นได้หรือ, จะเข้าไปอยู่ในกองขึ้นมาได้อย่างไร ถ้าเป็นพระเจ้าที่มีความรู้สึกอย่างบุคคล, ถ้าเป็นพระเจ้าที่เป็นเพียงกฎ กฎของธรรมชาติ เข้าไปอยู่ในอะไรก็ได้ ในทุกปรมาณูเลย.

ถ้าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการมีพระเจ้าชนิดที่ไม่มีความรู้สึกอย่างบุคคล, นักบวชจะรู้กันไว้. ถ้าผู้ใดอยากจะมีพระเจ้า ก็ขอให้มมีพระเจ้าอย่างที่มี ใจบุคคล, ไม่มีความรู้สึกอย่างบุคคล ก็ได้เหมือนกัน.

ข้อที่ ๗. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งธรรมเนียม.

ธรรมเนียม นิยม นี้แปลว่ากฎเกณฑ์, กฎเกณฑ์ มีกฎเกณฑ์นิยมธรรมะเป็นหลัก ไม่ได้นิยมวัตถุหรือนิยมจิตล้วน ๆ เป็นหลัก, นี้ก็ต้องเข้าใจไว้ให้ดี. เคียวนี้มันเป็นปัญหา ว่าเราจะเป็นอย่างไหนแน่, ถ้าเป็นวัตถุนิยมก็นิยมวัตถุ เอากฎเกณฑ์ทางวัตถุ รู้จักแก่ทางวัตถุ นิยมวัตถุ. นี้บางพวกไม่เอาวัตถุ, นิยมจิตใจ เอาแต่เรื่องของจิตใจ เอา

แต่เรื่องทางจิตใจ นี่ก็อีกพวกหนึ่ง, เป็นสองพวกตรงกันข้ามกันอยู่. แต่พุทธศาสนาไม่เอาอย่างนั้น คือเอาทั้งสองอย่างรวมกันเรียกว่าธรรมะ ธรรมนิยม, ธรรมก็คือธรรมชาตินั่นเอง, เอาทั้งวัตถุและทั้งจิตมารวมกันเข้า มีกฎเกณฑ์อย่างไร มีความจริงอย่างไร มีอะไรอย่างไรก็เอาอย่างนี้เป็นหลักเป็นเกณฑ์ เลยเรียกว่าธรรมนิยม.

พุทธศาสนาเป็นธรรมนิยม ไม่ถือหลักวัตถุล้วน ๆ เป็นอย่างที่เรียกว่า materialism dialectic ที่เกลียดชังตัวกันนัก คือ คอมมิวนิสต์, นี่เป็นวัตถุล้วน ๆ; หรือที่เอาเป็นจิตนิยม คื สางเทวดา อะไรก็ไม่รู้ งามายกันไป อีกแบบหนึ่ง, ไม่เอาทั้งสองอย่างแหละ. ฉะนั้นจะไปเกี่ยวกับทางวัตถุก็เอาความถูกต้องทางวัตถุ ที่ไปเกี่ยวกับทางจิตก็เอาความถูกต้องทางจิตมารวมกันเข้าเป็น ทางธรรมชาติที่ถูกต้องทั้งทางวัตถุและทั้งทางจิต, เราเป็นธรรมนิยม.

ถ้ามีคนพวกอื่นถามว่าท่านเป็นพวกไหน? เราบอกเป็นธรรมนิยม, ทั้งนี้เพราะว่ามนุษย์คนหนึ่ง ๆ นั้น มีทั้งกายและจิต จะมีแต่กายล้วน ๆ ก็ไม่ได้, จะมีแต่จิตล้วน ๆ

ก็ไม่ได้, มันต้องมีทั้งกายและจิตสัมพันธ์กันอยู่อย่างถูกต้อง, ความถูกต้องระหว่างทั้งสอง ก็คือระหว่างกายกับจิตนั้นเรียกว่า ธรรมะแหละ ก็ถูกต้องทั้งสองฝ่าย, เราจึงเป็นธรรมนิยม เราจึงมีความถูกต้องทั้งทางฝ่ายกายและทั้งทางฝ่ายจิต.

ข้อที่ ๘. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ
เห็นว่า ทุกสิ่งเป็นธาตุตามธรรมชาติ.

ทุกสิ่งเป็นธาตุตามธรรมชาติ: คน ๆ หนึ่งประกอบ
ไปด้วยธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ ธาตุวิญญาณ,
แม้วิญญาณก็เป็นสักว่าธาตุ ไม่ได้เป็นผู้สร้าง อากาศนี้ เจตภูต
อะไร. ทุกอย่างเป็นสักว่าธาตุ: ธาตุดินก็สักว่าธาตุ, ธาตุน้ำ
ก็สักว่าธาตุ, ธาตุไฟก็สักว่าธาตุ, ธาตุลมก็สักว่าธาตุ, ทิว
ทวารหนักเป็นสักว่าธาตุ, ที่เป็นจิตเป็นเรื่องของจิต เป็นเรื่อง
ของความรู้สึกทางจิตก็เป็นธาตุ, จิตเองก็เป็นธาตุตามธรรมชาติ,
วิญญาณก็เป็นธาตุตามธรรมชาติ, เรียกว่าวิญญาณธาตุ เพื่อ
จะไม่ให้เห็นว่าเป็นตัวเป็นตน ที่จะยึดถือขึ้นมาเป็นตัวเป็นตน
อย่างที่สำคัญเอาด้วยความเข้าใจผิดว่ามีตัวกู. พอมิตัวกูแล้ว
ก็เห็นแก่ตัวกู ก็ไม่เห็นแก่หน้าใคร ไม่เห็นแก่ความถูกต้อง,

เห็นแต่ความต้องการของตัว เป็นสิ่งสำคัญที่สุด สิ่งที่ดีที่สุด
 สูงสุด ก็คือได้ความใจ ในศาสนาอย่างนี้, อย่างนมเนม
 ทั่วๆ มันไม่ใช่ธาตุตามธรรมชาติ.

ตัวอย่างเช่นว่า ถ้ามีศบาศน์นมมือ เขาก็รู้ว่ามันศบาศ
 นมมือ มีใช้ศบาศศ ถ้ามีศบาศศนมเนมไม่ถูก มันไม่มีตัวนี้,
 ถ้ามีศบาศน์นมมือ มันขึ้นไปตามธรรมชาติ แล้วนมมือนี้ก็
 มีใช้ของกู เป็นช่องทางธรรมชาติ เนื่องจากมันกับทางว่าง
 กาย เป็นนิ้วของร่างกายเป็นส่วนของร่างกาย. อย่าเอาตัว
 กูเข้ามา, พอดตัวกูเข้ามา มันก็เปลี่ยน เปลี่ยนความหมาย
 ให้เป็นทุกข์ เพื่อร้อนรนวาย มีตัวกู มีของกู, อย่าต้องมี
 มีของกู, อย่าต้องมีของกูให้มันขึ้นไปตามธรรมชาติ เป็น
 ธาตุตามธรรมชาติ.

ข้อที่ ๕. พุทธศาสนานับเป็นศาสนา แห่งการ
 ควบคุมวิวัฒนาการ ของสัญชาติญาณ.

สัญชาติญาณก็อะไรก็พูดกันมานานแล้ว แต่บางคน
 ยังไม่เคยฟัง, สัญชาติญาณ คือความรู้สึกที่มันรู้สึกตัวเอง
 ตามธรรมชาติตามธรรมดาของสิ่งที่มีชีวิต, จากนี้ง่ายๆ ก็ว่า

บรรดาสิ่งที่มีชีวิตแล้วมันจะมีความรู้สึกของมันเอง โดยไม่ต้องมีใครมาทำให้มันรู้สึก ความรู้สึกส่วนนี้แหละ เรียกว่า สัญชาตญาณ.

ต้นไม้ ก็มีความรู้สึกของมันตามสัญชาตญาณ, สัตว์เดรัจฉาน ก็มี, คนมนุษย์ เรายังก็มี ความรู้สึกใดๆ ที่เกิดขึ้นมาได้เองโดยไม่ต้องสอนกันนั้น เรียกว่าสัญชาตญาณ, ไม่ใช่ของลึกลับอะไร แต่ว่าไม่มอง เมื่อไม่มองก็ไม่เห็น. การทว่า สิ่งที่มีชีวิตมันทำอะไรได้เองโดยไม่ต้องมีใครสอน; เช่นว่า แก้วทวากก็รู้จักหวู รุ้จักอะไร รุ้จักคนรเวน รุ้จักท่อสู รุ้จักอร้อย รุ้จักไมอรอย รุ้จักคืด รุ้จักนเก รุ้จักเต็บโต รุ้จักทำการสืบพันธุ์อะไร มันรุ้จักตัวเอง ที่มันไปตามสัญชาตญาณ. สัตว์เดรัจฉานก็เหมือนกับมนุษย์.

ต้นไม้ต้นเล็กมีความรู้สึกของมัน ต้องการอาหาร ก็ดูคนนำคูดแระชาคุดขึ้นไปปรุงแต่งที่ใบ เมื่อได้แสงแดดแล้วก็หลอเลื่องลำต้น มีความรู้สึกกลัวตายเหมือนกัน แต่มันไม่ปรากฏชัดเหมือนมนุษย์. มนุษย์บางพวกจึงถือว่าต้นไม้ไม่มีจิตไม่มีความรู้สึก นี้ไม่ถูก, มันรู้สึกแต่ว่ามันน้อย ตามแบบ

ของกินไม่ มันไม่อยากตาย มันต่อสู้เพื่อไม่ต้องตาย มันหนีอันตรายเท่าที่มันจะหนีได้ มันเคลื่อนที่ไม่ได้ แต่มันก็ทำไปอย่างอื่น เรียกว่ามันมีความรู้สึกก็แล้วกัน, ความรู้สึกเหล่านี้ถ้า เป็นไปเอง โดยไม่ต้องมีใครมาแนะนำสอน ก็เรียกว่าสัญชาตญาณ.

อย่าง คนเรา เด็กทารก มีความรู้สึกตามสัญชาตญาณตามลำดับ นับตั้งแต่ว่าอยู่ในท้องก็รู้สึกคันบ้าง, ออกมาจากท้องแล้วก็รู้สึกได้เอง เช่น หิว มันจะหิว มันจะคุนคุนได้เอง แล้วมันจะเคลื่อนไหว จะคันเรน จะอะไรก็ได้ จนเกิดความรู้สึกได้เอง. เมื่อมีอะไรมากระทบตา เมื่อมีอะไรมากระทบหู กระทบจมูก กระทบดิน กระทบผิวหนัง กระทบจิตใจ มันก็ออกความรู้สึกได้เอง จนรู้สึกแบ่งว่าน่ารัก นึกไม่น่ารัก นึกชอบ นึกไม่ชอบ นึก นึก นึก, ความรู้สึกเหล่านี้เป็นสัญชาตญาณรู้สึกได้เอง เกิดได้เอง.

ทีนี้ ถ้าว่าปล่อยไปตามเรื่องตามราวต่างๆ นั้น มันเคลิบเคลิ้มไปไม่ถูกทิศทาง มันยุ่ง มันเห็นเผื่อกัน แล้วมันก็จะมึนงงหา, ฉะนั้น จึงมาสอนให้รู้จักควบคุม ว่า

ควรทำอย่างไร. เด็ก ๆ ทารกนั้นมันไม่รู้ ก็จริง แต่บิดามารดา
 ผู้เลี้ยงดูรักษา ก็ค่อย ๆ สอนให้รู้ ให้ทำอย่างนั้นให้ทำ
 อย่างนี้, อย่าทำอย่างนั้น, อย่าทำอย่างนี้, ค่อย ๆ วิชาเมา;
 แต่ทั้งนี้เราสารทว่ามาจะรู้ถึงที่สุดไม่ได้ มันก็คล้าย ๆ กับค่อย ๆ
 รู้, แต่มันก็ ค่อย ๆ วิชาในทางที่จะคิดในฝ่ายดี ฝ่ายน่ารัก
 น่าพอใจ, แล้วก็เกลียดฝ่ายที่ตรงกันข้าม, แล้วมันปัญหา
 เรื่องน่ารัก น่าพอใจ สวยงาม เอวก็ค่อย ๆ บูชากันไป กระทั่ง
 ถึงเรื่องเพศเรื่องการสืบพันธุ์อะไรนี้ จนกระทั่งได้มีความ
 ทุกข์, จึงค่อย ๆ วิชาจากความทุกข์, แล้วจึงค่อย ๆ วิชาที่จะดับทุกข์,
 มันต้องผ่านมาอย่างนี้ มันช่วยไม่ได้ คือว่าต้องให้มันซึม
 ความทุกข์เสียก่อน.

แต่เราก็ มีหลักการที่จะแนะนำสั่งสอนควบคุม
 ให้มันมีความถูกต้องพอสมควร, อย่าให้มันผิดจนตาย หรือได้
 รับทุกข์เจียนตาย หรือนำทุเรศ หรือเป็นบ้าเป็นอะไรไปเสีย,
 ควบคุมพอให้มันอยู่ได้, อยู่มาได้ด้วย ความถูกต้อง
 —ถูกต้อง—ถูกต้องขึ้นมา พอต่อกับว่าอายุมันมากเป็นผู้หลักเป็น
 ผู้ใหญ่แล้ว ก็รู้จักทำให้ถูกต้องเต็มที่ อย่าได้เกิดความทุกข์เลย.

พอได้มารับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ก็ทำได้ดังที่สุด,
ควบคุมได้ถึงที่สุดไม่มีความทุกข์เลย ได้เป็นพระอรหันต์ โดย
ไม่มีใครตั้ง, ทำได้ถึงที่สุดไม่มีความทุกข์เลย ก็เป็นพระอรหันต์
เองแหละ ไม่ต้องมีใครมาตั้งให้.

พุทธศาสนามีแนวทางการควบคุมสัญชาตญาณ

นับตั้งแต่ออกมาจากห้องมารดาเรื่อย ๆ มา, หรือจะพูดเอา
เปรียบสักหน่อยก็ได้ **ควบคุมมาตั้งแต่อยู่ในห้องมารดา**
ก็ได้เพราะว่าเขามีภูกเอดจ์ ให้มารดาถือศีล หรือประพฤติกว้าง
ปฏิบัติ, หรือทำพิธีคุ้มครองอะไรต่าง ๆ ให้ทารกในครรภ์
ปลอดภัย อย่างนี้ ก็เรียกว่าคุ้มครองมาตั้งแต่อยู่ในท้องก็ได้.
พอออกมาจากห้องมารดา ก็ได้รับการดูแลแวดล้อมให้มัน
ดำเนินมาอย่างถูกต้อง อย่าให้เอาตามประสาเด็กซึ่งมันไม่รู้อะไร,
อย่างลูกทารกเพิ่งเกิดมาใหม่ ๆ มันไม่รู้จักอุจจาระ มันขับ
อุจจาระก็ได้, มันจะกินเข้าไปก็ได้ มันไม่รู้นี้, อย่างนี้ก็ต้อง
เรียกว่าไปตามสัญชาตญาณที่ไม่มีการควบคุม.

นี่ก็ สอนอบรมทุกอย่างเป็นไปตามลำดับควบคุม
สัญชาตญาณ همینจะทำให้เกิดกิเลส ฝ่ายกิเลสควบคุมไว้, แล้ว

ปล่อยให้มา เจริญในฝ่ายโพธิ์, โพธิ์บัญญัติเจริญ ๆ ให้ฝ่าย
 กิเลสมันถูกระงับไป, ให้ฝ่ายโพธิ์บัญญัติเจริญ ๆ, เราจึงค่อย
 เป็นเนื้อเป็นตัวเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องขึ้นมาตามลำดับ. พระ-
 พุทธศาสนามีกฎเกณฑ์ มีหลักเกณฑ์ เพียงพอที่จะใช้
 ในการควบคุมพัฒนาการแห่งสัญชาตญาณของแต่ละคน
 ให้ดำเนินมาอย่างถูกต้อง, นี้เรียกว่าศาสนาแห่งการควบคุม
 วัฒนาการของสัญชาตญาณ.

ข้อที่ ๑๐. ที่นี้มาต่อก็ก็น่าจะพบว่า พุทธศาสนา
 เป็นศาสนาแห่งการยอมรับว่า มีนิพพานเป็นสิ่งล่อ
 เลียงชีวิตเป็นประจำ.

ข้อนี้ ไม่มีใครเชื่อกัน แล้วยังคำเอาด้วย ถ้าพูด
 อย่างนี้ เพราะว่าเขาเอานิพพานไปไว้ที่ไหนก็ไม่รู้, ไว้ก็
 ก็ที่นั่นก็ที่นี่ก็ไม่รู้ ไว้ที่นั่นก็คนหนึ่งเมื่อไรก็ไม่รู้. เราจะ
 บอกให้ทราบกันว่า โดยหลักของพระพุทธศาสนานั้น
 ถือเป็นหลักว่า เมื่อใดกิเลสไม่แสดงบทบาท หรือไม่เกิด
 กิเลสไม่ได้เกิด ความว่างจากกิเลสนั้นแหละเป็นนิพพาน
 คือมันเย็น.

นิพพานแปลว่าเย็น ไม่ได้แปลว่าตาย, ถ้าจะแปล
 นิพพานว่าตาย ก็ต้องให้ตายของกิเลส ไม่ใช่ตายของคน.
 นิพพานคือความเย็นที่เกิดมาจากการ ไม่มีไฟคือกิเลส,
 กิเลสเป็นของร้อนเหมือนกับไฟ เมื่อไฟไม่มีกิเลสมันก็เป็น
 ความเย็น, ความเย็นอย่างนี้เรียกว่านิพพาน มีอยู่เมื่อไม่เกิด
 กิเลส ซึ่งเราก็ไม่ได้เกิดกิเลสทุกนาทีทุกชั่วโมง ก็มี
 ความเย็นอยู่ในระหว่างนั้น เป็นนิพพาน ชนิดนี้ แม้จะ
 เป็นนิพพานน้อย ๆ, เป็นนิพพานชั่วคราว เป็นนิพพาน
 เป็นเอง อย่างนี้ ก็เรียกว่านิพพานอยู่นั้นแหละ เป็นตถังค-
 นิพพาน, ที่จะเป็นวิกขัมภกนิพพาน บังคับไว้ด้วยฌานสมาบัติ
 หรือนิพพานเพราะสันนิทสน์โดยทรงนั้น ยังไม่ถึง
 เป็นตถังคนิพพานที่เป็นไปตามธรรมชาติเอง. ประจวบ
 เหนาะกิเลสไม่เกิด ก็ไม่มีไฟลุก ไม่มีไฟลุกก็เย็น นี้คือสงบ
 เย็นอยู่ได้.

เวลาที่เราสงบเย็นเป็นปกติอยู่ได้นั้นมีมากพอ ที่จะทำ
 ให้เราไม่ตาย ทำให้เราไม่ปวดหัว ไม่เป็นโรคประสาท ไม่
 เป็นบ้า. นั่นนิพพานหล่อเลี้ยงชีวิตประจำวันของเราอย่างนี้
 หลักพระพุทธศาสนานี้มีอย่างนี้ คือมีว่า เมื่อไม่มีกิเลสก็มี

นิพพาน, มีนิพพานเป็นเครื่องหลอเลียงชีวิตอยู่ตลอดเวลา
จึงรอดชีวิตมาได้, มีกิเลสเกิดขึ้นเป็นคราวๆไม่เป็นไร, เขียวมัน
ก็ดับไป ร้อนพื้ก็เขียว เขียวก็ดับไป, แต่ว่าส่วนมากเราไม่มี
กิเลส, เรามีความว่างจากกิเลสแม้ชั่วคราวนั้นเป็นเครื่อง
หลอเลียงชีวิต.

นี่เป็นความจริงที่พุทธศาสนายอมรับ หรือมีอยู่ใน
หลักพระพุทธศาสนา, ทว่าเมื่อใดไม่มีกิเลส เมื่อไหร่
ตทั้งคนนิพพาน ยอมรับ, เคยกล่าวได้ว่า, พุทธศาสนาเป็น
ศาสนาที่นิพพานเป็นเครื่องหลอเลียงชีวิตประจำวัน, ประจำวัน
แต่ละวัน ๆ, มีเวลาที่ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องหลอเลียงชีวิต, ให้
สดชื่นให้ปกติ.

ข้อที่ ๑๑. พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ปราศจาก
ไสยศาสตร์.

คำนี้ก็ยากเหมือนกันที่จะอธิบายว่าไสยศาสตร์คืออะไร
เพราะเราถูกทำให้ชอบไสยศาสตร์, ให้ถือไสยศาสตร์มาโดย
ไม่รู้สึกรู้ว่า, แล้ว ไสยศาสตร์ก็เป็นศาสตร์ที่มีอยู่ก่อน
พุทธศาสนา.

เมื่อมนุษย์เป็นบ้าเดือนไม่มีศาสนาอะไร ก็เรียกว่า
 ไม่มีศาสนา พอมนุษย์บ้าเดือนเหล่านั้น คนบ้านะไม่ใช้
 บ้าเดือนเดียว, คนบ้านะมีในนัยค่อย ๆ รู้สึกอะไรขึ้นมาบ้าง
 คิดนึกอะไรขึ้นมาบ้าง คิดนึกอะไรได้เป็นความรู้ ใหม่ขึ้นมา,
 แต่ว่าความรู้ที่คิดนึกได้นั้นมันเป็นไปอย่างไม่ใช่ถูกต้อง,
 มันนึกเอาเอง, นึกไปตามปรากฏการณ์ สิ่งที่น่ากลัว
 ก็ประจบสิ่งที่น่ากลัวให้หายกลัว. ความรู้สึกชนิดนี้มัน
 ตกว่าที่จะไม่มีความรู้สึกอะไรเสียเลย เพราะมันยังทำให้หาย
 กลัว ให้สบายใจได้บ้าง, นี้เขาก็เรียกว่า โสยะ—โสยะ ซึ่ง
 แปลว่าตกว่า คือตกว่าที่ไม่ทำอะไรเสียเลย, พุทตรง ๆ ตกว่า
 รู้จักโหว่ผิ โหว่เทวดา โหว่จอมปลวก โหว่ภูเขามัง ก็ยัง
 ตกว่าที่ไม่รู้จักทำเสียเลย เพราะมันยังสบายใจได้บ้าง จึงว่า
 ตกว่าที่ไม่ทำอะไรเสียเลย.

แต่พร้อมกันนั้น โสยะ โสยะแปลว่าความหลับยัง
 หลับอยู่ แม้จะทำได้เช่นนั้น ก็ยังเป็นพวกที่ยังหลับ
 อยู่ จนกว่าจะมีพุทธศาสตร์คือตื่นขึ้นมา รู้จักเหตุผล
 รู้จักความจริง ไม่ต้องยึดถือสิ่งที่เป็นไสยศาสตร์, มายาคือ
 ความจริงที่ว่า ทุกข์เกิดเพราะเหตุนี้ ตัณห์ไปเพราะเหตุนี้

มีกฎเกณฑ์อย่างนี้อยู่ในตัวเอง ทวงพึ่งตัวเอง ไม่ต้องพึ่ง
 ญาติพี่น้องอะไรข้างนอก กลายมาเป็นพึ่งตัวเองข้างใน, นี่ก็
 เกิดเป็นพุทธศาสตร์ขึ้นมา ปราศจากไสยศาสตร์ คือไม่พึ่ง
 สิ่งนอกตัวพึ่งสิ่งในตัว, แล้วก็มีวิธีกระทำให้ถูกต้อง ให้
 เกิดผลเช่นนั้น ไม่มีพิธี พิธีที่ทำพอระงับความกลัว,

นี่จะเรียกว่าพูดเขาเองก็ได้ เพราะใคร ๆ ก็รู้ว่า
 พิธี กับ วิธี พิธีกับวิธี เป็นคำเดียวกัน, เป็นภาษาบาลี
 เดิม ๆ มีคำเดียวเท่านั้น พอมาเป็นภาษาไทย วิธีเป็นวิธี,
 พิธีก็เป็นพิธี, วิธี เป็นการกระทำตามเหตุผลเหมือนกับ
 วิทยาศาสตร์, พิธี ก็ทำตามความเชื่อ ความมงมง่าย
 เหมือนกับไสยศาสตร์; เพราะฉะนั้น วิธีนี้เป็นวิทยา-
 ศาสตร์, พิธีนั้นเป็นไสยศาสตร์, วิธีนี้ทำเอาเองช่วยตัวเอง
 พึ่งตัวเอง, พิธีนี้ให้ผู้อื่นช่วย พึ่งผู้อื่น.

ระวังให้ตัวพิธี พิธีนั้นมันไม่ค่อยจะเป็นพุทธ-
 ศาสนา อย่างขอบนัก, แต่มันพูดผิด ๆ กัน ทำพิธีนั้นทำ
 พิธีนี้ ทำมากเกินไปจนรีตองแล้ว, พิธีรีตองนี้เคล็ด
 เบ็ดเบี่ยงออกไปหมด, เพียงแต่มีพิธีก็จะไปเป็นไสยศาสตร์

เสียแล้ว. ขอให้มันเป็นเพียงวิธี, วิธี ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของ
ความจริง นี่เป็นวิธี. เช่น วิชาศีล อย่างนี้ ขอให้เป็นวิธี,
วิชาศีลถูกต้อง ได้รับผลของศีล อย่างวิชาศีลเป็นพิธี
มันจะมลาย มันจะกลายเป็นสัสพัตตปรามาสบ้าง เป็น
สัสพัตตปาทานบ้าง อะไรไปทำเองโน้น.

วิธีกับ พิธีนี้จะ เป็นเครื่องแยกกัน ระหว่าง

พุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์, ถ้าเป็นไสยศาสตร์ก็เป็นพิธี,
แล้วก็เลยเป็นรีตองไป เพราะเขาใช้ใบทองมากในพิธี. ถ้าวิธี
ไม่ต้องใช้รีตองไม่ต้องใช้ ใบทอง, ประพฤติปฏิบัติที่กาย วาจา
ใจ ให้ถูกต้องก็แล้วกัน, ไม่ต้องใช้ ใบทอง อย่างนี้เรียกว่า
วิธี. ขอให้ทุกคนยึดหลักวิธี ให้มันถูกต้อง จึงจะเป็นพุทธ-
ศาสตร์, ถ้าเป็นพิธีแล้วระวังให้ดี เป็นไสยศาสตร์ไม่
ทันรู้.

นี่พุทธศาสนาไม่มีความเป็นไสยศาสตร์, ปราศจาก
ไสยศาสตร์ โดยสิ้นเชิง มีหลักแยกกันง่ายๆ ว่า: ถ้าเป็น
พุทธก็พึ่งตัวเองภายใน, ถ้าเป็นไสยก็พึ่งสิ่งอื่นภายนอก,

ถ้าเป็นพุทธก็ทำอย่างวิธี ถ้าเป็นไสยก็ทำอย่างพิธี เราแยก
กันได้อย่างนี้ ไม่ต้องปนกัน.

ข้อที่ ๑๒. ^{๕๕} ทนก็มาอีกอย่างหนึ่งอีกทางหนึ่ง พุทธ-
ศาสนา^{๕๖}ถือว่า จิตมีธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ
กันมาแล้วทุกคน.

ต้องการจะบอกให้รู้ว่า สิ่งที่เราเรียกว่าจิตนั้น มันมี
สิทธิ หรือมีคุณค่า หรือมีธรรมชาติ มีเมตตภาพิช มีเชื้อแห่ง
ความเป็นพุทธะกันมาแล้วทองนนแหะ, ^{๕๗} ชันเชื่อว่าจิตแล้วเป็น
อย่างนั้น. จิตมีธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะมา ก็มันรู้
อะไรได้มันเอง, มันรู้อะไรได้มันเอง. ถ้าว่ามันรู้เดินไปทาง
ผิดก็หมดหวัง, ถ้าความรู้เดินไปทางถูกมันจะมีหวัง จะไปจน
ถึงความเป็นพุทธะ.

คนบางพวกบางนิกาย เช่น นิกายเซ็นเป็นต้น เขาถือ
ว่าเดิมมีแต่จิต, จิตอย่างเดียวเท่านั้น จิตอย่างเดียวชนิดเดียว,
ที่มีสิ่งแวดล้อมเข้ามาแวดล้อมปรุ้งแต่ง ปรุ้งแต่งไปทางหนึ่ง
มันถูกต้องไปทางหนึ่ง จนกลายเป็นพระพุทธรเจ้า, จิตที่ได้

หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จะค่อยฉลาด จนถึงไปเป็นพระ-
 พุทธเจ้า, แสดงว่าธรรมชาติจิตแท้นั้น สามารถที่จะเป็น
 พระพุทธเจ้าได้ ถ้าได้รับการแวดล้อมอย่างนั้น, ถ้าไม่ได้รับ
 การแวดล้อมอย่างนั้น เป็นอย่างธรรมดา ก็เป็นสามัญ
 สัตว์, หรือต่ำกว่านั้นหน่อยก็เป็นระหว่างพระพุทธเจ้ากับ
 สามัญสัตว์ เป็นพระอริยเจ้าชั้นใดชั้นหนึ่ง, แปลว่าจิตนี้จะ
 ให้เป็นอะไรก็ได้ แล้วแต่สิ่งที่เข้ามาปรุงแต่งแวดล้อม.

เรารู้อย่างนี้แล้ว ก็พยายามปรุงแต่งแวดล้อม
 จิตนี้ให้ไปในทางของพุทธะ หรือความถูกต้องให้มาก
 เข้าไว้, อย่างเลวที่สุดก็เป็นสามัญสัตว์ธรรมดาสามัญ ให้ที่
 กว้างนั้นหน่อย ก็เป็นสามัญสัตว์ชนิดที่ต่ำ, ให้เป็นสามัญสัตว์
 ที่สูงขึ้นไปเป็นอริยชนหรืออริยเจ้า, อย่าไปคิดเป็นพระพุทธเจ้าเลย
 ไม่ได้หรอก, เป็นพระพุทธเจ้าคราวเดียว ๒ องค์ไม่ได้, เอา
 แค่เพียงว่าเป็นอริยชนหรือเป็นอริยเจ้า แล้วลงมาเป็นสามัญ
 สัตว์ที่ดี ทั้งนี้เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าจิตนั้นมีมาให้ครบถ้วน
 พร้อมแล้วสำหรับจะเป็นได้, เชื้อสำหรับจะเป็นพุทธะนั้นมี
 มาให้ ในสิ่งที่เรียกว่าจิตตามธรรมชาติ ตามธรรมชาติของจิต,

คือมีความสามารถที่จะรู้ ถ้าได้รับการเพาะปลูกก็รู้มาก ไม่ตี
กรุ่นย่อย หรือเลวก็รู้คิดไปเสีย.

ฉะนั้นจิตที่แรกเป็นจิตอย่างเดียว แล้วก็ได้รับ
การปรุงแต่งแวดล้อม ให้เป็นจิตต่างๆ ต่างๆ ๑๑ ต่างกัน
หลายชนิด หลายชั้น หลายระดับ, เป็นความจริงที่หลัก
พุทธศาสนายอมรับรอง ว่าเป็นไปตามสิ่งแวดล้อมหรือเหตุ
ปัจจัย หรือกฎอิทัปปัจจยตา.

ข้อที่ ๑๓. พุทธศาสนามีหลักเกณฑ์หลักการ
คำสอน วิถีทางปฏิบัติ ชนิดที่เป็นวิทยาศาสตร์,
พร้อมที่จะเผชิญหน้ากับนักวิทยาศาสตร์แห่งโลก
ปัจจุบัน.

สิ่งที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์ที่ก้าวหน้า ๆ อยู่นี้ มันมี
มากในโลกยุคปัจจุบัน โบราณนั้นไม่ค่อยมี; แล้วเดี๋ยวนี้
มนุษย์ก็เจริญทางวิทยาศาสตร์, ชอบวิทยาศาสตร์, นับถือ
วิทยาศาสตร์, คึกคอกวิทยาศาสตร์, ทำอย่างวิทยาศาสตร์,
ทั้งนี้เรามายืนยันว่า พุทธศาสนานี้จะเผชิญหน้ากับพวก

วิทยาศาสตร์ หรือนักวิทยาศาสตร์, หรือวิชาความรู้อย่าง
 วิทยาศาสตร์. ศาสนาอื่นที่ไม่ใช่พุทธศาสนา ที่มีพระเจ้า
 เป็นต้นนั้น ไม่อาจจะต่อสู้หรือเผชิญหน้ากับวิทยาศาสตร์,
 พุทธศาสนาเท่านั้นที่สามารถจะต่อสู้หรือเผชิญหน้ากับนัก
 วิทยาศาสตร์. ขอให้เข้ามาเถอะ เข้ามาในท่าไหน แง่ไหน
 มุมไหนก็ตาม, เรามีหลักการตามหลักพุทธศาสนาที่จะ
 เผชิญหน้า, ที่จะต่อสู้ ในการพูดจาที่ดี, ในการปฏิบัติที่ดี
 ในการสร้างสรรค์พัฒนาที่ดี, ในทุกๆแง่ทุกๆมุม พุทธ
 ศาสนามิตรบรมมีพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับนักวิทยาศาสตร์,
 จะเผชิญหน้ากับความต้องการความประสงค์ของนักวิทยาศาสตร์
 นี้เราอินยันอย่างนี้ นักวิทยาศาสตร์เอกของโลก ที่รู้จักกัน
 ทั่วโลก คือ ไอนส์ไตน์ ไอนส์ไตน์ นักวิทยาศาสตร์เอกของ
 โลกเขาก็พูดอย่างนี้ แล้วความจริงมันก็เป็นอย่างนี้ คอยคุ
 ก่อไป.

เราควรจะรู้จักตัวเองไว้ รู้จักตัวเองไว้ ว่ามันเป็น
 ใต้อ่างอย่างนี้ เพราะฉะนั้นอย่าให้มันเสียที, อย่างมลายเป็น

ไสยศาสตร์อยู่เลย มันไม่สามารถเผชิญหน้ากับนักวิทยาศาสตร์,
มันกำลังเปลี่ยนแปลงไปตามกฎเกณฑ์ของวิทยาศาสตร์. เรื่อง
ทางไสยศาสตร์มันดีค่อยๆหมดไป มันมีอิทธิพลเล็กน้อยแก่
ความกลัวชั่วครว, มันเป็นไปได้ไม่รอดถ้ามันเป็นไสยศาสตร์.

ถ้าเป็นวิทยาศาสตร์ มันแก้ปัญหาถึงรกร้าง
ถึงต้นเหตุ แล้วมันก็ทำได้ดี โดยเฉพาะเรื่องทางวัตถุ,
โรคภัยไข้เจ็บทางวัตถุอะไรนี้ ทางวิทยาศาสตร์แก้ปัญหาได้ดี,
ทางไสยศาสตร์มันแก้ไม่ได้, แม้เรื่องทางจิตก็เถอะ ใช้
ไสยศาสตร์แก้มันก็ได้เพียงเล็กน้อย ชั่วสบายใจไปพักหนึ่ง
พักหนึ่ง ให้หายกลัวไปพักหนึ่ง พักหนึ่ง, พอหมดแรง
ไสยศาสตร์ก็เท่าเดิม มีปัญหาอย่างเดิม.

เราจะต้องทำอะไรให้มีเหตุผล ที่จะเผชิญหน้ากับผู้
มีเหตุผล ก็อันนักวิทยาศาสตร์, แล้วพุทธศาสนาก็สามารถที่
จะทำได้เช่นนั้น. ฉะนั้น เราเตรียมตัวสำหรับที่จะอยู่
ร่วมโลกกับนักวิทยาศาสตร์, พุทธบริษัทที่มีความเหมาะสม
พร้อมที่จะอยู่ร่วมโลกกับนักวิทยาศาสตร์ แล้วทำอะไรก็ได้
ด้วยกัน, มีหลักสูงถึงที่สุด ไม่เหลือค้างไว้แต่สักสิ่งเดียว

สำหรับจะเป็นปัญหา นั้นไม่ผิดอก มันจะแก้ปัญหาก็หมด
ทุกอย่างทุกชั้นตอน.

ข้อที่ ๑๔. คู่อีกที่ก็เห็นได้ว่า เป็นศาสนาสำหรับ
สากลจักรวาล.

พุทธศาสนานี้เป็นศาสนาสำหรับสากล
จักรวาล, ไม่ใช่สำหรับประเทศไทย ไม่ใช่สำหรับประเทศ
อินเดีย ไม่ใช่สำหรับทวีปเอเชีย แต่สำหรับทุกทวีป ทุกโลก
ทั้งโลกและทุกโลก จะมีโลกที่ไหนอีกก็เอา, กระทั่งเทวโลก
มารโลก พรหมโลก ถ้ามันมีอย่างที่เขาว่า ทุกโลก ทุกโลก
ก็เรียกว่าทั้งสากลจักรวาล. หลักพระธรรมคำสอนใน
พระพุทธศาสนานี้ ใช้ได้ตลอดสากลจักรวาล, จะมี
ก็มันโลกธาตุก็ตามใจ หลักธรรมนี้ใช้ได้ จะดับทุกข์ต้อง
อย่างนี้ ดับทุกข์ต้องอย่างนี้ ไม่มีอย่างอื่นคอก. แม้แต่ว่า
สัตว์เดรัจฉาน, แม้แต่ว่าต้นไม้ต้นไม้ ถ้ามัน จะดับทุกข์มัน
ต้องทำอย่างนี้, อย่างอื่นไม่ดับทุกข์คอก คือหยาบความ
อยากอย่างโง่เขลาเสีย หลุดกิเลสเสีย ก็ไม่เป็นทุกข์.

เราจึงกล่าวพูดคล้ายกับอวดคดี คล้ายกับอวดอ้างว่า
เป็นศาสนาสำหรับสากลจักรวาลไว้ย, เราพูดอย่างนั้นเลย, ขอให้
รู้จักกันไว้ว่าพระพุทธศาสนานี้มีความพิเศษถึงขนาดนั้นทีเดียว.

ข้อที่ ๑๕ พุทธศาสนาเป็น Religion.

คำว่าศาสนานี้ เป็นภาษาไทย, ภาษาต่างประเทศ
ภาษาอังกฤษโดยเฉพาะ เขาเรียกว่า religion, religion ถ้า
จะเป็นภาษาอื่นก็ได้ ก็มีความหมายอย่าง religion นั้นแหละ.
ที่พวกฝรั่งเขาว่า religion religion นี้ต้องมีพระเจ้าอย่าง
ของเขา จึงจะจัดเป็น religion หรือศาสนา. เขาไม่จัดให้
พุทธศาสนาเป็น religion เพราะไม่มีพระเจ้า.

แต่ตัวคำว่า religion นั้นเอง มันบอกอยู่ในตัว
ว่าพุทธศาสนาก็เป็น religion เพราะคำว่า religion นั้น
มันแปลว่า ปฏิบัติเพื่อถึงกันกับสิ่งสูงสุด มีเท่านั้น มีค่า
เท่านั้น. การปฏิบัติที่ทำให้ผูกพันถึงกันระหว่างมนุษย์กับ
สิ่งสูงสุด, การประพฤติกระทำอย่างใดก็ตาม ที่ทำให้เกิดถึง
กันเข้า ผูกพันกันได้ระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุด, ดื้ออันนี้
เป็นหลักขี พุทธศาสนาจะเป็นหรือไม่เป็น. ไม่ต้องอาศัย

พระเจ้า ไม่ต้องมีพระเจ้า, แต่พุทธศาสนานี้จะทำให้มนุษย์
ผูกพันกับสิ่งสูงสุด คือพระนิพพาน คือความดับทุกข์
สิ้นเชิง, สิ่งสูงสุด เราไม่ต้องอาศัยพระเจ้า แต่ถ้าถือ
เอาความหมายว่า ทำให้เกิดความผูกพันกับสิ่งสูงสุด.
พุทธศาสนาก็เป็น religion ยิ่งกว่าพวกนั้นเสียอีก, ยิ่งกว่า
พวกที่มีพระเจ้าเสียอีก. พุทธอย่างนี้ไม่ชอบใจ ไม่เป็นที่ชอบใจ
ของพวกที่เขาคือพระเจ้า, แต่ว่าความจริงมันเป็นอย่างนี้.

ฉะนั้นเราจึงยืนยันว่าพุทธศาสนานี้เป็น religion
โดยแท้จริง คือเป็นสิ่งที่ผูกพันมนุษย์กับสิ่งสูงสุดโดย
แท้จริง, ถ้าเรียกว่าศาสนา ศาสนาเป็นเพียงคำสั่งสอน มันมี
ความหมายน้อยนัก, ถ้าเรียกว่าเป็นคำสั่งสอน เป็นกันทุก
ศาสนาไม่ว่าศาสนาไหน, แต่ความหมายลึกซึ้งที่สุดว่า
ทำให้ผูกพันกันกับสิ่งสูงสุด แล้วเราก็ยืนยันขึ้นมา
ทันทีว่า พุทธศาสนานี้จะทำมนุษย์ให้ได้ผูกพันกับสิ่ง
สูงสุด คือภาวะที่ปราศจากทุกข์โดยประการทั้งปวง หรือ
พระนิพพาน.

เพราะฉะนั้น พุทธศาสนาก็เป็น religion โดยไม่ต้องมีพระเจ้า, หรือจะพูดว่า มีพระเจาก็มีใช้อย่างบุคคล มีพระเจ้าอย่างที่เบงกฏเกณฑ์ของธรรมชาติ, ไม่ใช่เป็นบุคคล ก็ควรถือว่าเป็นพระเจ้าได้คล้ายเหมือนกัน, อย่างมาพูดเขลา ๆ ว่าถ้าไม่มีพระเจ้าอย่างพระเจ้านั้นแล้ว ไม่ใช่เป็น religion อย่างนั้นไม่ถูก, เพราะ ถือเอาหลักสำคัญว่า มันให้เกิดความผูกพันระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุดก็พอแล้ว, นี่ พุทธศาสนา จึงเป็นสิ่งที่เขาเรียกกันว่า religion, religion อยู่นิโลก แต่วก็เป็น ยิ่งกว่าศาสนาใดเสียอีก.

ข้อที่ ๑๖. พุทธศาสนาเป็น ศาสนาที่มีสังฆกรรม ใช้ได้สำหรับสิ่งที่มีชีวิตตลอดนิรันดร.

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่จะใช้ได้กับสิ่งที่มีชีวิต โดยเฉพาะมนุษย์นี้ ตลอดนิรันดร, *นิรันดรหมายถึงความว่า ไม่มีที่สิ้นสุด* นานไปเท่าไรก็ไม่รู้ ไม่มีที่สิ้นสุด, นิรันดร, พุทธศาสนาเราไม่ต้องเปลี่ยน, พุทธศาสนานี้ไม่ต้องเปลี่ยน จะถูกต้องและใช้ได้กับมนุษย์จนถึงกาลนิรันดร ก็ ล้าน ๆ ๆ ๆ นี้ก็สามใจเถอะ จนนับไม่ถูกก็สามใจ, นิรันดร,

พุทธศาสนานี้ ไม่ต้องเปลี่ยน ทดลกเกณฑ์อื่นก็จะใช้ได้กับ
 มนุษย์จนกระทั่งวันครุ จนกระทั่งไม่มีมนุษย์ ก็เลิกกัน
 แหะละ. นี้ขอให้ภาวกุมิใจว่า กฎเกณฑ์อันนี้ดีที่สุดใน
 สัจจะแท้จริงประเสริฐที่สุด ไม่จำกัดกาลไม่จำกัดเวลา,
 จะใช้ได้ตลอดกาลนิรันดร สำหรับมนุษย์.

ข้อที่ ๑๗. ที่นี้ก็มีมาคู่ความสำคัญ ว่ามันอยู่ที่ตรงไหน
 ที่มันเป็นเช่นนั้นก็เห็นได้ว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนา
 ที่มีความรู้เรื่องวิวัฒนาการของธรรมชาติ โดยอทิป-
 บัจจยตา. แต่ทำให้เราสามารถอยู่เหนืออำนาจของสิ่งนั้น
 ซึ่งศาสนาอื่นจะไม่มี เพราะเขาไม่พูดถึง, เขาไม่พูดถึงเรื่อง
 กระทำกันนั้นให้ถูกต้องตามกฎอทิปบัจจยตา, รู้ความจริง
 ของสิ่งทั้งปวง ไม่หลงอยู่ในเรื่องของปรุงแต่ง ก็อยู่เหนือ
 กรรม เหนืออกัเหนือชั่ว เหนือบุญเหนือบาป เหนือสุข
 เหนือทุกข์ ซึ่งศาสนาอื่นไม่มี.

นี่เรียกว่ามันประเสริฐที่ตรงไหน ช่วยให้อยู่เหนือ
 อำนาจ หรือเหนืออิทธิพลของสิ่งที่จะมาปรุงแต่งให้เป็น

ทุกข์; เพราะยินดีหรือยินร้ายนี้ ให้เป็นเรื่องที่จะต้องต่อสู้ เป็นคู่ ๆ ๑ ๆ เทียบหัวเราะเทียบร้องไห้, เทียบจิตใจเทียบเสียใจ, เทียบสุขเทียบทุกข์, เทียบดีเทียบชั่ว, เทียบมั่งมี เทียบยากจน เทียบแพ้เทียบชนะ, เทียบใต้เปรียบเทียบเสียเปรียบ คือ **จะไม่มี ปัญหาชนิดนี้** เพราะว่าเราสามารถมีจิตใจอยู่เหนือ อำนาจของวิวัฒนาการ, ไม่มีศาสนานี้จะเป็นไปได้.

ข้อที่ ๑๘. ที่นี้คุณก็นึกว่า ทำไมจึงเป็นอย่างนี้,

ก็เพราะ พระพุทธศาสนา สอนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงเรื่อย. เปลี่ยนแปลงเรื่อย ของวิวัฒนาการของสากลจักรวาล นอกจากพระนิพพาน มีแต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงเรื่อย เปลี่ยนแปลงเรื่อย. ทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงเรื่อย เราเห็นแล้ว เราก็ ไม่ยึดมั่นถือมั่น เราก็ ไม่อยู่ใต้อิทธิพลของสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเรื่อย, ความดีความชั่วก็เปลี่ยนแปลงเรื่อย, ความสุข ความทุกข์ก็เปลี่ยนแปลงเรื่อย, กุศลอกุศลก็เปลี่ยนแปลงเรื่อย วิเศษจากไหนเมื่อกี้ยังเปลี่ยนแปลงเรื่อย ถ้ามันยังเป็นโลก หรือเป็นภพ หรือเป็นอะไอย่างนี้ อยู่.

เราเห็นความเปลี่ยนแปลงเรื่อยอย่างนี้ เราไม่
 ยึดมั่นติดพันในความเป็นอย่างใด ในภพชนิดไหน
 เราจึงสามารถที่จะอยู่เหนือ เหนือทุกคู่ที่มีน้เหลวกลงให้อินดี
 ยืนร้าย, เราจะไม่อินดียืนร้าย เราจะอยู่เหนือความอินดียืนร้าย,
 เราไม่ต้องหัวเราะและร้องไห้อีกต่อไป. เราจะไม่มีจิตใจเสียใจอีก
 ต่อไป แต่เราจะคงที่ เอือกเอิ้น คงที่ ไม่มีจิตใจไม่เสียใจ. แต่
 ทุกๆ ไม่ค่อยมีใครต้องการนัก, เขาอยากหัวเราะ เขาอยากจิตใจ
 ที่จริงมันไม่ใช่ความสงบสุข, จิตใจก็วิ่งไปตามแบบจิตใจ หัวเราะ
 ก็วิ่งไปตามแบบหัวเราะ, ร้องไห้ก็ไม่ไหว. อย่าหัวเราะอย่า
 ร้องไห้นั้นแหละดี, อย่าจิตใจอย่าเสียใจนั้นแหละดี สงบ,
 พุทธศาสนาช่วยได้ถึงขนาดนี้.

ข้อที่ ๑๙. พระพุทธศาสนานับมีมนุษย์ธรรมดา,
 มนุษย์ธรรมดาอย่างเราๆ นี้แหละเป็นพระศาสดา
 เป็นตัวศาสนา สอนโดยมนุษย์ธรรมดา.

ศาสนาอื่นเข้ามาจากพระเจ้า พระคัมภีร์ คำสอนมา
 จากพระเจ้า แล้วตัวผู้สอนนั้นเป็นลูกพระเจ้า, เป็นผู้แทน

พระเจ้า ไม่ใช่มนุญย์ธรรมคา เขาเอากันอย่างนั้น. นี่เราไม่,
 เราไม่เอาอย่างนั้น. เราว่าคนธรรมคา^๓นี้เป็นพระพุทธรเจ้า
 มันเกิน่าจะไว้ใจได้. เออมันคนธรรมคาด้วยกัน. มันก็ต้องสอน
 เหมาะสำหรับคนธรรมคาด้วยกัน. เราได้แน่ใจอย่างนี้. ถ้าเขา
 มาจากพระเจ้า เป็นผู้แทนพระเจ้า. เขาก็คงจะทำกับเขาไม่ไหว
 มันดีเกินไป. พระพุทธศาสนา^๓ตั้งขึ้นมาโดยมนุญย์ธรรมคา
 เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์. มันมีหวังว่า. เขาก็จะปฏิบัติได้
 วันเอาได้. ปฏิบัติได้. นี้รู้จักพระพุทธศาสนาไว้ว่า. กำเนิดโดย
 บุคคลธรรมคา. ไม่ใช่พระเจ้าส่งมา. หรือไม่ใช่ผู้แทนพระเจ้า.
 หรือว่าเป็นสิ่งที่ต้องส่งมาจากสวรรค์. พระเจ้าศรีรัฐเอง
 พระพุทธรเจ้าเป็นคนธรรมคา. ศรีรัฐความจริง. แล้วก็สอน
 อย่างที่เป็นคนธรรมคาจะปฏิบัติได้. นี้รู้กันไว้ช้. อย่าท้อใจ
 อย่าคิดว่าเหลือวิสัย.

ข้อที่ ๒๐. พุทธอีกข้อหนึ่งว่า **พระพุทธศาสนา**
เป็นศาสนาประหลาดมหัศจรรย์.

ประหลาดที่ว่าผู้มีสติปัญญา^๓ที่ไม่ได้เคยเกี่ยวข้องกับ
 พุทธศาสนา, ไม่ได้ถือพุทธศาสนาว่าอย่างนั้นแหละ, แต่

ถ้าเรามีปัญญาจริง มีปัญญาจริงคิดอะไรออกมา แล้วมันจะมาตรงกับพุทธศาสนา, มันจะมาตรงกับพุทธศาสนาอย่างน่าอัศจรรย์. นี่มันต้องเบ็ดเตล็ดอย่างนี้ ไม่ผูกขาดแต่ผู้เดียว. พระพุทธเจ้าไม่ผูกขาดแต่ผู้เดียว ความจริงอย่างนี้หรือท่าน **คนอื่นก็รู้ได้**, หรือว่าจะมีพระพุทธเจ้าหลายองค์ก็ได้ แต่ไม่ใช่พร้อมกัน ไม่ใช่พร้อมกัน, หรือว่าไม่เป็นพระพุทธเจ้า แต่เขาจะคิดเรื่องอย่างนี้ได้ มาตรงกันได้. เช่นเรื่องอนิจจัง อนิจจังนี้ **คนอื่นก็คิดได้** โดยไม่ได้ฟังมาจากพระพุทธเจ้า แต่มาตรงกันได้.

นี่แหละความประหลาดของพระพุทธศาสนาเมื่ออยู่ว่าผู้มีปัญญาแท้จริงไม่เคยศึกษาไม่ได้เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ก็อาจจะพูดตรงกันได้, บัญญัติตรงกันได้อย่างน่าอัศจรรย์ เช่นเรื่องอนิจจังเป็นต้น, มีหลักฐานพิสูจน์ว่าพวกกรีกในฝ่ายตะวันตกก็มีความรู้เรื่องอนิจจัง, คน ๆ หนึ่งชื่อว่า **อริสโตเติล** *สอนว่าทุกอย่างเปลี่ยนแปลงเร็วไหลเร็วเหมือนพระพุทธเจ้าแหละ* แต่ประชาชนว่ามันบ้า เลยไม่มีใครเอาด้วย ไม่มีใครยอมรับ, ไม่มีใครยอมรับอาจารย์อริสโตเติล ที่สอนว่าทุกอย่างไหลเร็ว ถูกหาว่าเป็นบ้า อย่างนี้

เป็นต้น, ก็แปลว่าถ้ามันมีปัญญาจริง รู้จริง เป็นนักปราชญ์
จริง ก็มาสอนตรงกับพระพุทธเจ้า.

มีนักปราชญ์กรีกพึ่งสมัยกันนี้ มามาสอนว่า ทุก
อย่างที่เราเห็นที่เรารู้สึก ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนี้ ไม่ใช่
ของจริงนะ เท่าที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รู้สึกนี้ ไม่ใช่ของ
จริง ไม่ใช่ตัวจริง ไม่ใช่ความจริง, ของจริงมันอยู่ลึกกว่านั้น.
นักยังเห็นได้ชัดว่า มาเข้ากับหลักพระพุทธศาสนา ที่เรา
รู้สึกด้วยตา ว่าสวยจริงไว้อ, รู้สึกด้วยหูว่าไพเราะจริงไว้อ,
รู้สึกด้วยจมูกว่าหอมจริงไว้อ, มันไม่ใช่ของจริง มันไม่ใช่
ของจริง, ที่เรารู้สึกทางอายตนะนี้ไม่ใช่ของจริง, ของ
จริงอยู่ลึกกว่านั้น มันเป็นเพียงว่า มีมีตัวอย่างนั้นจึงรู้สึกว่า
สวย เรียกว่าไพเราะหรือว่าหอม หรือว่าอะไรเท่านั้นเอง,
ไม่ใช่ของจริง.

นี่ก็มีคนคิดมีคนพูด ที่มาตรงกับพระพุทธศาสนา.
เหล่านี้พอจะเชื่อได้ว่า ไม่เคยเรียนพระพุทธศาสนา แต่เขา
พูดไว้อย่างหนึ่งๆ ไม่ใช่ทั้งหมด คือไม่ใช่ที่เดียวทั้งหมด
แต่ว่าอย่างเดียว, แม้เพียงอย่างเดียว ก็มาตรงกับหลัก

พุทธศาสนา ที่รู้สึกทางตาว่าสวย, รู้สึกทางหูว่าไพเราะ, รู้สึกทางจมูกว่าหอม, รู้สึกทางลิ้นว่าอร่อย, รู้สึกทางผิวหนังว่านุ่มนวลชวนสัมผัส, รู้สึกทางจิตว่าสบายนั้น มันเป็นความรู้สึกที่ไม่จริง, ของจริงไม่ใช่อย่างนั้น. ของจริงนั้นไม่อาจจะพูดได้ว่าสวยไม่สวย, ว่าหอมหรือเหม็น, ไพเราะหรือไม่ไพเราะ, มันแล้วแต่ธรรมชาติ แล้วแต่มิติของมัน.

นี่ก็จะแสดงให้เห็นให้เห็นว่าผู้ที่มปัญญาที่จริงไม่ได้เคยศึกษา, ไม่ได้เคยเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ก็สามารที่จะพูดให้ตรงกันได้กับพุทธศาสนา, แต่แล้วที่มันวิเศษกว่านั้นก็คือว่า **ไม่มีใครมาพูดให้มากกว่าโลกกว่าพุทธศาสนาได้,** แม้บางเรื่องจะพูดได้ก็อยู่ในวงจำกัด เรื่องเดียว ๒ เรื่อง, พูดทั้งหมดไม่มี พุทธศาสนาจึงรวบหมด เหนือหมด, เหนือทั้งหมดเลย. นี่ความนำอัจฉริยะ นำอัจฉริยะที่สุดของพระพุทธานุชา, ใครจะคิด จะคิด คุไปเถอะ พบความจริงอย่างไรเท่าไร มันก็ไม่มันนอกออกไปจากพุทธศาสนา, แต่ว่าเป็นอีกส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา เรียกว่าเรามีโชคที่มีพระศาสนาที่สมบูรณ์ที่สุด สมบูรณ์ที่สุด.

เขาละพอกันสำหรับวัน^{นี้} ๒๐ ทั่วย้อ พุทธศาสนา
เป็นอะไร ๆ ๒๐ ทั่วย้อ ที่พุดมาแล้ว ยังไม่จบนะ ยังไม่
หมดนะ ยังมีอีกนะ ยังไว้พุดวันหลังอีก. วัน^{นี้} ๒๐ ทั่วย้อแล้ว
เหนื่อยแล้ว เหนื่อยแล้ว ก็ต้องยุติการบรรยาย สำหรับวัน^{นี้}.

ขอยุติการบรรยาย เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย
ได้สวดบทบาลีคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจของท่านทั้งหลาย
ผู้จะประพฤติปฏิบัติพระพุทธานุศาสนนาให้ยิ่งขึ้นไป สืบต่อไป
ณ กาลบัดนี้.

หลงความบ้าว่าศีลธรรม

โลกทุกวัน อยู่ในชั้น กลียุค
ที่เบื่อกบฏ เร็วสุด สู้จุดสลาย
จนสิ้นสุด มนุษยธรรม ต้อบาย
เพราะเห็นกง— จักรร้าย เป็นดอกบัว.

กิเลสใส— หัวสั่ง ลงปลักกิเลส
มีความแค้น แสนพิเศษ มาสมหัว
สามารถคิด ดึงกันไป ใจมืดมัว
เห็นคนตัว ที่จิมกาม ว่าความเจริญ.

มองไม่เห็น ศีลธรรม ว่าจำเป็น
สำหรับอยู่ สุขเย็น ควรสรรเสริญ
เกียรติ กาม กิน บั้นบัว ยิ่งกว่ากิน
แล้วหลงเพลิน ความบ้า ว่าศีลธรรมฯ

Wong
1

Wong

มารู้จักพระพุทธศาสนา
ให้ดีกว่าที่แล้วมา. (ต่อ)

[ชุดที่สอง]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาควิสาขบูชา ซึ่งได้
บรรยายมาในชุด ชุดมือจำเป็นแห่งการศึกษาและการปฏิบัติ
มาถึงตอนที่ ๑๔ ในวันนี้ อาตมาจะไต่ถามโดยหัวข้อว่า มารู้จัก
พระพุทธศาสนาให้ยิ่งกว่าที่แล้วมา ต่อไปอีก, แม้ว่า
ได้บรรยายมาครั้งหนึ่งแล้ว ๒๐ หัวข้อ ก็ยังไม่จบ, อยากจะ
บรรยายอีกต่อไปในวันนี้ จะได้บรรยายอีก ๒๐ หัวข้อ เพื่อ

ชุดคู่มือที่จำเป็น ๖ ตอนที่ ๑๔, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๓๑

ว่าจะได้รู้จักพระพุทธรศาสนาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป คงตั้งใจไว้นั้นเอง
ขอท่านทั้งหลายจงตั้งใจฟังให้ดีๆ จะเป็นการรู้จักพระพุทธร-
ศาสนาในทุกแง่มุม แล้วก็อย่างละเอียดลออที่สุดด้วย.

ข้อที่ ๑. ที่จะกล่าวในวันนี้ก็คือ พุทธศาสนาเป็น
ศาสนาแห่งความไม่เห็นแก่ตัว.

ศาสนาแห่งความไม่เห็นแก่ตัว. ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ
ดูเหมือนจะกล่าวได้ว่า บางศาสนามีตัวและสอนให้เห็นแก่ตัว,
หรือให้เอาเปรียบผู้อื่นก็ได้. สำหรับ พุทธศาสนานี้ มุ่งหมาย
ทำลายความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นศัตรูของสันติภาพ,
แต่ถ้ามอง ให้ลึกไปกว่านั้นจะเห็นว่า พุทธศาสนาสอน
เรื่องความไม่มีตัว, เมื่อไม่มีตัวแล้วจะเห็นแก่ตัวได้อย่างไร.
นั่นแหละเป็นความลึกซึ้งถึงที่สุด ของความที่พุทธศาสนาเป็น
ศาสนาแห่งความไม่เห็นแก่ตัว.

โดยศีลธรรมทั่วไป ก็ต้องการความไม่เห็นแก่
ตัว เพราะว่าความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้ง แห่งการเบียด
เบียน, และการไม่รักษาไม่นิยมกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง เอาแต่

ประโยชน์ของคนเป็นใหญ่. ความเห็นแก่ตัวทำให้ตัวเอง
เคียดรอน, แม้อยู่คนเดียวกับก็เคียดรอน เพราะว่ามันหวาดกลัว
มันหนาว มันหิว. ถ้าไปแตะต้องผู้อื่นเขายึด ผู้อื่นก็พลอย
เคียดรอนเข้าไปอีกฝ่ายหนึ่ง จึงเป็นสิ่งที่ไม่มีใครต้องการ
นอกจากผู้เห็นแก่ตัว, ผู้เห็นแก่ตัวจึงจะต้องการศาสนาที่สอน
ความเห็นแก่ตัว ขอสังเกตดูให้ดีๆ.

เราพุทธบริษัท นับว่า มีโชคดี ที่ได้รับนับถือ
พระศาสนาที่สอนว่าไม่มีตัว, ขอให้เข้าถึงความจริง
อันนี้เถิด มันก็ จะรู้สึกไม่เห็นแก่ตัวขึ้นมาเอง เพราะว่า
มันไม่มีตัวที่จะมาเห็นแก่ หรือมาเข้าข้าง หรืออะไรทำนองนั้น,
จะต้องศึกษาหลักเรื่องอนัตตาให้ดีๆ จะเห็นความไม่
มีตัว, ศึกษาเรื่องปฏิจาสมุปบาทให้ดีๆ จะเห็นว่าไม่มีแต่
กระแสแห่งการปรุงแต่งอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่มีตัวคนแท้
แท้จริง. นี่ก็เป็นข้อหนึ่งที่จะกำหนดไว้ในใจว่า พุทธศาสนานี้
เป็นศาสนาแห่งความไม่เห็นแก่ตัว.

ข้อที่ ๒. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความ
มีอะไรกันทั้งนี้และเดี๋ยวนี้.

เรามีความทุกข์ที่นี่และเดี๋ยวนี้ แล้วจะไปดับ
ทุกข์กันที่ไหน หรือว่าจะดับทุกข์กันที่นี่ แล้วหวังประโยชน์
จากการดับทุกข์ที่อื่นหรือชาติอื่น, อย่างนี้มันไม่มีประโยชน์
อะไร.

ขอให้นึกถึง คำสำคัญคำหนึ่ง คือคำว่า สนฺทิจฺจโก
ที่เราสวดบททำวัตรสวดมนต์กันเป็นประจำว่า สวากุขาโต
ภควตา ชมโม สนฺทิจฺจโก อกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปนยิโก
พระธรรมที่ พระผู้มี พระภาคกล่าวไว้ดีแล้วนั้น เป็นสนฺทิจฺจโก
—อันบุคคลนั้นจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง, เอหิปัสสิโก —ควรน้อม
เข้ามาในตน, บัณฑิตตั้งเวทิตัพโพ วิญญูหิ —ผู้รู้รู้ได้เฉพาะตน
ถ้าตายแล้วมันจะรู้ได้อย่างไร หรือจะมีประโยชน์อะไร.

พระพุทธรูปก็ได้ตรัสว่า ในกายที่ชาววาหนิงยังมี
เป็น ๆ นี้ ตถาคคได้บัญญัติความทุกข์, เหตุให้เกิดทุกข์,
ความดับทุกข์, และหนทางให้อถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์,
ล้วนแต่ในร่างกายที่ยังมีชีวิต ก็ยังเป็น ๆ เพราะว่าการ
ให้สำเร็จประโยชน์ทันแก่ความต้องการหรือความรู้สึก มีความ
ทุกข์ที่ไหนก็ดับทุกข์ที่นั่น, มีความทุกข์เมื่อไรก็ดับเมื่อมัน

และการกระทำนั้นปรากฏชัดอยู่ในใจ แม้ผลของการกระทำนั้น
ก็ปรากฏชัดอยู่ในใจ.

เคยเข้าใจผิดกันว่า พระนิพพานจะถึงต่อเมื่อตายไป
แล้วหลาย ๆ ร้อย หลาย ๆ พันชาติ จึงจะนิพพาน นี่ก็ตาย
ก็เหมก. ความร้อนเกิดที่นี่ ความทุกข์เกิดที่นี่, ไฟ-
กิเลสเผาที่นี่ แล้วจะรอดดับกันเมื่อไร, มันต้องดับกันที่นี่,
แล้วก็เห็นผลแห่งการดับกันที่นี่, มีความเย็นกันที่นี่ในชีวิตนี้.
ขอให้สนใจในความหมายอันนี้ให้ดี ๆ จะได้รับประโยชน์
จากพระพุทธศาสนาทั้งในชีวิตนี้ ไม่เป็นหมันเปล่า, ไม่
เป็นหมันเปล่า ขอให้ฟังดูให้ดี ๆ.

ข้อที่ ๓. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ
บูชาหน้าเป็นหลักเป็นสูงสุด.

ธรรมะคือหน้าที่, หน้าที่คือธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่
เรียกโดยบาลีว่า อมม เรียกโดยภาษาไทยว่า หน้าที่ ๆ. คำนี้
พูดกันมาตั้งแต่ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด, มนุษย์เริ่มสังเกตเห็น
และรู้จักสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ แล้วก็เรียกมันว่าธรรมะ ๆ เรื่อยมา
สอนเรื่องหน้าที่ ให้ดีขึ้นสูงขึ้นมากขึ้น จนกระทั่งเกิดพระ-

พุทธเจ้า, ท่านก็สอน หน้าที่สูงสุด ดับทุกข์หมดจดสิ้นเชิง
บรรลุ มรรคผล นิพพาน, คือ การดับทุกข์นั้นแหละ
เรียกว่าหน้าที่, จะเรียกว่าธรรมะ มันก็คือการดับทุกข์
การกระทำที่เป็นการดับทุกข์ ไม่ให้ตกลงไปในกองทุกข์, จะ
เรียกมันว่าหน้าที่. หน้าที่ก็คือกระทำเพื่อไม่ให้ทุกข์
ไม่ให้เกิดความทุกข์ ไม่ให้จมอยู่ในกองทุกข์, แม้คำจะต่างกัน
โดยภาษา แต่ความหมายเหมือนกัน, คือการช่วยผู้มีหน้าที่
หรือผู้มีธรรมะไม่ให้ตกลงไปในกองทุกข์.

หน้าที่เป็นสิ่งที่ควรบูชาสูงสุด, ดังที่ พระพุทธองค์ได้
ตรัสว่า ทถาคเตารพธรรมะคือหน้าที่, พระพุทธเจ้าทุกพระ
องค์ก็เคารพธรรมะคือหน้าที่, แต่ละพระองค์ก็ทำหน้าที่อย่าง
ไม่มีบกพร่อง, โดยเฉพาะหน้าที่ของพระพุทธองค์ คือ
ทำความดับทุกข์ให้แก่ตนเองแล้ว ช่วยเหลือผู้อื่นให้
ดับทุกข์ได้อีกด้วย, นี้คือหน้าที่. แม้ที่สุดแล้ว หน้าที่
ต่ำลงมา, ก้าวลงมา จนถึงหน้าที่การทำมาหากิน การ
บริหารร่างกาย, การคบหาสมาคม, การเป็นอยู่กันให้
ดี ๆ ก็ล้วนแต่เป็นหน้าที่, แล้วยัง หน้าที่ทั้งหมดเรียกว่า

ธรรมะ ๆ เสมอกัน, ธรรมะแปลว่าหน้าที่ในลักษณะอย่างนี้.

เดี๋ยวนี้คนไม่เคารพหน้าที่ ปากว่าเคารพพระ-
พุทธเจ้า แต่ไม่เคารพสิ่งที่พระพุทธรเจ้าเคารพคือหน้าที่,
เขาเลยเป็นคนว่างงานกันโดยมาก, มีความรู้มีปรีชาญาณก็ยัง
ว่างงาน เพราะไม่เคารพบูชาหน้าที่ ไม่เห็นหน้าที่เป็นสิ่งที่สำคัญ,
เขาไม่ยอมออกเหงื่อเป็นต้น ก็เลยเป็นปัญหา, ถ้าเคารพ
หน้าที่บูชาหน้าที่พอเหงื่อออกมากก็ยังดีใจ อย่างนี้แล้วก็ไม่
ใครว่างงาน.

ฉะนั้น ขอให้พอใจว่าได้ทำหน้าที่ แม้เหงื่อมัน
จะออกท่วมตัว เมื่อได้ทำหน้าที่ก็พอใจว่าได้ทำหน้าที่, หน้าที่
คือสิ่งสูงสุดที่พระพุทธรเจ้าทำนเคารพ, เราทำอย่างเดียวกัน
กับพระพุทธรเจ้าคือเคารพหน้าที่ แล้วก็พอใจ ๆ ใจไม่รู้จักเบื่อ
ในการทำหน้าที่, ไม่ว่าหน้าที่สูง ต่ำ ใหญ่ เล็ก อะไร พอใจ
ทั้งนั้นแหละ ถ้าเป็นหน้าที่ที่จะช่วยกับทุกข์ได้แล้วก็พอใจ,
ฉะนั้นขอให้เรา พอใจในการทำหน้าที่ จะดับทุกข์ได้
และจะช่วยผู้อื่นให้ดับทุกข์ได้ด้วย เหมือนพระพุทธรเจ้า

ท่านทำ, รายละเอียดต้องมีมากกว่านี้ แต่เอาเพียงเท่านี้ มันก็เรียกว่าพอสมควร.

ข้อที่ ๔. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่ง ปัญญาชน.

เป็นศาสนาที่อาศัยปัญญาเป็นหลัก สัมกับคำว่าพุทธะ, พุทธะ ซึ่งแปลว่า ผู้รู้ หรือ พุทธิ พุทธิ ที่แปลว่าความรู้. ในบรรดาศาสนา หรือพระพุทธรเจ้า หรือผู้ปฏิบัติธรรมะก็ตาม เขาแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ สรัทธาธิกะ คือสรัทธา เป็นใหญ่, วิริยาธิกะ คือการพากเพียรเข้มแข็งกล้าหาญ เป็นใหญ่, ปัญญาธิกะ คือปัญญาความรอบรู้เป็นใหญ่. พุทธศาสนาถือความรู้หรือปัญญาเป็นใหญ่ แม้จะมีสรัทธาก็มีภายหลังปัญญา, แม้จะมีความพากเพียรก็พากเพียรไปตามความซื่อของปัญญา, โดยยกเอาปัญญาเป็นใหญ่และนำหน้าเสมอจึงเป็นไปตามอำนาจของปัญญา, บางทีก็เรียกว่าสัมมาทิฐิ สัมมาทิฐิ แปลว่า ความรู้ ความเห็น ความเข้าใจ อะไรก็ตามที่ถูกต้อง เป็นสัมมา—สัมมา, สัมมา แปลว่า

ถูกต้อง, ถูกต้องนั้นคือ ถูกต้องต่อหนทางแห่งพระนิพพาน,
ถ้าถูกต้องต่อความเป็นอย่างอื่นไม่จัดว่าถูกต้อง, ต้องเป็นไป
เพื่อนิพพาน จึงจะเรียกว่าถูกต้อง.

การกระทำใด ๆ มีอยู่หลายอย่าง มีประโยชน์อย่างอื่น
ก็มี, แต่ถ้าไม่เป็นไปเพื่อนิพพานก็ไม่เรียกว่าถูกต้อง. การที่
จะมีทรัพย์สมบัติ เงินทอง ข้าวของอะไรก็ตาม แต่ถ้าเพื่อ
กิเลสตัณหา มันก็ไม่ถูกต้อง, แต่ถ้าเพื่อความดับทุกข์โดย
เฉพาะแล้ว มันก็ถูกต้อง. เราจะต้องมีศีลให้ถูกต้อง
คือเป็นไปเพื่อนิพพาน, จะต้องมีสมาธิให้ถูกต้อง เป็น
ไปเพื่อนิพพาน, มีปัญญาให้ถูกต้อง เป็นไปเพื่อ
นิพพาน.

นี่คือไว้เป็นหลักข้อประการหนึ่งว่า พุทธศาสนา
เป็นศาสนาแห่งปัญญาชน, และถือว่าปัญญาเป็นส่วน
สำคัญ ในการดับทุกข์หรือแก้ปัญหา.

ข้อที่ ๕. ซึ่งออกจะเป็นการเมืองอยู่บ้าง พุทธ
ศาสนาเป็นศาสนาแห่งธัมมิกเสรีประชาธิปไตย.

หมายความว่าเราชอบเสรีภาพชอบประชาธิปไตย
 ให้แต่ละคน ๆ เป็นใหญ่ในตัวเอง, แต่ต้องเป็นรั้มมิกะ คือ
 ถูกต้องหรือประกอบอยู่ด้วยธรรมะ ธรรมะ ความถูกต้องอีก
 นั้นแหละ เสรีประชาธิปไตยจึงจะไม่เป็นอันตราย. ถ้าเสรี
 ประชาธิปไตยด้วยความเห็นแก่ตัวด้วยกิเลสแล้วอันตราย
 อย่างยิ่ง, อย่าไปเอากับมันเลย, ถ้าท่านผู้ใดชอบคำว่าเสรี
 เสรีภาพ เสรีประชาธิปไตย ก็ต้องนึกถึงสิ่งที่เรียกว่ารั้มมิกะ
 รั้มมิกะ คือประกอบอยู่ด้วยธรรมะให้มากให้เป็นหลัก ว่ามัน
 ต้องประกอบอยู่ด้วยธรรมะ, มิฉะนั้นมันจะเสรี ไปตามอำนาจ
 ของกิเลส ของความเห็นแก่ตัว, แต่มันจะเป็นอันตรายแก่
 ทุกฝ่าย ไทยไม่ต้องสงสัย ใครชอบเสรีก็ต้องทำให้เสรีนั้น
 ประกอบอยู่ด้วยธรรมะ, อย่าเสรีไปตามอำนาจของกิเลส
 ถ้าเป็นไปตามอำนาจของกิเลสแล้ว กิเลสนั้นแหละมันซอก
 ซิหัวอยู่ แล้วจะเสรีได้อย่างไร, มันต้องไม่มีกิเลสเป็นเครื่อง
 ผลักไสบังคับบีบบังคับ มันจึงจะเรียกว่าเสรี, เคียวนี้เขาเสรีกัน
 ด้วยกิเลส เสรีกันด้วยความเห็นแก่ตัว โลกมันจึงยุ่ง.

ข้อที่ ๖. ก็อยากจะพูดว่า พุทธศาสนาเป็น
 ศาสนาแห่งรั้มมิกะสังคมนิยม.

เมื่อตะกั่วพุดถึงเสรีอิสระภาพของคน, เทียนพุดถึง
 สังคมนิยม คือไม่นิยมเสรีส่วนบุคคล แก่มานิยมประโยชน์
 หรือความสุขของสังคม พุทธศาสนาสอนในลักษณะเป็น
 สังคมนิยม คือสอนในลักษณะสำหรับจะอยู่ด้วยกันมากๆ
 ไม่ใช่อยู่คนเดียว ต่างคนต่างอยู่, มีคำสอนมากมายหลาย
 ประการ, เป็นไปเพื่อที่เราจะอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะ;
 เพราะว่ธรรมชาติมันก็ต้องการอย่างนั้น, แต่สัญชาตญาณที่
 รู้สึกอยู่ในจิตใจ มันก็ต้องการอย่างนั้น.

เมื่อพุดถึง ธรรมชาติ ก็ดูธรรมชาติไปซิ มันอยู่
 เดี่ยวๆ เมื่อไร อะไรก็มีกันอยู่มากมาย, แม่มันไม้มัน ต้นไม้
 จะอยู่ต้นเดียวมันก็อยู่ไม่ได้, อย่างว่าแค่คนเดียว อยู่กันเป็น
 หมู่มากมายเป็นป่าๆ ไปเลย, นี่สัญชาตญาณความรู้สึกที่
 เกิดเอง อยู่ในจิตใจของสิ่งที่มีชีวิต มันก็ต้องการจะเป็นหมู่
 จะมีพวก จะมีความอบอุ่นด้วยสิ่งแวดล้อม.

ลูกพอเกิดมาก็บิดแม่ ก็กทุกคน หรือว่าเป็นคน
 ขึ้นมาแล้ว มันก็อยู่คนเดียวไม่ได้ มันก็ต้องการเพื่อนฝูง

ร่วมมือกันอย่างนั้นร่วมมือกันอย่างนั้น, เพราะว่ามันอยู่คนเดียว
 ไม่ได้ในโลกนี้. เขาจะให้เราอยู่คนเดียว, ยกโลกทั้งโลก
 มอบให้เราคนเดียว เราอยู่ไม่ได้ เราก็ทำไม่ได้. ฉะนั้นเรา
 จะ ต้องมีการอยู่เป็นสังคม คือเป็นพวก, สัตว์เศรษฐกิจ
 มันก็จับกลุ่มกันเป็นหมู่เป็นพวก เป็นความสนใจ คู่สัตว์ตัว
 เล็กๆ ตัวใหญ่ๆ, ช้างตัวใหญ่ๆ มันก็ยังอยู่เป็นพวก มันอยาก
 ที่จะอยู่ตัวเดียว. เว้นไว้แต่มันมีเหตุผลอย่างอื่น. แต่ตาม
 ปกติแล้วมันต้องการอยู่เป็นพวก เพราะมันมีประโยชน์หลาย
 อย่างในความปลอดภัย, ในการต่อสู้, ในการทำอะไรให้สำเร็จ
 การร่วมมือกันนั้นมันเป็นความดีอย่างนี้.

พุทธศาสนาสอนให้ประพฤติปฏิบัติในลักษณะ
 ที่จะอยู่กันเป็นพวก, และอยู่อย่างถูกต้อง ที่เรียกว่า
 ธัมมิกะ อีกนั่นแหละ. ถ้ามันจะคุมพวกกันไปปล้นไปฆ่า
 คนอื่น มันก็ไม่ใช่ว่าพวกที่ถูกต้อง, มันอยู่กันเป็นพวกที่มี
 ความเข้าใจกันดี ร่วมมือกัน กระทำทุกสิ่งทุกอย่างที่จะเป็น
 ประโยชน์ต่อหมู่คณะนั้น, มองๆ เห็นได้ง่ายๆ ว่า หลายคน
 ช่วยกันทำงานมันง่ายและมันเร็วและมันได้มาก ทั้งง่ายทั้งเร็ว

ขงโตมาก, ถ้าคนเดียวทำมันได้ยาก, มันลำบากมันเหนื่อย,
แล้วบางอย่างก็ทำไม่ได้. มนุษย์ด้วยกันช่วยกัน
ช่วยกันทำ, ชาวสาวเมืกหนึ่งพาไม่รอดคนตัวเดียว, แต่มีคน
สองสามตัวช่วยกันทำชาวสาวเมืกหนึ่งไปได้, แล้วคนจะโง่
กว่าสัตว์เหล่านี้ได้อย่างไร. เห็นประโยชน์ของการที่ร่วม
แรง ร่วมใจ ร่วมกำลังกันเป็นหมู่เป็นคณะเป็นสังคม,
เป็นสังคม แล้วก็มี ความถูกต้องหรือธรรมะเป็นเครื่อง
กำกับก็ปลอดภัย.

มนุษย์ พุทธศาสนาเป็นสังคมนิยม; แต่เดี๋ยวนี้
คนเรากำลังเกลียดว่า สังคมนิยมเป็นคอมมิวนิสต์อย่าเอามา
เพราะเราไม่เข้าใจว่าสังคมนิยมแบบนั้นมันก็มีอยู่, แต่เราไม่
ใช้สังคมนิยมแบบนั้น, สังคมนิยมแบบที่ว่ามีธรรมะมี
ความถูกต้องเข้ามากำกับ, อยู่กันอย่างเป็นเพื่อนเกิดแก่
เจ็บตายด้วยกัน, เป็นอย่างนี้แล้วจะเบียดเบียนกันได้อย่างไร,
จะเอาเปรียบกันได้อย่างไร เป็นไปไม่ได้. เกือบนี้คนเห็น
แก่ตัว มันเป็นสังคมนิยมไม่ได้, ฉะนั้นต้องเอาความ
เห็นแก่ตัวนี้ออกไป ความรักผู้อื่นมันก็จะเกิดขึ้นมาแทน.

ข้อที่ ๗. อาจจะระบุว่า พุทธศาสนาเป็น
ศาสนาแห่งการรับรู้ชีวิตทุกระดับชีวิต.

ขอให้ฟังให้ดี ๆ ว่า ยอมรับรู้ว่าชีวิตเป็นของมีค่าทุก ๆ
ระดับของชีวิต, ไม่ว่าจะเป็ชีวิตชนิดไหน คนที่เห็นแก่ตัว
ก็ไม่ยอมรับความจริงอันนี้ เขี่ยคหยามคนที่ต่ำกว่า, จะต้อง
ยอมรับว่า ชนชั้นว่าชีวิตแล้ว มันก็มีความหมายมีค่า และก็ให้
มันทุกระดับของชีวิต. บางคนจึงให้ต้นไม้ไม่มีชีวิตเสียก็มี,
อย่างนี้เห็นจะไม่ไหว. **ต้นไม้ก็มีชีวิตไปตามแบบของ**
ต้นไม้, ระดับของต้นไม้ มันก็มีชีวิต. ฉะนั้นถ้า**สัตว์**
เป็นบาป ว่า**ต้นไม้ก็ควรเป็นบาปด้วยเหมือนกัน** แม้จะไม่
เท่ากัน, แม้จะไม่เท่ากัน ว่าคนก็เป็นบาปมากกว่า, ว่าสัตว์ก็
เป็นบาปรองลงมา, ว่าต้นไม้ก็เป็นบาปรองลงไป. ที่จะไม่
ให้เป็นบาปนั้นเป็นไปไม่ได้, นั้นไม่รับรองทุกระดับของชีวิต.

ศาสนาบางศาสนาอย่าไปออกข้อเลยมันไม่ดี ว่าสัตว์
ได้ เป็นนักบวชขึงนกกตปลาได้ เป็นนักบวชในศาสนาเพราะ
เขาไม่ยอมรับว่า ระดับชีวิตระดับนั้นมีค่า, แต่พุทธศาสนา
เราถืออย่างละเอียด ละเอียดประณีตสุดจนไม่พลาดอันไหน
ว่า มันเป็นชีวิตแล้ว ก็ต้องให้ความเคารพนับถือ, อย่า

ไปคุยหมั้นดูถูก แม่แก่ชีวิตของสัตว์ตัวเล็ก ๆ หรือว่าชีวิตของ
 สัตว์เล็กลงไปอีก เป็นตัวจุลินทรีย์หรือเป็นตัวเซลล์อะไรก็ตาม
 กระทั่งว่ามันเป็นเซลล์ชนิดพืชไม่ใช่สัตว์ มันก็มีชีวิต, ต้อง
 เคารพชีวิต.

เทียนมันไม่เคารพในลักษณะนั้น เทียนพยายามผู้
 ทำกว่าหรือค้อยกว่า, เป็นคนเร้ารวยก็ดูถูกคนจน, เป็นคน
 ใหญ่กว่าก็ดูถูกคนเล็ก, พระเถระโง่ง ๆ ชอบเขกหัวเด็ก ๆ เพราะ
 ว่าไม่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีชีวิต ในฐานะที่เป็นคนเสมอกัน,
 ไม่ยอมรับเด็ก ๆ ว่ามีชีวิตเสมอกัน แต่วก็ ไม่ยอมรับ
 สุนัขและแมวไก่เป็นกันว่ามีชีวิต, ก็ทำหยาบคายทารุณต่อสิ่ง
 เหล่านี้มากขึ้นไปอีก. เมื่อลงไปถึงต้นไม้ต้นไม้แล้วก็ไม่ต้อง
 พุดถึง ก็ทำหยาบคายยิ่งขึ้นไปอีก, เขาไม่เคารพชีวิต.

พระพุทธเจ้าท่านให้ยอมรับชีวิตทุกระดับ ตาม
 สมควรแก่คุณค่าของมัน; อย่างเป็นภิกษุนี้จะฆ่าต้นไม้
 ไม่ได้, ถ้าไปฆ่าต้นไม้ก็ปรับอาบัติเท่ากับฆ่าสัตว์เหมือนกัน
 เท่ากับฆ่าสัตว์เหมือนกัน, ทำให้สัตว์ตายก็เป็นอาบัติปาจิตตีย์,

ทำให้ท่านไม่ตายก็เป็นอาบตปาจิตต์อย่างนี้เป็นต้น, ยอมรับ
สิ่งนี้เรียกว่าชีวิต ชีวิตเป็นของมีค่า.

ขอให้เราถื้อถลกก่อนนี้ เราจะมีเมตตากรรณาแกว้าง
ขวางไม่มีขอบเขต; เมื่อได้ยินว่าชีวิต ก็คงรูวามันก็รักตัว
มันเอง, มันไม่มันก็มีชีวิต มันก็รักตัวมันเอง, มันต่อสู้เพื่อ
ความอยู่ไม่้อยากตายเหมือนกัน เห็นใจมันบ้าง, สัตว์ตัวเล็กๆ
แทบจะมองไม่เห็น มันก็มีชีวิต มันก็รักที่จะมีชีวิต ก็
เห็นใจมันบ้าง. เรามีจิตใจละเอียดอ่อนอย่างนี้แล้ว จะมี
สันติสุขมีสันติภาพ เพราะว่ามีมีการเบียดเบียน, นอกจาก
จะไม่เบียดเบียนแล้ว มันเองมีความรักเมตตากรรณา ช่วยเหลือ
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในชีวิตทุกระดับ.

นักเป็น หลักเกณฑ์ในพระพุทธศาสนา ที่ต้อง
การให้รับรู้ชีวิตทุกระดับของชีวิต ว่ามันก็เป็นชีวิต ก็ยังมี
ความรู้สึกที่อยากจะอยู่ไม่้อยากจะตาย, ต้องการความสงบสุข.
ฉะนั้นมาช่วยกันเด็ก มาทำให้มีความสงบสุข, นับตั้งแต่พวก
เทวดาตกลงมา มาช่วยให้มีความสงบสุข มนุษย์ก็มีความสงบสุข,
สัตว์เศรษฐกิจทั้งหลายก็มีความสงบสุข, มันไม่ตำโง่ทั้งหลาย

ก็มีความสุข, นี่จะเรียกว่าเป็นโลกทั้งโลกของสิ่งมีชีวิตอันมีความสุข จริงหรือไม่จริงขอให้ลองไปคิดดู.

ข้อที่ ๘. ก็อยากจะพูดว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งอหิงสาอันสมบูรณ์.

อหิงสาอันสมบูรณ์, อหิงสา แปลว่า ไม่เบียดเบียน คนธรรมดาเห็นแก่ตัว มันก็เบียดเบียนด้วยวิชา, มีวิชาแล้วมันก็เบียดเบียน ที่จริงเบียดเบียนตัวเอง แต่ก็ไม่รู้ คนโง่เบียดเบียนทั้งตัวเองและเบียดเบียนทั้งผู้อื่น ทำลายผู้อื่น, หารู้ไม่ว่านั่นก็เป็นการเบียดเบียนตัวเอง.

การไม่เบียดเบียนทั้งตัวเองไม่เบียดเบียนทั้งผู้อื่น นั่นแหละเป็นการไม่เบียดเบียนที่สมบูรณ์; แต่ความโง่บ่มีสติปัญญา ไม่เห็นการเบียดเบียนตนเอง ที่ทำตัวเองให้ลำบากอยู่ด้วยก็เสียดทานนี้ทำตนเองให้ลำบากอยู่แต่ๆ ก็ยังไม่เห็น, แล้วก็ยังทำๆ ทำตนเองให้ลำบาก ด้วยก็เสียดทาน ด้วยความโง่ ด้วยอเบาอเบาอะไรก็ตาม เบียดเบียนตนเอง มันก็ไม่มองเห็น, เรียกว่ามีอวิชามากเกินไป แล้วก็ไม่เห็นว่า เมื่อเบียดเบียนเขาให้เดือดร้อนก็เท่ากับเบียดเบียน

ตนเองด้วยเหมือนกัน, เพราะมันจะวกกลับมาหา มันเป็น
การก่อสร้างเวอร์กัยขึ้นมา สำหรับเป็นปัญหาเพิ่มขึ้น,
ฉะนั้นจึงมีหลักการที่ว่า จะไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่
เบียดเบียนผู้อื่น.

การเบียดเบียนตนเองนี้ ลึกซึ้งมาก ไม่ค่อยจะรู้
จักกัน ทำตัวเองให้ลำบาก แต่ก็พอใจที่จะทำ, การทำผิด
ทำชั่วก็คือเบียดเบียนตนเอง แต่กลับเห็นเป็นความ
สนุก เป็นความดีเป็นความดีไปเสียอีก จึงมีการ เบียดเบียน
ตนเองโดยไม่รู้ตัว ในแบบที่เห็นกงจักรเป็นดอกบัว
กันอยู่ทั่วไป. ขอให้สังเกตดูให้ดีๆ ไม่ทำให้ลำบาก แม้
อย่างหยาบๆ, แม้อย่างกลางๆ, แม้อย่างละเอียดที่มองไม่ค่อย
จะเห็น.

การกระทำให้ลำบากมีหลายขนาดอย่างนี้ จะต้อง
ศึกษาให้รู้ว่าความลำบากอย่างละเอียด หรือการเบียดเบียน
ของกิเลสละเอียด, นอกจากละเอียดแล้วยังหลอกๆ หลอก
ให้เห็นว่าเป็นความดี, ความขวิมันหลอกให้เห็นว่าเป็น
ความดี, คนก็หลงทำความชั่ว คือเบียดเบียนตนเอง

นั้นแหละ. เป็นการทำความชั่วเบียดเบียนตนเอง แต่หลงไป
ว่าเป็นความดีเพราะว่ามันหลอก. นี่การเบียดเบียนที่ละเอียด
มันมีปัญหามากอย่างนี้.

ฉะนั้น เราจะถือหลักโบรมโบริด รวมทั้งใน
พุทธกาลในพุทธศาสนา ก็ยอมรับว่าร่วมกันหมดเลยว่า อหิงสา
ปรโม อหิงสา, อหิงสา ปรโม อหิงสา — ความไม่เบียดเบียน
เป็นบรมธรรม, ความไม่เบียดเบียนเป็นธรรมะสูงสุด : ไม่
เบียดเบียนทุกระดับ, ระดับหยาบ ระดับกลาง ระดับละเอียด
ก็ไม่เบียดเบียน, คนเองก็ไม่เบียดเบียน ผู้อื่นก็ไม่เบียดเบียน,
มันกลายเป็น ไม่เบียดเบียนโดยประการทั้งปวง นั่นเป็น
บรมธรรม.

บางทีไม่ต้องมีใครมาเกี่ยวข้อง ตัวเองมันเบียด
เบียนตัวเองด้วยความโง่ ด้วยความโง่ทำให้กินไม่ได้นอนไม่
หลับ หรือว่า ทำให้ยุ่งยากลำบากทรมานอยู่ตลอดเวลา,
หรือไปเห็นกงจักรเป็นดอกบัวไปชอบอบายมุข คีมน้ำ
เมา เทียวกลางคืน ดูการละเล่นอะไรก็ตาม ซึ่ง เบียด
เบียนตนเองโดยไม่รู้สึกรู้สียง โทษไม่รู้สึกรู้สียง. แต่กลับไปรู้สึก

ว่าดี ว่า ได้ ว่า สนุก ว่า เอรีตอว์อไปเสีย, อย่างนี้
เป็นการเบียดเบียนที่ละเอียดยกซึ่ง ซึ่งสมควรเป็น สมควร
จะเป็น, ยิ่งเป็นยิ่งสนุกยิ่งเบียดเบียนตัวเองยิ่งสนุกสำหรับคน
ไฉน พอกันทีเรื่องการเบียดเบียน.

**ข้อที่ ๘. อยากจะพูดว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนา
แห่งการมีหัวใจของทุกศาสนา.**

เดี๋ยวนี้ต้องนึกถึงศาสนา ทุกๆ ศาสนาก่อน ว่า
เกิดขึ้นมาในโลกนี้เพราะเหตุอะไร, ถ้าศึกษาในแง่ของ
ประวัติศาสตร์ ก็พบได้ง่ายๆ ว่า มนุษย์เบื่อการเบียดเบียน,
กลัวการเบียดเบียน, ไม่ต้องการเบียดเบียน, จึงเกิดศาสดา
นานาชนิดขึ้นมา สอนเรื่องการไม่เบียดเบียน, สอนเรื่อง
การให้เป็นอยู่กันอย่างสงบสุข โดยเฉพาะก็ไม่เห็น
แก่ตัว, ถ้าไม่อย่างนั้นไม่รู้ว่าเกิดขึ้นมาทำไม, ถ้าไม่มีปัญหา
อะไรมันก็ไม่เกิดขึ้น เดี่ยวนี้มันมีมุขเทศ, มันมีปัญหา มันทน
อยู่ไม่ได้แล้ว เพราะการเบียดเบียน ก็เริ่มมีศาสดาผู้สอน
องค์เล็กองค์น้อยเกิดขึ้นๆ จนเกิดพระบรมศาสดา มีความ
มุ่งหมายที่จะสร้างสันติภาพกันทั้งนั้นแหละ, บรรดา

พระศาสดากองศ์เล็กกองศ์ใหญ่เท่าไร ก็มุ่งหวังสันติภาพภพกันน้อย
เล็กใหญ่ ไปตามเรื่อง.

เดี๋ยวนี้ เราจะเห็นได้ชัดว่า ทุกศาสนา ต้องการจะ
กำจัดความเห็นแก่ตัว ทุกศาสนา จึงสอนให้รักผู้อื่น ให้
รักผู้อื่นเหมือนกับรักตนเอง. แต่แล้วสาวกไม่ทำ, สาวกไม่
ทำตาม ก็ฆ่าผู้อื่นหรือฆ่าเพื่อนร่วมศาสนาด้วยกัน อย่างฆ่า
เนื้อฆ่าปลาฆ่ามันก็มี นั่นเพราะมันไม่ทำ ทั้งที่แต่ศาสนานี้ ๆ
ก็สอนให้ไม่เห็นแก่ตัว ให้รักผู้อื่นอยู่นั่นแหละ.

เราพูดได้เลยว่า ทุกศาสนามีหัวใจที่จะกำจัดความ
เห็นแก่ตัว แต่พุทธศาสนาเราก็มี อย่างมากกว่า กว้าง
ขวางกว่า ครอบคลุมได้ไกลกว่า เพราะเราสอนลึกกลง
ไปถึงความไม่มีตัว, สอนลึกกลงไปถึงความไม่มีตัว มันก็
ไม่เห็นแก่ตัว. ถ้ายังสอนว่ามีตัว มันก็จะต้องเห็นแก่ตัว,
เมื่อเห็นแก่ตัวมันก็จะต้องรุกรานผู้อื่นเกินเลยผู้อื่นเป็นธรรมดา.
แต่เอาเป็นว่า เมื่อทุกศาสนาต้องการความรักผู้อื่นไม่เห็น
แก่ตัว, พุทธศาสนาสอนได้ไกลไปกว่านั้น ว่าไม่มีตัว,
พอไม่มีตัว ไม่เห็นแก่ตัว มันก็รักผู้อื่นเอง, ไม่มีตัวที่จะ

เห็นแก่ตัว มันก็รักตัวเอง. ขอให้จำไว้ แล้วก็จะรักความ
ถูกต้อง ความสุจริต ความยุติธรรม.

ดังนั้น เห็นแก่ตัวเสียแล้ว มันไม่เห็นแก่ความ
ยุติธรรมดอก ไม่เห็นแก่ความถูกต้องดอก, ก็เห็นแต่
ประโยชน์ของตัวทำเดียว. นี้อีกตัว เห็นแก่ตัวชนิดนี้
ใช้ไม่ได้ ถ้าจะใช้คำว่ารักตัว ก็ขอให้มีความถูกต้อง คือไม่
ได้รักด้วยกิเลส, ถ้ารักด้วยกิเลสมันก็เป็นความเห็นแก่ตัว,
ถ้ารักด้วยสติปัญญา มันก็จะไม่เห็นแก่ตัว หรือจะเห็นแก่ตัว
ผู้อื่นได้.

ดังนั้น ถ้าใครอยากจะรักตัว ก็ขอให้รักด้วย
สติปัญญา, อย่ารักด้วยอวิชชา กิเลส ตัณหา มันจะทำผิด
ไปหมด, หรือแม้แต่ว่าจะเห็นแก่ตัว เอาอยากจะเห็นแก่ตัว
เพราะว่ามันมีความหมาย ก็ขอให้เห็นแก่ตัวด้วยสติปัญญา,
เห็นแก่ตัวด้วยสติปัญญาที่ถูกต้องเด็ด มันจะไม่ทำผิด, ถ้าเห็น
แก่ตัวด้วยอวิชชา ด้วยกิเลสตัณหา แล้วมันก็วินาศ, เคี้ยว
โนภาษาพูดทวิ ๆ ไป ไม่ว่าภาษาไหนถ้าพูดว่า เห็นแก่ตัวแล้ว
หมายถึงความโง่หรือกิเลสทั้งนั้น ไม่มีใครต้องการในโลกนี้,

ไม่ต้องการความเห็นแก่ตัว เกือบความเห็นแก่ตัว กลัวความเห็นแก่ตัว, เพราะว่าความเห็นแก่ตัวนั้นตามธรรมดา มันมาจากกิเลสตัณหา, มาจากความโง่ มาจากอวิชชา มาจากความมืด. พุทธศาสนามีหัวใจเป็นความไม่เห็นแก่ตัว เพราะสอนเรื่องไม่มีตัว, นี้ขอให้เข้าใจกันไว้.

ข้อที่ ๑๐. พุทธศาสนาเป็นศาสนาชั้นยอด
สุดของศาสนาทั้งปวง.

ข้อนี้ฟังดูแล้วคล้ายกับว่าถูกผู้อื่นโอ้อวดก้าวร้าว. อย่าฟังไปในแง่ว่าพูดโอ้อวดก้าวร้าวว่าพุทธศาสนาดีกว่า, หรือยอดสุดของศาสนาทั้งปวง. ขอให้มองกันในแง่ของความจริง หรือหลักคำสอน ศาสนาทั้งหลายสอนไปจบอยู่ที่มีตัวตน อันเป็นนิรันดรถาวร, มีตัวตนอันเป็นนิรันดรถาวรอยู่นั้นแหละ ยกเลิกไม่ได้ ไปสูงสุดอยู่ที่มีตัวตน, เป็นอาตมันที่ถาวร, เป็นพระเจ้าที่ถาวร, เป็นพรหมที่ถาวร เป็นอะไรก็ตาม. แต่ พุทธศาสนาจะสอนเลยนั้นขึ้นไป เป็นความว่าง, ว่างจากตัวตน. แม้ว่าจะอยู่นิรันดร หรือจะดีกว่าใครเท่าไรก็ตามเถอะ มันก็ว่าง, ว่างจากความหมายแห่งตัวตน.

อย่าไปยึดมั่นถือมั่นว่ามีตัวตนเลย พุทธศาสนาขั้นพ้นไปจนถึงไม่มีตัวตน มีแต่ความว่างจากตัวตน จึงถือว่าเป็นเอกสฤต ออกสฤตที่ใครจะสอนให้เลยกว่านั้นขึ้นไปอีกไม่ได้. ใครจะไปต่อออกให้อีกไม่ได้. มันสุดยกเสียแล้ว. นี้เรียกว่าพุทธศาสนาเป็นเอกสฤตของศาสนาทั้งปวง.

ข้อที่ ๑๑. อยากจะพูดว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการปลดปล่อย.

พวกคอมมิวนิสต์ชอบคำนี้ เขาอ้างเป็นเหตุสำหรับปฏิบัติหน้าที่ ว่าปลดปล่อย, ปลดปล่อย. เรานี้จะพูดว่า พุทธศาสนาต่างหากเป็นผู้ปลดปล่อย คือปลดปล่อยได้ยิ่งกว่าที่คอมมิวนิสต์ปลดปล่อย, คอมมิวนิสต์มันปล่อยทางวัตถุ ทางร่างกาย ทางโลกๆ ไม่ปล่อยทางจิตใจ มีความมึนหมายเอาไว้ในอำนาจ เอาไว้ภายใต้การปกครองอยู่นั้นแหละ. ที่จะหลุดพ้นกันแท้จริง ต้องเป็นวิมุตติทางจิตใจ หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง, หลุดพ้นจากปัญหาทั้งปวง, หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง จึงจะเรียกว่าหลุดพ้น. จิตหลุดพ้นจากทุกสิ่ง

ที่ครอบงำจิตนั้นจึงจะเรียกว่าหลุดพ้น, คอมมิวนิสต์ ไม่ไ้
ปล่อยถึงขนาดนั้น.

เรามีความปลดปล่อย, ปล่อยคนให้หลุดพ้นจาก
สิ่งที่กักขังควบคุมทรมาณจิต ให้หลุดพ้นออกไป ได้จากสิ่ง
เหล่านี้. เรียกว่าวิมุตติในพระพุทธศาสนา, นี่คือการปลด
ปล่อยที่แท้จริง, ปล่อยสุดท้ายก็คือปล่อยจากตัวตน ปล่อยจาก
ความยึดมั่นว่าตัวตน, ปล่อยจากความยึดมั่นว่าของตน นั้น
แหละเป็นการปลดปล่อยอันแท้จริง, ปล่อยตัวเองจากตัวเอง
หรือจะพูดอีกอย่างที่ไม่มีใครชอบ ว่าพ้นออกไปเสียได้จาก
ความชั่วและความดี ไปจนพ้นเสียจากความดี เหนือความดี
นั้นแหละปล่อย, พ้นจากชั่วไปถึงดี พ้นจากดีไปถึงว่าง,
นั้นแหละเป็นการปลดปล่อยที่แท้จริง. ขอให้ทุกคนรู้ว่า ความ
ปลดปล่อยที่แท้จริงมันอยู่ที่ไหน, หรือมันไปถึงไหน.

**ข้อที่ ๑๒. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่ง
สันติภาพ.**

มีความสงบ, เป็นความสงบเยือกเย็น. สันติภาพ
ทางกาย กายไม่มีอะไรเบียดเบียน, สันติภาพทางจิต จิต

ไม่มีอะไรเบียดเบียน, สันติภาพทางวิญญาณ คือสติ
 ปัญญาไม่มีความโง่เขลาเบียดเบียน. นี่จำไว้เถิดว่า
 ทางการก็ปราศจากความเบียดเบียน ของบุคคลของ
 เหตุการณ์ เบียดเบียนก็ไม่เป็นเบียดเบียนเพราะไม่รับเอา,
 ทางจิตก็ไม่มีนิวรณ์ ไม่มีอะไรเบียดเบียน, ทางสติปัญญา
 ก็ไม่มี กิเลสตัณหาหรือมิจฉาทิฏฐิ อะไรมารบกวน, มัน
 เป็นสันติภาพเพราะไม่มีอะไรมารบกวน.

ข้อที่ ๓๓. อาจจะพูดว่า พุทธศาสนาเป็น
 ศาสนาแห่งความมีกันเพียงคนเดียว.

ฟังดูบ้าง ๆ บอ ๆ ศาสนาแห่งความมีกันเพียงคนเดียว,
 คือ ไม่มีมึง ไม่มีกู ไม่มีเขา ไม่มีเรา ไม่มีนี้ ไม่มีนั้น, มี
 แต่คนเดียวเป็นชาติตามธรรมชาติ ซึ่งไม่ถือว่าเป็นตัวตน,
 ไม่เป็นตัวตน ซึ่งแบ่งเป็นเขาหรือเป็นเราไม่ได้ มีแต่ชาติ
 ตามธรรมชาติ ซึ่งไม่ควรจะเรียกว่าบุคคล แต่ถ้าไม่เรียกว่า
 บุคคลก็ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร.

ถ้าจะมีบุคคลก็อย่ามีเรามีเขาซี เพราะถ้ามีเรามีเขา
 แล้วมันต้องกระทบกันเป็นแน่อน, มันต้องขัดแย้งกันเป็น

แน่นอน. ทำโนใจเสียว่า ทั้งหมดนี้ ทั้งหมดในสากลจักรวาล มันจะมีกลิ่น ๆ คนก็ทำใจเป็นคน ๆ เดียวเสีย. อ่ามีฝ่ายโน้น อ่ามีฝ่ายนี้ อ่ามีฝ่ายนั้น, เรียกว่ามีคน ๆ เดียว เป็นคน ๆ เดียวกันเสียให้หมด, เป็นเพื่อน เกิดแก่ เจ็บตาย มีปัญหา อย่างเดียวกัน, มีหัวอกอย่างเดียวกัน มาจากธาตุทั้งหลาย เป็นสังขารปรุงแต่งกันขึ้นมาด้วยกัน เหมือนกันด้วยประการ ทั้งปวง, อย่างนี้เป็นคน ๆ เดียว เป็นคนเดียวกันอย่างนี้ ก็ไม่มีเขาและไม่มีเรา สมายศ.

ข้อที่ ๑๔. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ สหกรณ์.

สหกรณ์ร่วมมือกันทำ ร่วมมือกันมี ร่วมมือกันกิน, ร่วมมือกันใช้, ร่วมมือกันเก็บรักษา, ร่วมมือกันเป็นเจ้าของ ทรัพย์สินสมบัติให้เป็นสหกรณ์. แต่แล้ว ในโลกนี้มันทำไม่ได้ เพราะมันมีแต่คนคัดโกง, พร้อมที่จะเอาเปรียบ การ สหกรณ์ที่แท้จริงเกิดไม่ได้ เกิดได้หลอก ๆ เท่าที่ภายนอกเท่า ที่ความจำเป็นบังคับ เพราะว่าเขาไม่ถือตามหลักพุทธศาสนา ที่ว่าเราเป็นเพื่อนเกิด เพื่อนแก่ เพื่อนเจ็บ เพื่อนตายด้วยกัน

ทั้งหมดทั้งสองคน ถ้าเราเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บตายด้วยกัน
 ทั้งหมดทั้งสองคนแล้ว เราจะโกงกันไปทำไม, เราเป็นหัวอก
 เคียวกัน, รวมกันแก้ปัญหา ต่อสู้อุปสรรค ต่อสู้ความทุกข์
 ความเลวร้ายทั้งหลายทั้งปวง รวากับว่าเราด้วยกัน, รวมกัน
 เป็นกิจกรรมอันเดียว.

ข้อที่ ๑๕. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ เศรษฐกิจ.

เศรษฐกิจ แปลว่า *กิจอันประเสริฐที่สุด*, ในที่นี้
 หมายถึงกิจที่ทำให้เกิดสิ่งดีมีประโยชน์, ที่มีประโยชน์น้อย
 ให้มีประโยชน์มาก, ที่ไม่เคยมีประโยชน์ก็ให้เป็นประโยชน์
 ขึ้นมา, ทำได้แบบนี้เรียกว่าเศรษฐกิจ กิจอันประเสริฐ.
 พุทธศาสนาทำให้ชีวิตที่ไม่มีประโยชน์ กลายเป็นมี
 ประโยชน์ที่สุด คือ บรรลุ มรรคผลนิพพาน; ร่างกาย
 หน้าไม่มีราคานี้ สามารถใช้เป็นที่ตั้งแห่งการปฏิบัติธรรมะ,
 ปฏิบัติธรรมะ ร่างกายที่เป็นของหน้าเป็นของไม่มีประโยชน์
 ก็กลายเป็นของมีประโยชน์ขึ้นมา, ที่มีประโยชน์น้อย ๆ ก็มี
 ประโยชน์มากขึ้น เพราะไม่เห็นแก่ตัว ประโยชน์ที่เคยทำกัน

เพราะเห็นแก่ตัว มากกลายเป็นประโยชน์ที่ทำไมเพราะไม่เห็น
แก่ตัว. ประโยชน์นั้นอีกกลายเป็นประโยชน์มาก. นี่เป็น
เศรษฐกิจ เป็นเศรษฐกิจทางจิต ร่ำรวยไปด้วยคุณความดี
นี้เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นโดยพุทธศาสนา.

ข้อที่ ๑๖. อยากพูดว่า พุทธศาสนาเป็น
ศาสนาแห่งการพัฒนาชีวิต ทำให้ชีวิตสูง เจริญขึ้น
ในทุกความหมาย.

ชีวิต ๆ คำนี้ มีความหมายมาก หลายอย่างหลายประการ
จนเวียนหัว. เอาสั้น ๆ ว่า **ชีวิตทางวัตถุ** คือ **เชลล์ของมีชีวิต**
ประกอบกันขึ้นเป็นเนื้อเป็นหนัง มีชีวิตอย่างนี้. **ชีวิตอย่าง**
ที่พัฒนา นี้ **ชีวิตที่สูงขึ้นมาทางจิตใจที่พัฒนา**. **ชีวิตที่หมายถึง**
การเป็นอยู่ ระบบการเป็นอยู่ก็เรียกว่าชีวิต. ระบบนี้ ๆ
พัฒนา. แต่คำว่าพัฒนา ๆ นี้ **หมายถึงถูกต้อง** **คือมีความสงบ**
สุขแท้จริง.

คำว่าพัฒนา ๆ คำหนึ่งสื่อแปลว่า **ทำให้มากขึ้น** **ทำ**
นั่นเอง. ไม่สุขไม่สงบก็เรียกว่าพัฒนา. คำ ๆ นี้มันแปลว่า **ทำ**
ให้มากขึ้น. แต่ในทางพุทธศาสนาเราพัฒนาให้มากด้วย

สิ่งที่พึงปรารถนา คือความสงบสุข, ให้พัฒนาไทยมีความ
 สงบสุข หรือมีภาวะที่น่าพอใจน่าปรารถนานั้นมากขึ้น ๆ, ไม่
 ว่าชีวิตในความหมายไหน ชีวิตทางระดับวัตถุก็ได้, ชีวิต
 ระดับจิตส่วน ๆ ก็ได้, ชีวิตระดับสติปัญญา หรือวิญญาณ
 ก็ได้ มันล้วนแต่พัฒนาด้วยกันทั้งนั้น, เรียกว่าชีวิตในทุก
 ความหมายก็แล้วกัน.

ข้อที่ ๑๗. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ
 ลงทุนน้อยได้ผลมาก.

เป็นอยู่อย่างต่ำแต่กระทำอย่างสูง, กินอยู่อย่าง
 ต่ำๆ แต่การกระทำนั้นมุ่งสูง. เราชวนกัน ถือนโยบายดำรง
 ชีวิตที่ชื่อว่า กินข้าวจานแมว อาบน้ำในคู อยู่อย่างต่ำๆ มุ่งกระทำ
 อย่างสูง, กินหรืออยู่ให้ต่ำที่สุด แล้วจิตมันก็จะโน้มไปทางสูง.
 ถ้าไปกินอยู่สูงมุ่งเอร็ดอร่อยสวยงามเป็นสูงเสียแล้ว จิตมันก็
 โน้มไปทางตัวเองเป็นธรรมดา, ถ้าจะให้จิตมันโน้มไปทางสูง
 ก็กินอยู่อย่างต่ำๆ เข้าไว้. ชีวิตเป็นอยู่แบบพระสงฆ์ นี้ กินข้าว
 จานแมว อาบน้ำในคู นอนกุฏิท่าเสาหมู ฟังอยู่ร้องเพลง
 นี้เราสอนว่าควรจะต้องถือหลักอย่างนี้.

ครั่งพุทธกาลก็เหมือนกันแหละ พระพุทธเจ้าก็
 เป็นอยู่อย่างนี้, บางทีก็ไม่มีอาหารฉัน, บางทีก็ฉันข้าวตาก
 เลี้ยงม้า ไม่มีข้าวแกงไม่มีกับ, อย่างที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก
 เล่มแรกที่สุด พระวินัยปิฎกเล่มแรกที่สุดของพระไตรปิฎก
 เล่าเรื่องพระพุทธเจ้าจำพรรษาเมืองเวรัญชา ผู้มีมันต์ส้มไปเสีย
 ไม่มีอะไรฉัน ข้าวยากมากแ่งหุงไม่ได้, พ่อค้าเลี้ยงม้าเขา
 สงสารเขาแบ่งอาหารเลี้ยงม้า คือข้าวตากถวายพระองค์ละกำมือ
 ทำให้ชุ่มๆ ทั่วหน้าแล้วก็ฉันไม่ต้องมีแกงมีกับ, กิคุเถิก ความ
 เป็นอยู่อย่างต่ำอย่างนี้ ก็ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง, ไม่ยอม
 เปลี่ยนแปลงไปแสวงหาให้มันสูง, เดี่ยวนี้ปากหรือท้อง
 มันต้องการจะกินดีอยู่ดีไม่มีขอบเขต, มันมุ่งแต่ทาง
 เรื่องปากเรื่องท้อง สัมเรื่องทางจิตใจ มันก็สูงไปไม่ได้,
 เพราะฉะนั้น ขอให้ยึดหลักว่า กินอยู่ให้ต่ำ มุ่งกระทำ
 อย่างสูง มันจะทำได้, ถ้ากินอยู่สูงๆ แล้วมันก็ไปบ้าไป
 หลงเรื่องนั้นเสียแล้ว ใจมันก็ต่ำไม่ทันจะรู้.

ข้อที่ ๑๘. พุทธศาสนาเป็นการทำของไม่มี ค่าให้มีค่า.

ข้อนี้ออกจะซ้ำกับที่พูดแล้วมาในเรื่องเศรษฐี กิจ
แต่อยากจะแยกออกมาเป็นมีความหมายพิเศษ ว่าคนธรรมดามัก
จะมองข้ามเป็นบางอย่างไม่มีค่า. เราอยากจะพูดว่า ทุกอย่าง
มีค่า ขอให้ใช้ให้เป็นประโยชน์เกิด จะมีค่า: อัจฉริยะ
ก็ดี ซากศพก็ดี, สิ่งชนิดนี้ทำให้มีค่าได้ ถ้ารู้จักทำ แล้วแต่
ใครจะทำ ซากศพทำให้มีค่า แล้วกลายเป็นวัตถุแห่งการ
ศึกษา, ไม่ใช่เขาไปทำป้ออย่างในเมืองจีนเขาว่า. เราใช้
ซากศพไว้สำหรับทางการศึกษาถึงความจริงของชีวิต ของ
ธรรมชาติ, แม้แต่ อัจฉริยะก็ยิ่งรู้จักทำให้เป็นประโยชน์
รู้เรื่องปฏิคุณ รู้เรื่องไม่ปฏิคุณ, จนกระทั่งรู้ว่า ไม่มีอะไร
ที่ปฏิคุณ และไม่ปฏิคุณ เลยยกเลิกหมด, ถ้ารู้จักศึกษาให้
ถูกต้องแล้ว สิ่งปฏิคุณก็เป็นประโยชน์ในการศึกษา.

อะไร ๆ มันมีค่าทั้งนั้นแหละ ทำให้ออกหาให้พบ
มันต้องมีค่าในความหมายใดความหมายหนึ่งเสมอ ทุกอย่างมัน
มีค่า เรียกว่ามันมีคุณ. ถ้าภาษาบาลีภาษาอินเดียบราวณ

เขาเรียกว่ามันมีคุณค่า ค่าอย่างใดอย่างหนึ่ง แม้แต่ความชั่ว มันก็มีค่า ลงโทษคนชั่ว หรือมีค่าที่จะช้ชั้วญให้คนเล็กทำชั่ว ให้กลายเป็นคนดี ความชั่วมันก็มีค่า มันคบบหน้าเขา คนก็เลยเลิกเป็นคนชั่วมาเป็นคนดี ทำความชั่วมันก็ยังมีความ

ขอให้ รู้จักทำให้ทุกสิ่งมันมีค่าให้มันมีประโยชน์, มองให้ตีมันมีแต่คุณค่า. แม้แต่ ความตาย มันก็ยัง มาสอนให้ฉลาด, ความทุกข์ก็มาสอนให้รู้จักดับทุกข์, อะไรที่เขาว่าเสีย ๆ ไม่มีเสียส่วนเกี่ยวออก เสียเงินเสียทอง เสียลูกเสียเมียเสียเมีย เสียอะไรก็ตาม, ถ้ารู้จักมอง มันก็จะได้รับความรู้สูงสุด เนื่องด้วยการเสีย นั้นแหละ. แล้วก็จะกลายเป็นผู้ที่รู้จักว่าไม่เสีย จะไม่มีเสียอะไรอีกต่อไป ทำทุกอย่างให้เป็นประโยชน์แก่ความรู้ แก่การศึกษา แก่ความไม่ยึดมั่นถือมั่น แล้วก็ดับทุกข์ได้.

ข้อที่ ๑๔. พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ก้าวหน้า ทั้งทางวัตถุและทางจิต.

เราอยากจะพูดว่าพวกคนโง่ พวกคนโง่ พุทธหายบคายที่สุด ไม่รู้จะพูดอย่างไรก็ต้องขอพูดอย่างนี้. พวกคนโง่

ว่าพุทธศาสนานี้เป็นอุปสรรคของการพัฒนาในทางวัตถุ
ไม่รวย ไม่เก่ง ไม่กล้าพัฒนาทางวัตถุไม่ขึ้น เพราะไม่สอน
ให้บ้า, เพราะไม่สอนให้เอามาก ๆ บ้า ๆ บอ ๆ, เห็นพุทธศาสนา
เป็นอุปสรรคของการพัฒนาทางวัตถุ แล้วไปแถมให้ว่า, **ดีแต่
พัฒนาทางจิต, นั่นมันไม่ถูก.**

พุทธศาสนาสอนให้มีการพัฒนาตามที่ควรพัฒนา
ทั้งทางวัตถุและทั้งทางจิต. อารยธรรมทางวัตถุก็มี ไม่ใช่
ไม่มี, ก็ไม่ศิโยน ให้มันก้าวหน้าชนิดที่เป็นประโยชน์แก่
สันติภาพเกิด ก็ยอมรับและไม่ศิโยนอารยธรรมทางวัตถุ.
วัฒนธรรมในทางจิต ก็ยังต้องการ ให้มีความเจริญก้าวหน้า
ในทางจิต จิตสูงขึ้นไป ทางวัตถุก็มีความก้าวหน้า, ทางจิต
ก็มีความก้าวหน้า. อย่ามาใส่ความพุทธศาสนา **ว่าเป็น
ข้าศึกแก่การพัฒนาในทางวัตถุ** อีกต่อไปเลย.

พระพุทธเจ้าเป็นบุคคลสูงสุดใน ทางสติปัญญา,
ท่าน จะกล่าวสอนอะไร ให้เป็น สิ่งที่ขัดขวาง ประโยชน์
นั้น **ไม่มี,** แต่อย่าลืมว่าท่านไม่ให้ยึดถือหลงใหลมัวเมาใน
ประโยชน์, ให้สร้างประโยชน์ขึ้นมาตามที่ควรจะสร้าง

ขึ้นมา, และใช้ให้เป็นประโยชน์, ไม่ใช่สำหรับบ้า
 ไม่ใช่สำหรับหลง ไม่ใช่สำหรับมัวเมา ไม่ใช่ให้บ้าสุข หลงสุข
 ไม่ใช่บ้าบุญ เมานบุญ หลงบุญ ไม่ใช่บ้าศักดิ์ หลงศักดิ์
 ไม่ค้องบ้า.

เราจะพัฒนาทางวัตถุ เพื่ออารยธรรมทางวัตถุ
 ก็ได้ แต่อย่าให้มันบ้า, อย่าให้มันเกิน อย่าให้มันเสียเวลา
 เปล่าๆ. ให้มันพอเหมาะพอดี ที่จะเป็นปัจจัยแก่สันติ
 สุขและสันติภาพ. ส่วนทางจิตใจนั้นไม่ต้องสงสัย
 ต้องการให้ยิ่งๆขึ้นไป จนกว่าจิตมันจะหลุดพ้น, หลุด
 พ้นจากสิ่งทั้งปวง ไม่ติดอยู่ในสิ่งใดๆในโลกนี้ ที่เรียกว่า
 เป็นกุ่มๆ: เรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องแพ้ เรื่องชนะ เรื่องรวย
 เรื่องจน เรื่องอะไรที่เป็นกุ่มๆเหล่านี้ ไม่มาหลงอยู่ในสิ่ง
 เหล่านี้ หลุดออกไปจากสิ่งเหล่านี้, นี้เรียกว่าวิมุตตธรรม
 ทางจิต. พระพุทธศาสนาส่งเสริมความก้าวหน้าทั้งทาง
 อารยธรรมทางวัตถุและวิมุตตธรรมในทางจิต อย่างกล่าว
 โทษพุทธศาสนาผิดๆต่อไปอีกเลย.

ข้อที่ ๒๐. ข้อสุดท้าย พุทธศาสนาเป็นศาสนา
 ๔๔ ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

ที่มีระบบศีลธรรมสมบูรณ์ที่สุด.

เป็นศาสนาที่มีระบบศีลธรรมสมบูรณ์ที่สุด ถูกต้อง
 ๔๔ ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

ที่สุด สมบูรณ์ที่สุด. ศีลธรรม แปลว่า ธรรมที่ทำให้ความสงบ
 หรือปกติ ๆ มีให้ครบทุกชนิดทุกระดับ : สำหรับพวกเทวดา
 ก็มี พวกที่ไม่รู้จักเหน็ด เหวตาทงหลายไม่รู้จักเหน็ด ก็มี
 ระบบศีลธรรมให้ ให้อยู่อย่างเป็นเทวดาอย่างดี, อย่าเป็น
 เทวดาบ้า พวกมนุษย์ทุกคน ก็มีศีลธรรมดี, เป็นมนุษย์มี
 จิตใจสูง ไม่ใช่เป็นแค่อัตถ์กว่าคน, แม้ว่าจะ เป็นสัตว์ มันก็ยัง
 มุ่งหมายจะให้ เป็นสัตว์ที่ดี เป็นสัตว์ที่สงบ เป็นสัตว์ที่ไม่
 อันตราย, แม้พวกชชาติ ทั้งหลาย ก็ต้องการให้มันอยู่กันอย่าง
 สงบ, แม้วัตถุทั้งหลาย ที่ไม่มีจิตใจ ก็ขอให้ เป็นวัตถุที่ไม่
 สร้างความวุ่นวาย, ให้มีความถูกต้องทางวัตถุ ที่เขาเรียกกันว่า
 นิเวศน์วิทยา หรืออะไรก็ตามใจเขาเถอะ แต่เราจะเรียกว่า
 ความถูกต้องในทางวัตถุ, มีความสงบในทางวัตถุ ที่ไม่มีชีวิต
 ก็สงบ ที่มีชีวิตก็สงบ.

๔๔ ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

ชีวิตในระดับคนไม้ ชีวิตในระดับสัตว์เดรัจฉาน
 ชีวิตในระดับคน ชีวิตในระดับเทวดา ชั้นพรหม ชั้นภวัก-

พรหมอะไรก็ตาม มันมีระบบที่เป็นความปกติหรือสงบ มี
ประมวลหลักเกณฑ์ไว้ให้ครบถ้วน สำหรับ มีความปกติหรือ
ความสงบสุขกว้างขวาง กว้างขวางเหลือที่จะกล่าว, ตั้งแต่
ขั้นเริ่มต้นขึ้นไปถึงพระนิพพานเลย, อะไรจะมีอยู่ใน
ระหว่างนั้นสักกี่ร้อยชนิด ก็ได้รับความปกติเป็นสุขสงบระงับ.

นี่คือเป้าหมายของ พระพุทธศาสนาที่กล่าวได้
ว่า มีระบบแห่งศีลธรรมสมบูรณ์ถูกต้องกว้างขวางที่สุด,
อยากจะถามว่าไม่มีศาสนาไหนเหมือน ก็กล่าวถูกคำเดียวไม่
ต้องพูด.

เอาละเป็นอันว่า เราได้พูดกันมาถึง พระพุทธ-
ศาสนาที่ควรรู้จัก ในแง่ต่าง ๆ อีก ๒๐ ความหมาย วันก่อน
๒๐ ความหมาย แล้ววันนี้ ๒๐ ความหมายอีกรวมเป็น ๔๐
ความหมายยังไม่จบ ยังไม่จบอย่าเพื่อก็คว่าจบ วันหลังจะพูดอีก.
วันนี้มันสมควรแก่เวลา แล้วมันก็เหนื่อยแล้ว ฝนก็จะตกด้วย
ก็จำเป็นต้องอยู่เองที่จะต้องยุติการบรรยาย.

ขอยุติการบรรยายเป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย
ได้สวดบทพระธรรมคณสาธยาย ด้วยหลักพระธรรมที่ส่งเสริม
กำลังใจในการประพฤติปฏิบัติธรรมให้ก้าวหน้าสืบต่อไปในกาล
บัดนี้.

พระรัตนตรัย

ขออวยพร วอนอ้อ คุณพระพุทธ
ได้ปกป้อง ผองมนุษย์ ไศกษัย
ขออ้อคุณ พระธรรม อันอำไพ
ช่วยคุ้มสัตว์ ทั่วไป ไร้โรค

— ดอกเอ๋ย เจ้าดอกปัญญา

ธรรมศาสตร์ เช่นร่มกิลเลสเอ๋ย—

ขออวยพร วอนอ้อ คุณพระสงฆ์
ช่วยธำรง สุขสันต์ กันทั่วหน้า
ขีราร้อง ล้ำนำ พร้าภาวณา
ทั่วโลก สันทุกข์ ผาสุกเอ๋ย

— ดอกเอ๋ย เจ้าดอกอนัตตา

เคียงคู่ปัญญา รุดหน้าไปนิพพานเอ๋ย—

มารู้จักพระพุทธศาสนากัน ให้ดีกว่าที่แล้ວมา.

[ชุดที่สาม]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาควิชาชบชาในชุด
คู่มือสำหรับการศึกษาและการปฏิบัติพุทธศาสนา เป็นตอนที่
๑๕ ในวันนี้ อาตมาจะกล่าวโดยหัวข้อว่า **มารู้จักพระพุทธ-**
ศาสนาให้ยิ่งกว่าที่แล้ວมา อย่างนี้เอง เพราะว่ายังไม่จบ,
ขอให้ออกหนังสือไปเรื่อยๆ ไป จะรู้จักพระพุทธศาสนาในลักษณะ
ต่างๆ อันมากมาย. ที่จริงมันก็ไม่จำเป็นจะต้องรู้กันให้หมด

ชุดคู่มือที่จำเป็น ๖ ตอนที่ ๑๕, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๓๑

ทั้งหมดคนก็โต แต่ตัวทั้งหมดคนเนี่ยก็กลัวอยู่นั่นเอง. เรา
จะรู้จักพระพุทธรูปศาสนาอื่นในทุกอย่างทุกมุม ทุกลักษณะ ทุก
ความหมาย ทุกอะไรต่างๆ นี่มันจะช่วยให้สีกเท่าไรท่านก็ศึกษา
กันเอาเอง. อาตมาก็คิดว่า คงดีกว่าที่จะรู้จักกันเพียงแง่เดียว.

สำหรับพระคุณหรือค่า หรือลักษณะของพระพุทธรเจ้า
นั้น มีผู้กล่าวไว้อย่างน่าทึ่งใจว่า สมมติว่าจะมีคนสักคนหนึ่ง
เขามีศีรษะพันศีรษะ หนึ่งพันศีรษะในแต่ละศีรษะ ๆ นั้น
มีปากพันปาก แล้วก็ในแต่ละปากนั้น มีลิ้นพันลิ้น. เขาเป็น
คนมีฤทธิ์มาก มีกำลังมาก มีอำนาจมาก หนึ่งบรรยาย
พระคุณของพระพุทธรเจ้าสักกัปป์หนึ่งก็ยังไม่หมดสิ้น ไม่อาจ
จะบรรยายให้หมดสิ้น. พึ่งดูก็จะเหลือเกินไม่น่าเชื่อแท้ซื่อ
ไม่เป็นไรเอาไว้สำหรับเปรียบเทียบมากกว่า มันอยู่ที่ว่า เราไม่
มีปัญญา ไม่มีสติปัญญาที่จะมองกันแค่นี้มากกว่า จึงมองไม่เห็น
นั่นมันเป็นเรื่องทางจิตใจ.

ที่นี้มาดูเรื่องทางวัตถุกันบ้าง เช่นก้อนดินก้อนที่อยู่
ตรงหน้านี้ ก้อนใหญ่ก้อนนี้ ลองมองดูซิ มองดูจากข้างบน
ลงมาจะเห็นอย่างไร. มองดูจากข้างล่างขึ้นไปจะเห็นว่า มีรูปร่าง

อย่างไร. มองดูข้าง ๆ เดี๋ยว ๆ จะว่ามันมีรูปร่างอย่างไร. ที่นั้นก็เดินวนรอบ ๆ เดินได้สักสองท่อนก็เหลือบดูที่หนึ่ง, เดินได้สักสองท่อนก็เหลือบดูที่หนึ่ง ก็จะได้เห็นภาพของก้อนหินก้อนหนึ่ง ไม่ซ้ำกันแต่อย่างใด ไม่ซ้ำกันเสีย ไม่ซ้ำกันจริงๆด้วย แล้วคุณก็จะเห็นเป็นรูปแบบต่าง ๆ กันหลายสิบรูปแบบหรือหลายสิบภาพเลย ก้อนหินก้อนเดียว. นี่ทางวัตถุแท้ ๆ ยังเป็นอย่างนี้ ทางจิตมันยิ่งละเอียดมากกว่านั้น, หรือว่าคนนี่แหละ เอาคนกันดีกว่า อันอยู่ ที่แกมองดูคน ๆ นั้นจากทางข้างบนจากทางข้างล่างจากทางข้าง ๆ เดินให้รอบเขก, มองดูตั้งแต่ตรงหน้า แล้วก็ขยับไปสองท่อน ขยับไปสองท่อน จนรอบ ๆ จนรอบวงกว้าง แล้วก็ดูทุก ๆ สอก. แล้วจะเห็นรูปร่างต่าง ๆ กันไม่ซ้ำกันเสีย. ถ้ามองจากทิศต่าง ๆ ในแง่มุมต่าง ๆ มันยังมีอะไรมากกว่าที่เราจะมองด้านเดียว, แล้วคนธรรมดาแท้ ๆ ก็มองกันแต่ด้านนอกรู้จักกันแต่ด้านนอกด้านเปลือกทั้งนั้น ไม่เคยมองได้ถึงด้านในลึกถึงแก่นใน, ด้านนอกด้านเปลือกมันยังมองได้มากเท่านั้น, แล้วด้านในมันก็ยิ่งมากกว่านั้นอีกมากมาย ก็เป็นของลึกลับซับซ้อนละเอียดอ่อน ตามเหตุตามปัจจัยของมัน, ถ้าว่ารู้จักกันทั้งหมดนั้นจะดีหรือไม่ดี. เอาใครจะว่าดีหรือไม่ดี

อาตมาไม่รู้ ไม่ช้จะพูดแต่ว่า มันมีทางที่จะมองได้สักทีทางก็
แล้วกัน มองกันได้สักทีทาง แล้วก็มองกันให้หมด, แล้วเขา
มาพิจารณาว่า มันจะได้ประโยชน์อะไรจากการมองจากจุด
ต่าง ๆ กัน.

นี่เราจะมามองพระพุทธศาสนากัน ให้ทุกแง่ทุกมุม
อย่างนี้ แล้วก็ได้บรรยายมาแล้ว ๒ ครั้ง ครั้งละ ๓๐ แ่งมม
๕๐ แ่งมมมาแล้ว. วันนี้ยังจะบรรยายต่ออีกสัก ๒๐ แ่งมม
อย่าเพ้อเบื้อ, ฟังไป ฟังไปก็แล้วกันว่ามันจะมีอะไรบ้าง.

ชุดที่สาม ๒๐ ข้อ

ข้อที่ ๑. สำหรับวันนี้ ในข้อแรกเราจะมองพระ-
พุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาแห่งการดับทุกข์.

เรื่องอื่นไม่พูด, พูดแต่เรื่องดับทุกข์ นี่เป็นคำ
ของพระพุทธเจ้าเองคือ พระองค์ตรัสว่า แต่ก่อนก็ดี เตชวัน
ก็ดี เวชัญญัตถ์กันแต่เรื่องทุกข์กับดับทุกข์เท่านั้น; เรื่องทุกข์
ก็เพื่อดับทุกข์นั่นเอง เรียกว่าดับทุกข์เรื่องเตชวัฑฒ, แล้วก็

เป็นการคับทุกข์ชนิดที่ *คนตัวเองไม่ได้* ชนิดที่ท่านทั้งหลาย
จะคับด้วยตัวเองไม่ได้ *อนตองอาศัย* หลักของพระศาสนา.

เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีใครสนใจที่จะ *รู้เรื่องคับทุกข์*,
ไปสนใจเรื่องอะไรก็ไม่ทราบ ที่ได้รับคำถามมากที่สุด ก็
เรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด ตามโนแง่มุมต่างๆ กันหลาย
สิบแง่มุม. ที่นี้ไม่ต้องที่ไหน คนที่มาๆ อาตมาก็ไม่ทราบว่า
จะตอบอย่างไร ถ้าจะมัวนั่งตอบคำถามอย่างนั้นมันเสียเวลา
เปล่าๆ เกิดหรือไม่เกิดมันไม่ใช่พุทธศาสนา. พุทธศาสนา
พูดเรื่องคับทุกข์ มันจะเกิดหรือไม่เกิด ถ้ามันมีทุกข์ก็
ต้องคับทุกข์ ให้คับทุกข์เข้าเตอะจะไปเกิดที่ไหน มันก็ต้อง
คับทุกข์. จะไปเกิดในนรกสวรรค์พรหมโลกที่ไหนมันก็ต้อง
คับทุกข์. มันมีแต่เรื่องคับทุกข์.

ฉะนั้นเรามาพูดเรื่องคับทุกข์กันก็แล้วกัน. อย่าถามว่า
เกิดหรือไม่เกิด เกิดอย่างไร อะไรไปเกิด, โลกหน้ามีอะไร
มีอย่างไร. บางคนก็อากรูเรื่องนรก ทั้งๆที่มันไม่ใช่เรื่องที่จะ
ต้องการ มันไม่ใช่เรื่องที่ควรจะต้องการเรื่องนรก เรื่อง
สวรรค์นั้นกรูจักไม่ได้ว่าจะเอาไปทำอะไร. เดี่ยวนี้ตัวเองก็ไม่

รู้จักตัวเอง ว่าควรจะต้องการอะไร เท่าที่เป็นอยู่อย่างนี้ บัญญัติเสียและอยู่แล้ว เอาสวรรค์มาเพิ่มเข้าอีก มันก็เพิ่ม บัญญัติมากมายหลายอย่างขึ้นมาอีก มันก็ไม่ดับทุกข์, ว่าโดย แท้จริงแล้วเรื่องสวรรค์ ไม่ใช่เรื่องดับทุกข์, แต่พูดอย่างนี้ พุทให้เขาคำ, เรื่องสวรรค์มันเป็นเรื่องเพิ่มทุกข์มากกว่า เรื่องดับทุกข์, มันเพิ่มปัญหา แต่เขาก็ยังจะรู้เรื่องสวรรค์ ต้องการจะรู้เรื่องสวรรค์จะให้พูดเรื่องสวรรค์, แล้วก็ตามมากมายหลายอย่างหลายประการไม่มีประโยชน์อะไร, ตามถึงเรื่อง คนอื่นสำนักอื่น ศดะอื่นน่าเป็นอย่างไร เป็นอย่างไร, บอกว่า ไม่ใช่เรื่องที่คุณจะต้องรู้, คุณรู้แล้วว่าคุณมีความทุกข์อย่างไร จะดับมันอย่างไร มาถามหาเรื่องความดับทุกข์กันดีกว่า.

ครั้งหนึ่งเคยออกหนังสือขอร้องว่า ท่านผู้ใดต้องการ จะทราบเรื่องธรรมะดับทุกข์อย่างไร ขอให้เขียนมา ให้ตามมา เป็นปัญหาได้ โดยไปรษณียบัตรก็ได้ เพียง ๔-๕ ข้อก็ได้, ตามเรื่องธรรมะดับทุกข์ เพื่อจะเอามาหาใจความสำคัญสำหรับ จะพูด, มีคนส่งมาประมาณ ๑๒๐๐ ฉบับ ที่ถามมากที่สุด ก็จะได้จัดการกับพระอลัชชีชื่ออย่างไร, เป็นห้วงพระอลัชชีมากกว่า ห้วงตัวเอง, คำถามที่แสนจะมากมาย ที่ถามว่าจะให้กำจัดเรื่อง

ไม่ตีไม่ฆามต่าง ๆ ของคณะสงฆ์อย่างไร, สำนักไหนอย่างไร, สำนักไหนอย่างไร เยอะแยะไปหมด. ที่ตามเรื่องกับทุกข์โดยตรง ไม่กี่ฉบับ ไม่ถึง ๑๐ ฉบับ เหาซิ. แสดงว่าคนพวกเรา กำลังสนใจเรื่องอะไร, ไม่ได้สนใจเรื่องที่จะดับทุกข์ให้ แก่ตัวเอง แล้วก็ผิดหลักพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้า ครีเส่ว่า ฉันทบัญญัติแต่เรื่องทุกข์กับดับทุกข์เท่านั้น. นี่ก็เหมือนกัน ขอให้สนใจให้ดีๆ สักหน่อย สนใจเรื่องกับทุกข์, อย่าสนใจเรื่องที่ถูกเลสตัณหาหมั่นต้องการ.

เรื่องโลกหน้าหลังจากตายแล้วถามกันมากที่สุด โดยที่ ไม่รู้จักว่าโลกนี้เป็นอย่างไร, ตัวเองเป็นอย่างไร, อาตมาบอกว่า คุณจัดการเรื่องโลกนี้ให้ดีกว่านี้ ไม่ต้องสนใจเรื่องโลกหน้า, จัดการเรื่องโลกนี้ให้ถูกต้อง ให้มันหมดบัญญัติ แล้วโลกหน้า จะไม่มีบัญญัติ ก็ไม่พอใจไม่เข้าใจ. ต้องการให้ยืนยันเรื่อง โลกหน้าอย่างนั้นอย่างนี้ บอกว่าไม่ไหวแล้ว เรื่องโลกหน้า ที่เชื่อ ๆ กันอยู่ ดื้อ ๆ กันอยู่นั้นเป็นของโบราณโบราณ ของคนที่เขาพูดไว้สมัยโน้น เหมาะสำหรับคนสมัยโน้น สมัยหนึ่งเท่านั้น. เดียวนี้บัญญัติ ไม่ได้อยู่ที่โลกหน้า,

มันอยู่ที่นี้ มันอยู่ที่ความทุกข์ เดียวที่นี้, จะไปพุดถึง
โลกหน้าทำไม.

ช้อนมีอะไรประหลาดอยู่อย่างหนึ่ง ที่อยากจะพุด
มัน มีคำว่า *ประะโลก, ปรโลก* ที่จริง ตัวหนังสือ คำนี้ แปลว่า
โลกอื่น—โลกอื่น—โลกอื่น, แต่มีคนแปลว่า *โลกหน้า*, แล้วก็
ถือกันเป็นโลกหน้าไปหมด หลังจากตายไปแล้ว หมด. ถ้าตาม
ตัวหนังสือจริงๆ แล้ว มันแปลว่าโลกอื่น โลกอื่น หมายถึง
ความว่ามันมีโลกอื่น นอกไปจากที่เรารู้จักอยู่ด้วย ตา หู
จมูก ลิ้น กาย ใจเหล่านี้. มันมีโลกอื่นอยู่ ช้อนอยู่ที่นี้.
มันเป็นโลกอื่น ไม่ต้องหลังจากตายแล้ว มันเป็น
โลกอื่นที่มีอยู่พร้อมๆ กันนี้. ถ้าสนใจอย่างนี้จะค่อยใกล้ซิค
หน่อย เพราะว่ามันจะได้รู้ความต่างกัน โลกอื่นที่มันตีความนี้.

ถ้าใครสนใจโลกหน้า ก็เปลี่ยนเป็นสนใจโลก
อื่นเถอะ ซึ่งมันจะอยู่พร้อมๆ กันกับโลกนี้. มีความกต้อย่าง
อื่น. มีความปรารถนาอย่างอื่น. มีความต้องการอย่างอื่น. มี
ความเป็นอยู่อย่างอื่น. มันเป็นโลกอื่น. ก็หาคุณนิกไท่แมนตี

กว่าทาสงมอญนิกแล้วกัน ไม่ต้องต่อท้ายแล้ว, อย่างนั้นก็
ยังจะได้ใกล้ชิดกับเรื่องคัมภีร์ คัมภีร์อย่างไร.

ขอให้สนใจว่าพระพุทธศาสนานี้ เป็นศาสนา
แห่งการคัมภีร์, แล้วก็เป็นความทุกข์ชนิดที่ตนเองไม่ได้
กับตนเองไม่ได้, ศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อจะคัมภีร์.

ที่นี้ขอต่อไป ข้อที่ ๒. พุทธศาสนา เป็น
ศาสนาแห่งการคัมภีร์หรือหาความคัมภีร์ได้ใน
กายที่ยาวประมาณวาหนึ่งที่ยังเป็น ๆ.

นี่กล่าวตามพระบาลี ร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่ง
ที่ยังเป็น ๆ. แต่พวกเราเก่งไม่หยอก ไปเติมบาลี ไปเติมให้
กับบาลีว่า หนาคีบ, หนาคีบนั้น ไม่มีในบาลีดอก. ในบาลี
มีแต่ยาววาหนึ่งเท่านั้น, แล้วก็ยังเป็น ๆ มีสัญญาและใจ
ด้วย. ถ้าจะหาพบความคัมภีร์ ที่สุดแห่งคัมภีร์ ต้องหา
ในร่างกายเพียงยาววาหนึ่งนี้ ไม่ต้องวิ่งหาทั้งโลก, แต่
ต้องเป็นร่างกายที่ยังเป็น ๆ. เที่ยวนี่จะเอาแต่ตายแล้ว,
จะไปหาแต่ตายแล้ว แล้วมันจะหาพบที่ไหน ในเมื่อพระ-
พุทธเจ้าตรัสว่ามันมีอยู่ในร่างกายที่ยังเป็น ๆ ยังมีความรู้สึก

คิดนึกได้ นี่แหละ, จะไปเขากันต่อตายแล้ว ตายแล้วเข้าโลง แล้วจึงจะหา แล้วมันก็น่าหัว.

ความทุกข์กิด, เหตุให้เกิดความทุกข์กิด, ความ
ดับแห่งทุกข์กิด, ทางให้อัจฉริยภาพแห่งทุกข์กิด, ตถาคต
บัญญัติไว้ในภายที่ชาวประมาธวาหนิง ที่ยังมีสัญญาและใจ
คือยังเป็น ๆ. ฉะนั้นเราต้องรีบทำเสียให้เสร็จให้ทันในเวลา
ยังมีชีวิตอยู่, มีสัญญาและใจ. เราชอบหาภายนอกสนใจ
ภายนอก กว้างออกไปจนไม่มีทิศทาง **ไม่รู้จะไปกันทางไหน.**
ขอให้สนใจว่า **รีบทำเสียให้ปรากฏให้แจ้งชัด** ในเวลา
ที่ยังเป็น ๆ ยังไม่ตาย, แล้วไม่ชอบเขตกว้างขวางที่ไหน,
ยาววาหนิงเท่านั้น. **ไหนหาพบได้ง่าย, ถ้ามันเป็นเต็มไปทั่วโลก**
แล้วมันจะหาพบที่ไหน. **ก็ในร่างกายที่มันยาววาหนิงนี้**
โลกทั้งโลกมันอยู่ในร่างกายที่ยาววาหนิงนี้.

นี่ก็เพื่อจะสรุป, **สรุปความว่า ต้องศึกษาใน**
ภายใน หาดูในภายใน ในร่างกายที่ยังเป็น ๆ อยู่ ยังมี
จิตมีสัญญา ความรู้สึกความคิดนึกสำคัญมันหมายถึง เพราะว่า
ก็เลศอยู่ทีนั้น, ความทุกข์มันก็อยู่ที่นั้น, **ดับทุกข์ก็ต้องดับ**

ที่นั่น จะปฏิบัติเป็นหนทางก็เข้าไปที่นั่นตรงไปที่นั่น, นีหา
 ที่สุดทุกข์ ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่งและยังเป็น ๆ. เมื่อ
 พวกอื่นเขาจะให้หาความดับทุกข์ที่โลกพระเจ้า ที่อยู่ที่ไหนก็
 ไม่รู้ อันแสนจะกว้างขวาง โลกพระเจ้า อยู่กับพระเจ้า
 ทำเองนั่นจึงจะดับทุกข์, เรากลับพูดว่า ในร่างกายยาววา
 เดียวนี้ จะหาพบหมด, มันต่างกันอย่างไร, มันมีประโยชน์
 หรือไม่มีประโยชน์ลองคิดดู.

ข้อที่ ๓. ข้อต่อไปก็อาจจะพูดว่า พุทธศาสนา
 เป็นศาสนา ของ ^{๒๒}ผู้รู้ ^{๒๓}ผู้ตน ^{๒๔}ผู้เบิกบาน.

ศาสนาเพื่อ ^{๒๒}ผู้ ^{๒๓}ผู้ตน ^{๒๔}ผู้เบิกบาน ศาสนาแห่ง ^{๒๒}ผู้
^{๒๓}ผู้ตน ^{๒๔}ผู้เบิกบาน, จะใช้คำว่า ^{๒๒}แห่ง ^{๒๓}ก็ได้ ใช้คำว่า ^{๒๒}ของ ^{๒๓}ก็ได้,
 ใช้คำว่า ^{๒๒}เพื่อ ^{๒๓}ก็ได้, มันเป็น ^{๒๒}แห่ง ^{๒๓}ของ ^{๒๔}เพื่อ ^{๒๒}ผู้ ^{๒๓}ผู้ตน ^{๒๔}ผู้เบิกบาน.
 มันจะต้องทำให้เกิดเป็นผลขึ้นมา เป็น ^{๒๒}ผู้ ^{๒๓}ผู้ตน ^{๒๔}ผู้เบิกบาน;
 แล้วมันจะมี ^{๒๒}ได้, บริโภค ^{๒๒}ได้ เสวย ^{๒๓}สุข ^{๒๔}ได้ ก็เฉพาะ ^{๒๒}ผู้ ^{๒๓}ผู้ตน
^{๒๔}ผู้เบิกบาน. ถ้ามัน ตรงกันข้ามแล้วมันไม่มีทาง, จึงจะ
 ต้องสนใจที่จะเป็น ^{๒๒}ผู้ ^{๒๓}ผู้ตน ^{๒๔}ผู้เบิกบาน แล้ว ^{๒๒}รู้
 ก็คือ ^{๒๒}สิ่งที่ควร ^{๒๓}รู้, ^{๒๔}รู้ทุกสิ่งที่ควร ^{๒๒}จะ ^{๒๓}รู้, แต่ไม่ต้อง ^{๒๒}รู้ทุกสิ่งที่

มันมี มันมากเกินไปไม่ต้อง. แล้วก็, เพราะว่ามันก็ขึ้นเหมือน
 ขึ้นจากหลับ. ผู้รู้ที่ตื่นจากหลับ นั้น ต้องเบิกบาน, มัน
 ไม่ใช่ชั่วเวียง มันไม่ใช่หม่นหมอง. นี่ต้องเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น
 ผู้เบิกบาน รักษาอาการอันนี้ไว้ให้มากๆ ให้อยิ่งขึ้น. แม้จะทำ
 ได้สักเล็กน้อยก็ยังดี. จะขอเพิ่มให้มันมากขึ้น ให้เป็นผู้มี
 อาการแห่งผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน จึงจะได้ชื่อว่าเป็นพุทธ-
 บริษัท ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน. พระพุทธเจ้าท่านเป็นได้อย่าง
 นั้นก่อน, แล้วก็ค่อยสอนให้ทุกคนเป็นตามได้. พุทธะ แปลว่า
 รู้ ก็ได้, แปลว่า ตื่น ก็ได้, แปลว่า เบิกบาน ก็ได้.

ข้อที่ ๔. ข้อต่อไปนี้อาจจะพูดว่า พุทธศาสนา
 เป็นศาสนาแห่งความไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน.

คำพูดสั้น ๆ นี้ก็เกี่ยวเท่านั้น. แต่ความหมายมันครอบ
 จักรวาด ไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดก็ตามด้วยอุปาทาน. ว่าตัวเรา
 ว่าของเราหรือว่าตัวกูว่ของกู. แล้วแต่จะใช้เมื่ออารมณ์มันเป็น
 อย่างไร. อารมณ์มันดี ๆ ก็ว่าของฉัน ของเราของข้าพเจ้า,
 พออารมณ์มันเสียขึ้นมา ก็ว่าตัวกู—ของกู, เป็นตัวกูเป็นของกู

ยิ่งเลสมากเท่าไร ก็ยิ่งเป็นตัวใหญ่เท่านั้น นี่เป็นเรื่องสำคัญ
ที่สุด.

ถ้าใครจะถามท่านว่า อะไรเป็นหัวใจของพระ-
พุทธศาสนา แล้วก็ตอบว่านั่นแหละ ความไม่ยึดมั่นถือมั่น
สิ่งใดโดยความเป็นตัวตน นั่นแหละ นั่นแหละหัวใจยิ่ง
กว่าหัวใจ ไม่รู้จะพูดอย่างไรของพระพุทธศาสนา. ฝ่ายก็
ถามมากกว่านี้. เมื่อวานนี้อาจารย์ผู้บัญชาศาลหลวงผู้บัญชา
ตามอีก ก็ตอบอย่างนี้. ขอฝากไว้ตลอดกาล ว่าพุทธศาสนา
นี้อย่างเดรวาทนิกาย มหายานก็ดี อย่างของออกมาใหม่ ๆ เป็น
ยานนั้นยานนี้เป็นยานอะไรก็ดี เป็นเซนก็ดี, มิใช่เซนก็ดี
ทุกแขนงทุกนิกายทุกแห่งทุกมุม มีหัวใจอยู่ที่ว่า ไม่ยึด
มั่นถือมั่นสิ่งใดโดยความเป็นตัวตนหรือเป็น ของตน.
เรื่องเปลือกเรื่องกะพี้มันจะพูดออกไปอีกยาวเท่าไร ก็ตามใจ
เถอะ, แต่หัวใจมันอยู่เท่านั้น ไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดโดยความ
เป็นตัวตน.

บางคนไปยึดมั่นในคำว่า วิมุตติ วิมุตติ เป็นหัวใจ
ของพุทธศาสนานั้นมันก็ถูกเหมือนกันแหละ เมื่อไม่ยึดมั่น

ถือมัน มันก็วิมุกติแหละ แต่เวลายามพูดตรงที่ไม่ยึดมันถือมัน
กันดีกว่า มันตรงกว่า มันตรงจุดกว่า มันสำคัญกว่า เมื่อไม่
ยึดมันถือมันแล้วมันก็ไม่มีความทุกข์ คือวิมุกติแหละ ในบาลี
แท้ ๆ วิมุกติเป็นแก่น. เดียวนี้อาตมาใช้คำว่าหัวใจดีกว่า
แก่น, ขออภัยอยู่ที่ไม่ยึดมันถือมันในสิ่งใด เป็นหัวใจ
ของพุทธศาสนา คือไม่มันหมายสิ่งใดโดยความเป็นตัวตน
หรือของตน, นี่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา.

ความโง่เกิดขึ้นได้เองตลอดเวลา ไม่ทันรู้ตัว, ยึดมัน
ถือมันนั้นถือว่าเป็นตัวตนของตน, คือมันมีเรื่องเข้ามาทางตา
ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ๖ ทางนี้ แล้วมันโง่,
มันยึดสิ่งนั้น ๆ หรือเวทนา, โดยเฉพาะเวทนาที่เกิดมาจาก
สิ่งนั้น ๆ ว่าตัวตนบ้างว่าของตนบ้าง นี่มันเป็นเรื่องยึดมัน
ด้วยอวิชชา ไม่มีความรู้ ไม่มีสติปัญญา, อวิชชาธาตุมันก็
ครอบงำเอาทันที.

คนโง่โง่ ยังไม่มีสติปัญญา ไม่มีความรู้, เมื่อเกิด
มาจากท้องแม่ไม่มีความรู้อะไรติดมาเลย, พอได้รับอารมณ์
ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นต้น ก็เป็นโอกาสให้ความ

ไม่รู้ครอบงำเอา ยึดเป็นถูกใจไม่ถูกใจ ก็ถูกใจ ก็ไม่ถูกใจ, ยึดเอาเป็นอ่วยอ่ยไม่อ่วยอ่ย ก็อ่วยอ่วยอ่ย ก็ไม่อ่วยอ่ย, ความยึดมั่นนี้เกิดเองโดยสัญชาตญาณตามธรรมชาติสัญชาตญาณก็เกิดได้, มันจึงยึดมั่นถือมั่นแก่งมาตั้งแต่ย้อนแต่เอออ ก แล้วก็มากขึ้น ๆ จนตาย. นี่ก็เรียกว่าความยึดมั่นถือมั่น.

ต่อไปจากนั้นก็ดูเอาเอง ยึดมั่นสิ่งใดสิ่งนั้นนั้น

แหละมันก็ยึด, ยึดมั่นสิ่งใดสิ่งนั้นนั้นแหละมันก็ยึด ลองดู, ท้าวให้ ไปลองดูเองไม่ต้องบอก ลองยึดมั่นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แหละมันจะยึด, หรือจะผูกกับเด็ก ๆ สักหน่อยก็ว่า รักสิ่งใดสิ่งนั้นแหละมันก็ยึด, ยึดมั่นสิ่งใดสิ่งนั้นแหละมันก็ยึด, ฉะนั้นเราไม่ต้องการความทุกข์ เราก็ไม่ยึดมั่นถือมั่น, รู้สิ่งทั้งหลายว่าเป็นเช่นนั้นเอง, เช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง ไม่ยึดมั่นให้มันเฝ้ารักษามา, ไม่ยึดมั่นให้มันเฝ้าเกตุรักษามา, ก็ไม่เป็นทั้งสองฝ่าย ไม่เป็นทั้งบวกทั้งลบ, แล้วมันก็เป็นเช่นนั้นเอง มันก็ไม่ได้ยึดมั่นถือมั่น แต่มันก็ไม่มียึดมั่นกับสหายดี, ยึดมั่นสิ่งใดสิ่งนั้นแหละมันก็ยึด, นี่เป็นใจความสั้น ๆ จำง่าย ๆ, ยึดมั่นสิ่งใดสิ่งนั้นแหละมันก็ยึด.

กับพระพุทธศาสนา จึงเป็นศาสนาแห่งความ
 ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง, สิ่งทั้งปวงมันมีเท่าที่มันเข้า
 มาได้ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นอกนั้นไม่มี, ไม่มี, ทั้งสากล
 จักรวาลไม่มีสิ่งใด นอกไปจากสิ่งที่จะเข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น
 กาย ใจ. เมื่อไม่ยึดมั่นทุกสิ่งที่เข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
 มันก็เท่ากับว่าไม่ยึดมั่นทั้งสากลจักรวาล, จักรวาลเดียวหรือ
 ก็จักรวาลก็สุดแท้. ถ้าคุณจะเชื่อว่ามีสามหมื่นจักรวาลก็ได้,
 แสนหมื่นจักรวาลเดียวก็เออะแอะพอแล้ว **ไม่ยึดมั่นสิ่งใดโดย
 ความเป็นตัวตนหรือของตน.**

ข้อที่ ๕. ข้อต่อไปก็อยากจะพูดว่า **พระพุทธศาสนา
 เป็นศาสนาแห่งอนัตตา.**

ค่อนข้างจะสั้น ๆ สั้น ๆ เขาเปรียบหรือฟังยาก ศาสนา
 แห่งอนัตตา, จำคำนี้ไว้ก่อนศาสนาแห่งอนัตตา.

หลักธรรมะเรื่องนัตถ์ซึ่งมากก็ต้องรู้จักโดยกว้างขวาง
 เสียก่อน ถ้าว่าเป็น ความรู้สึกปุถุชนสามัญธรรมดา มันมี
 สัสตตทิกฎฐิ มันก็ยึดมั่นว่ามีอัตตา ๆ. แต่ถ้ามีสัมมาทิฎฐิ

เกิดขึ้นมาจะรู้สึก ว่า อัดตาๆ นั้นมันเป็นอนัตตา, ถึงไท
จะเรียกว่าอัดตา รู้สึกอัดตาก็เถอะมันเป็นอนัตตา.

ที่นี้ อีกทางหนึ่ง เติลคออกไปด้วย นัตถิกทฤษฎีก็คิด
มันว่านิรัตตา ไม่มีหมด, อัดตา อนัตตาไม่มีทั้งหมด นี่เป็น
นิรัทธา ความมีสัมพันธ์มันเกี่ยวกับอัดตาในโลกนี้มีอยู่ ๓ ชนิด
เท่านั้นแหละ, ๓ ชนิดนี้เท่านั้น ไม่มากกว่านี้. โดยสัญญาต-
ญาณแท้ๆ มนุษย์, สิ่งที่มีชีวิต เมื่อเกิดความรู้สึกเป็น
ตัวตนตัวมันขึ้นมาได้เอง ตามความรู้สึกของสัตว์เดรัจฉาน
มันก็มี, เพราะว่าถ้าพอมันชอบมันก็รู้สึกว่ามันชอบ พอไม่ชอบ
มันก็รู้สึกว่ามันไม่ชอบ.

ความรู้สึกว่ากูคือรู้สึกว่ายัดตา, ความรู้สึกอย่างนี้
มัน มีมาแล้วตั้งแต่ยังแรกมีมนุษย์ หรือก่อนมีมนุษย์, แม้
แต่เดรัจฉาน ก็คิดความรู้สึกว่ายัดตายัดตา มันก็มีอย่างนี้
มันก็มีอัดตา, อัดตามาอย่างนี้, เมื่อรู้เพียงเท่านั้น มันก็มีแต่
เรื่องอัดตา, ถ้าเรามี ความรู้เท่านั้น มันก็มีแต่เรื่องอัดตา
เท่านั้น, ก็สอนแต่เรื่องอัดตา, งอแงออกมาเป็นอัดตาใหญ่,
อัดตาสูงส่ง, อัดตาวันจันทร์, อัดตาอันแสนจะประเสริฐ

อัคราเป็นทั้งแก้อัครา. ไม่มีอะไรเป็นที่รักยิ่งไปกว่าอัครา
คำสอนเรื่องอัครา จึงมีมากมายมหาศาล. นี่เป็นความรู้
เป็นคุณสมบัติแห่งความรู้ที่มันเกิดเองตามสัญชาตญาณ.

เรื่องอัครา อัครา ก็มีอัครามาก่อน อย่างก่อน,
อย่าเพื่อเอามาปรกกับอัครา เต็มจะยุ่งจะพัวไม่ถูก ให้ความ
มนุษย์มีขึ้นมาในโลกแล้ว มันก็มีความรู้ตามสัญชาตญาณรู้สึก
ได้เอง เป็นอัครา ๆ อย่างนี้, อย่างนี้, แล้วมันก็มีปัญหา
แสนจะมากมายเกี่ยวกับอัครานั้นแหละ, แล้ว **สอนแต่เรื่อง**
อัคราสูงขึ้นไป อัคราสูงขึ้นไป เป็นอัคราสูงขึ้นไปเป็น
พรหมชั้นพรหม พรหมสูงสุด ในอันที่อยู่จักกันเพียงแค่นั้น,
พรหมสูงสุด เป็นภวีกพรหม พรหมสูงสุด อัคราสูงสุดอยู่
ที่นั่น.

ทันเมื่อไรจะเกิดอัครา ต้องพระพุทธรเจ้าเกิดขึ้น,
พระพุทธรเจ้าเกิดขึ้นพบว่า **ความรู้สึกว่าอัครานี้แหละ**
เป็นत्वทุกขี มันจะเป็นอะไรก็ช่างเถอะ, แค่พอรู้สึก
อัคราแล้วจะเป็นत्वทุกขี เป็นत्वทุกขีทันที, **รู้สึกมีอัครา**
ในสิ่งใดสิ่งนั้นจะเป็นความหนัก, จะเป็นของหนักขึ้นมา

ทันที. อาจมาก็เลยผสมโรง ผสมรอยว่ามันกักเจ้าของ, ไกร
มีอักษาที่ไหนอย่างไรเมื่อไร อัดตานั้นแหละมันกักเจ้าของ,
ฉะนั้นจึงมีทุกข์เพราะอักษาทัก.

แล้วมันก็แปดกนะ ภาษาบาลีคำนี้ท่านทั้งหลายไม่
เคยเรียน, *ถ้าเรียนภาษาบาลี* ผู้ที่เรียนภาษาบาลีมาแล้ว ก็
จะรู้ว่าภาษาบาลี คำนี้ก็ แปลว่า ผู้กิน; อัดตา อะระชาตฺ ใน
การกิน, กัดกิน มันเข้าไปกินเลยโดยบังเอิญ จะกินอะไรก็
ไม่รู้, คำนี้มันเพี้ยนมาในโดกนี้อย่างไรก็ไม่ทราบ, แต่ว่าโดย
คำหนังสือมันแปลว่าผู้กิน โดยความหมายถ้าว่าใครยึดถือ
อัดตาเข้าแล้ว มันก็กัดกินผู้นั้น, มันกักเจ้าของ.
พระพุทธรเจ้าท่านตรัสรู้ ก็ตรัสรู้ทรงนี้แหละ ว่าถ้าไป
ยึดมันถือมันเป็นอัดตาเมื่อไรมันก็จะต้องเป็นทุกข์ คือ
สิ่งนั้นแหละมันจะกัดเอา.

ความลับสำคัญมีอยู่ว่า อักษาทักตนนั้นมันก็อย่าง
หนึ่งนะ, แล้ว *อักษาทักกฎ* ความตามเห็นว่าอักษาทักอย่าง
คนละอย่างนะ อักษาทักมันจะเป็นอย่างไรก็ไม่เป็นไร, *แต่ถ้าจิต*
มันเียง ไปตามเห็นว่า *เป็นอักษาทัก* อักษาทักของคนเข้าแล้ว มันกัก

เจ้าของทันที. ทิวอักษานนั้นอาทมาถึจนเบ็ญญกัไม่รู้ว่าจะตอน
 อย่งไร. พระพุทธเจ้ากั ไม่ ได้บอกไว้ว่าตอนอักษา แต่
 พระพุทธเจ้าท่าน ได้ครวัไว้ว่าให้ตอนอักษานุกัฏฐิ. จำให้
 กัช่วยจำให้กั สิ่งที่จะตอน ได้นั้นคืออักษานุกัฏฐิ อักษา-
 นุกัฏฐิ, ศาตาโมมราช อักษานุกัฏฐิตอนได้แน่ เพราะมัน
 เป็นกัฏฐิที่เก็ชขึ้นและเห็นไปว่าอักษานั้นตอนมันเสีย. ตั้ว
 อักษานั้น จะเป็นอะไรกัไม่รู้ แล้วกัจะไปตอนมันได้อย่งไร,
 มันกั เป็นของธรรมชาติ ตามธรรมชาติ, ฉะนั้น ตอนอักษา-
 นุกัฏฐิเสีย อย่าไปมีสิ่งใด ๆ เลย, นี้ความลับที่สุด เก็วจะ
 ไปตอนอักษา. เขาไม่สันไปรันชั, ย่งยากไปหมกแหวะ ตอน
 อักษานุกัฏฐิ นั้นแหวะ เป็นสิ่งที่ทำได้ แล้วกัทำอย่งสนิท
 สนมแนบเนียนไม่มีความทักชั ไม่มีเบ็ญญา ไม่มีความย่งยาก
 ลำบากอะไร, ตอนอักษานุกัฏฐิเสีย.

ทันทีชัขึ้นมาถึงเรื่องกั ๒ แล้วเห็นใหม่ พวกอื่น
 พวกก่อนพวกโบราณเก็มอักษา—อักษา ๆ มาถึง พวกพุทธ เรากั
 ใ้อัไม่, ฉนั้นจะ ไม่ยัคมันว่ามันเป็นอนัคตา, จะไม่มี
 ความคิดเห็นว่ามันเป็น อักษา. แม้ใครจะเรียกว่าอักษา,
 พุคว่าอักษา ก็พุคกันไปแต่จิตจะไม่ยอมเห็นว่าเป็นอักษา.

ดังนั้น พระพุทธศาสนา จึงได้แก่การสอนให้รู้ว่า สิ่ง
 เรียกว่าอัตตานั้น มันไม่ใช่อัตตา มันเป็นอนัตตา,
 แปลกอัตตานั้นไม่ใช่อัตตาแท้เป็นอนัตตา. เราจึงมีอัตตาที่
 เป็นอนัตตา แล้วมันไม่กัก มันไม่กัก, แต่ตามอัตตาที่เป็น
 อัตตาแล้วมันกักเรื่อย. ฉะนั้น จึงมีอัตตาที่มีใช่อัตตา, พุค
 ให้ฝรั่งฟัง ฝรั่งบางคนเข้าใจ มีตัวฉันซึ่งมีใช่ตัวฉัน, มีของ
 ฉันซึ่งมีใช่ของฉัน, หรือจะมีตัวกูซึ่งมีใช่ของกู ตัวกู
 ก็ได้. มันมีตัวฉันซึ่งมีใช่ตัวฉัน, จึงมีชีวิตอยู่ด้วยตัวฉัน
 ซึ่งมีใช่ตัวฉัน นั่นแหละคืออนัตตา: เพราะความรู้สึกว่า
 อัตตามันต้องมีตามธรรมชาติ และตามกำพืดที่พุกอยู่ มันก็
 มีเป็นอัตตาอยู่อย่างนั้น, แล้วอัตตานั้นแหละ ทำให้เป็น
 อนัตตาเสีย อย่าได้ถูกยึดมั่น ว่าเป็นตัวตนหรือเป็นตนโดย
 แท้จริงอะไร.

นี่ระบบคำสอนที่ ๒ สอนเรื่องอนัตตา ทับลงไป
 บนสิ่งที่เรียกว่าอัตตา, ที่เขาสอนกันอยู่ก่อนนั้นมันเป็น
 เรื่องที่ ๒ นี้เป็นสัมมาทิฏฐิสอนเรื่องอนัตตา. ก่อนนั้นเป็น
 มิจฉาทิฏฐิหรือวิชาไม่รู้อะไร ว่าอัติกาๆไปตามแบบของ
 มิจฉาทิฏฐิหรือวิชา ต่อมาเห็นถูกต้องตามที่เป็นจริงว่า

ไอ้มันไม่ใช่อดีตมันเป็นอนาคต, อนาคตนั้นแหละมันเป็น
 อนาคต. ถ้าเราเอาความเดิม ตามความโง่ดั้งเดิมมันก็เป็น
 อดีต, แต่ถ้ามันรู้ ตามที่เป็นจริงใหม่ มันรู้ว่า ไอ้อันนี้
 ไม่ใช่อดีต มันเป็นอนาคต. อนาคตที่ว่ามันเป็นธรรม-
 ชาติ, เป็นธาตุตามธรรมชาติเช่นนี้เอง, เช่นว่าความมัน
 กิริจกุกุ, หูกิริจกุกุ, จมูกกิริจกุกุ, ดันกิริจกุกุ, ผิวกาย
 กิริจกุกุ, จิตกิริจกุกุก็ทำตามธรรมชาติ ตามธาตุตามธรรมชาติ
 ไม่ต้องเป็นอดีต.

แต่พวกโน้นพวกเก่าพวกก่อนเขาเคล็ดเสียไปถึงว่า
 อนาคตไว้อ อนาคตไว้อ อนาคตมาทำงานที่ตา ตาก็เห็น, อนาคต
 มาทำงานที่หู หูก็ได้ยิน, อนาคตมาทำงานที่จมูก จมูกก็รู้สึก,
 มันมีอนาคตเป็นผู้ทำ. ส่วนเรื่องพุทธศาสนา เรื่องที่ ๒
 ไม่ต้องมีอดีต มีแต่ธาตุตามธรรมชาติ: ธาตุตา ธาตุหู
 ธาตุจมูก ธาตุตัน ธาตุกาย ธาตุใจ สามารถทำหน้าที่ไปตาม
 ธรรมชาติ โดยไม่ต้องมีสิ่งที่เรียกว่าอดีต เจตภูติ วิญญาณ
 อกัฏฐา บุรุษอะไรก็ไม่ต้องมี. กำนันคำเดียวกันเท่านั้น มีแต่
 ธาตุตามธรรมชาติ มันก็สามารถจะดูเห็น ฟังเสียง คุมกดัน
 ธรรม สัมผัสผิวหนังรับรู้มารมณด้วยใจ.

ในเรื่องที่ ๒ อนัตตา เห็นว่า ที่เรียกกันว่าอัตตา
รู้สึกทั่วอัตตานั้น มันเป็นอนัตตา.

ทีนี้ก็มาถึงพวกที่ ๓ ความคิดหรือสติปัญญาจะ
เคล็ดพุ่งพรุกออกไป, โอ ไม่รู้ไม่ชี้ไม่มีอะไรทั้งนั้น นี่เป็น
นิรัตตา ก็หมายความว่า ไม่ใช่ทั้งอัตตา ไม่ใช่ทั้งอนัตตา
เป็นนิรัตตา ไม่มีอัตตาหรือใดๆ โดยประการทั้งปวง. ^{๕๕}
เป็นมิจฉาทิฏฐิ สุดโต่ง เรียกว่า นัตถิกิฏฐิ.

ถ้าจำชื่อทิฏฐิไว้ได้ก็จะดี สัสสตทิฏฐิ จะทำให้เกิด
ความรู้สึกว่ามีอัตตา, สัมมาทิฏฐิ จะทำให้เกิดความรู้สึกว่า
อนัตตา ที่ตัวอัตตาเป็นอนัตตา, นัตถิกิฏฐิก็ไม่มีอะไรเลย
ไม่มีอะไรเลยเป็นนิรัตตา. พวกนี้มันตีเกินไป เลยอโนัตตาไป
จนไม่มีอะไร. อนัตตามันจึง อยู่ตรงกลาง ว่ามันมีอัตตา
ที่มีใช่อัตตา, พุคแล้วก็เหมือนกับคนบ้าพูด แต่เป็นคำที่จริง
ที่สุด เป็นอัตตาซึ่งมีใช่อัตตา, เป็นอัตตาซึ่งเป็นอนัตตา.

เราจึงรู้จักสิ่งที่จิตมันรู้สึก ว่า อัตตาก็ในลักษณะนี้
เกิด แล้วก็จะไม่เกิดความทุกข์. นี่จึงว่า พุทธศาสนาเป็น
ศาสนาแห่งอนัตตา, ไม่ใช่ศาสนาแห่งอัตตา, ไม่ใช่ศาสนา

แห่งนรีตดา แต่มันก็อยู่ตรงกลาง เป็นศาสนาแห่งอนัตตา คือ มีอัตตาตามภาษาพูด ของชาวบ้านซึ่งเป็นอนัตตา. เราไม่อาจเลิกคำพูดอันนี้ ได้ เพราะมันเกิดขึ้นมาเองในจิตใจ ทั้งแก่นมนุษย์เริ่มมีความเป็นมนุษย์เป็นสัตว์มีเท้าสำหรับพูด, มีในความรู้สึก.

สัตว์ ไม่มีการพูดมันก็ไม่ต้องการพูด แต่คนมันมีการพูด มันก็พูดออกมาเป็นอรรถา ๆ ฉะนั้นเรื่องอัตตามันจึงมีเต็มไปหมด สอนกันเต็มไปหมด ยึดมันถือมันเข้ากต. นี้ พระพุทธเจ้าก็มาเห็นอเมฆ ว่านั่นแหละตามเดิมมันแหละ อย่าไปยึดมันถือมันกับมัน, จะทำอะไรจะอะไรกับมันก็ทำไปเถิด แต่อย่าไปยึดมันถือมันกับมัน, แล้วมันก็ไม่กัด แล้วมันก็ไม่เป็นทุกข์. ฉะนั้นเรื่อง อนัตตาจึงดับทุกข์, เรื่องอัตตาทำให้เป็นทุกข์, เรื่องอนัตตา ทำให้ไม่เป็นทุกข์ เรื่อง นรีตดานั้นมันบ้าเลย อย่าไปเอาของมันเลย มันกลาย เป็นว่าไม่มีอะไรโดยประการทั้งปวง.

พระพุทธ ศาสนาเป็นศาสนาแห่งอนัตตาเป็นอย่างนี้ รุจิกไว้ให้ที ๆ อย่าไปเถียงกัน เรื่องอัตตา เรื่องอนัตตา

เหมือนกับกำลังเดียวกันอยู่, เอนิปพานเป็นอัตตาบ้างอะไร
บ้าง ไม่ต้องเดียวกัน. พระพุทธศาสนาสอนว่ามี *สังขตธรรม*
มี *สังขตธรรม* มากมายหลายอย่างหลายประการ, แต่ทุกอย่าง
เป็นอนัตตา จะถือเอาเป็นอัตตาไม่ได้ โลกียธรรมโง่ๆ นี้ก็
ถือเป็นอัตตาไม่ได้ แม้แต่โลกุตตธรรมสูงสุดก็ถือเอาเป็น
อัตตาไม่ได้, นี่เป็นอนัตตา. เรื่องนี้เข้าใจยากแต่ก็ช่วยไม่ได้
ที่ว่าจะไม่พูดถึง หรือไม่เอามาบอกมาสอนนี่มันไม่ถูกแน่
มันเป็นหัวใจของพุทธศาสนา.

ข้อที่ ๖. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความ อยู่เหนือของคู่.

ความรู้สึกที่ว่าเป็นคู่ๆ นี้ก็มาจากความรู้สึกว่าเป็น
อิตถานันแหละเป็นรากฐาน. เกิดเกิดมาจากท้องแม่ไม่รู้เรื่อง
อะไร แต่พอมารู้จักกินนม หรือว่าอะไรก็ตาม ทางอายตนะ
นี้เข้า มันก็เกิดความรู้สึกตามสัญชาตญาณตามธรรมชาติว่านี่
อร่อย นี่ไม่อร่อย, นี่ถูกใจ นี่ไม่ถูกใจ, นี้จะเอา นี้จะ
ไม่เอา ความรู้สึกอันนี้แหละมันทำให้เกิดความรู้สึกว่าตัวกู,
ตัวกูผู้อร่อยตัวกูผู้ไม่อร่อย, ตัวกูผู้ได้กินผู้ไม่ได้กิน. พอมี

ทั่วทุกแล้ว มันก็เกิดความรู้สึกเป็น ๒ ฝ่าย อย่างหนึ่งถูกกับทั่วทุก
 พอใจแก่ทั่วทุก, อย่างหนึ่งไม่ถูกไม่พอใจ มันก็เกิดความรู้สึก
 เป็นบวกและเป็นลบขึ้นมา นั่นเป็นของคู่ เป็นของคู่ ถ้าเป็น
 เรื่องวิทยาศาสตร์วัตถุธรรมดา ก็เรื่องเป็นบวกเป็นลบ ถ้า
 เป็นเรื่องธรรมะทางจิต ก็เป็นเรื่องยินดียินร้าย คำบาลี ที่
 คงเส้นคงวาที่สุดก็คือ อภิชฌาและโทมนัส, อภิชฌา คือ
 หอใจ และจะเอา, โทมนัส ก็ขัดใจไม่เอา คือลบ, บวก
 หรือลบ ที่พูดถึงมากที่สุด ในบาลีสคิปฏฐานสูตร พูดถึงมาก
 ที่สุดเพื่อนำออกเสียซึ่งอภิชฌาและโทมนัสในโลก, เพื่อนำ
 นำออกเสียซึ่งบวกและลบ ความเป็นบวก และความเป็นลบ
 ความรู้สึกเป็นบวกและเป็นลบในโลก.

ฉะนั้นพุทธศาสนาบอกให้รู้ว่า **ไม่มีความเป็น**
บวก ไม่มีความเป็นลบ, มันเป็นความรู้สึกอย่างนั้น : บวก
 ก็เช่นนั้นเอง, ลบก็เช่นนั้นเอง, อย่าไปแยกให้เป็นบวก
 เป็นลบ เป็นดีเป็นชั่ว เป็นบุญ เป็นบาป เป็นสุข เป็นทุกข์
 เป็นกุศลเป็นอกุศลให้มันยุ่งเลย, เห็นเช่นนั้นเอง เช่นนั้น
 เอง เช่นนั้นเอง แล้วมัน จะไม่ผูกพันกับสิ่งใด, มันก็
 จะถอนตัวออกมาจากทุกสิ่งที่เรียกว่าอตัมมยตา.

มันคือมันของจริงมันไม่เป็นคู่ ถ้ามันเป็นของจริงมันไม่ต้อง
 เป็นคู่, ถ้ามันไปเกิดความรู้สึกเป็นคู่ มันต้องไม่ใช่เป็น
 ของจริง. นี่ควรจะสังเกตควรจะสนใจที่สุด ถ้าแยกได้เป็นคู่
 เป็น positive เป็น negative แล้วไม่ใช่ของจริง, ถ้าเป็น
 ของจริงมันไม่อาจจะแยกได้, มันเป็นเช่นนั้นเอง, เป็น
 เช่นนั้นเอง, มันอยู่ที่ตัวความเป็นเช่นนั้นเอง, ไม่ได้อยู่ที่
 ถูกใจเราหรือไม่ถูกใจเรา เกิดเป็นคู่ ๆ ขึ้นมา. นี่จึงมีลักษณะ
 เฉพาะของพุทธศาสนา ที่สอนให้รู้ว่า มันเช่นนั้นเอง:
อตา ปัจฉิ ธาตุ มคฺช เม เวติ — เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ
 เป็นไปตามปัจจัยอยู่เนื่องนิจ, ไม่เป็นของคู่, พอเห็นเป็น
 ของคู่ก็โง่ทันที.

ถ้าเห็นเป็นของคู่มันต้องเห็นด้วยอวิชชา, เห็นว่า
 นี้ดี น่ารักน่าพอใจ นี่ไม่ดีไม่น่ารักไม่น่าพอใจ. อย่าไปรู้สึก
 ทั้ง ๒ ฝ่าย. ให้รู้สึกเช่นนั้นเอง, เช่นนั้นเอง ตถาคตา
 ตถาคตา ก็ไม่มีปัญหา ถ้าเห็นว่าเป็นแล้วรัก มันก็มีปัญหาไป
 อย่างหนึ่ง, ถ้าเห็นว่าไม่รักเกลียดก็มีปัญหาไปอย่างหนึ่ง. ฉะนั้น
 ที่ว่า *ทั้งชั่วทั้งดีล้วนแต่อัปรีชิต* คือไม่น่ารัก เพราะถ้าไปเอากับ

มันเข้าแล้ว มันก็กักเอาแบบของมัน, ทว่าก็กักไปแบบหนึ่ง,
ทว่าชัวกักไปแบบหนึ่ง, **ไมตรีไมตรีดีกว่า สบายดี ว่างดี**
อิสระดี.

นี่พุทธศาสนา ศาสนาแห่งความไม่มีของเป็นคู่
พระบาลีกล่าวถึงตอนนั้น: **เอภี หิ สจฺจํ น ทฺตฺติย มคฺคิ เอภี,**
เอภี หิ สจฺจํ—ของจริงมีอย่างเดียว, น ทฺตฺติย มคฺคิ—ของจริง
ไม่มีสิ่งที่สอง จึงไม่เป็นคู่. ถ้าเกิดแบ่งแยกเป็นคู่ ๆ ขึ้นมาก็เป็น
ของเท็จ, เพราะว่าจะเป็นของคู่ ขึ้นมา^๕ ต้องอาศัยอวิชชา
แล้วอาศัยตัณหาเป็นเครื่องแบ่งแยก. ถ้าถูกใจแก่ตัณหา,
ตัณหา^๕มันกัวดี, ถ้าไม่ถูกใจแก่ตัณหา ตัณหา^๕มันกัวชั่ว,
นี่เป็นของใจขึ้นมาใหม่. ถ้าเอาตามเดิมมันก็เช่นนั้นเอง.
พุทธศาสนามุ่งหมายจะสอนความจริงตั้งเดิม **จึงไม่มี**
ของเป็นคู่ ก็จำไว้เป็นหัวข้อว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนา
แห่งความอยู่เหนือของคู่, ไม่เป็นคู่, มีความรู้สึกอยู่เหนือ
ความเป็นคู่ไม่เป็นคู่ ก็อยู่เหนือเสีย, ไม่อยู่ตรงกลาง เทียบ
มันก็ ไปข้างนั้นข้างนี้ ได้ โดยง่าย อยู่เหนือเสียโดยประการ
ทั้งปวง.

ศาสนาคริสต์ ก่อนพระเยซูเกิดที่ยังเป็นศาสนารอง
 พวกยิว พระเจ้าแรกสร้างโลกแรกสอน พระเจ้าก็สอนเรื่อง
 อ่ากินผลไม้ทำให้รู้ชั่ว กินเข้าไปแล้วจะตาย; เมื่อโค
 รุจิกแบ่งเป็นตีชั่วแล้วเมื่อนั้นจะมีปัญหา คือจะมีความ
 ทุกข์, เพราะฉะนั้นอย่าไปทำให้เกิดแบ่งแยกเป็นตีชั่ว
 ขึ้นมา, ผลไม้ของตนไม้คนหนึ่งกินเข้าไปแล้วทำให้รุจิกเป็นตี
 รุจิกเป็นชั่ว, นมมนุษย์กินไม่เชื่อ คือกินเข้าไปแล้วก็มีนมชั่ว,
 แล้วก็คอยดูเรื่องคนเรื่องชั่ว มีต้นไม้คนหนึ่งเรือกว่าต้นไม้แห่ง
 ชั่วดี น้อยเห็นอดีตเห็นชั่ว ต้นไม้คนหนึ่งมนุษย์เข้าไปไม่ถึง
 ไม่โตกิน กินได้แต่ต้นไม้แห่งความรู้อุจรวุ่นจนกระทั่งมัน
 มนุษย์จึงโง่งมมาจากมันคน, กินแล้วรุจิกแยกเป็นตีเป็นชั่ว,
 แล้วก็มีปัญหาเรื่องคนเรื่องชั่ว เป็นเหตุให้ทรมานใจตัวเอง
 ให้เบียดเบียนผู้อื่น เพราะรู้อุจรวุ่น, แต่เกี่ยวกันใคร ๆ
 ก็ชอบดีนะ, คำสั่งสอนก็สอนแต่ให้ทำดี, ก็ได้ถ้าชอบดี
 แค่อย้ายคดี, ไม่ทำชั่วทำดีแล้วทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว คือไม่
 ยึดถือดีชั่ว อย่างนั้นก็ได้, เอาดีมาไว้ใช้เหมือนกับคนใช้
 อย้ายคดีมาเป็นนาย ก็ได้เหมือนกัน, อย่างนั้นเรียกว่าไม่ยึดถือ
 ดีชั่ว ก็จะเป็นนิพพาน ไม่ดีไม่ชั่ว.

ข้อที่ ๗. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งมัชฌิ-
มาปฏิปทา.

มัชฌิมา แปลว่า พอดี อยู่ตรงกลาง พอดี เพราะ
ว่ามันไม่ถูกจัดเป็นของคู่หรือสุดโต่งสุดเหวี่ยง มันจึงมีอาการ
เหมือนกับว่า ไม่สุดเหวี่ยงไม่สุดโต่งข้างใดข้างหนึ่ง มันอยู่
ตรงกลาง, ความหมายที่เราทั้งหลายจะเอาไปใช้ปฏิบัติได้
คือความพอดี, จำไว้ว่า ความพอดีคือมัชฌิมา, ถึงแม้
อภิวรรณิกมกักรัตนมังคลี ๘, มัชฌิมาปฏิปทา ก็คือความพอดีไม่
กามสุขขัลลิกานุโยค ไม่อิตถกิลมฐานุโยค, อยู่ตรงกลางคือ
พอดี ไม่เบียดไม่แหยงไม่อะไรทุกอย่างที่เป็นคู่ๆ แล้วก็พอดี,
เลยเรียกเสียใหม่ว่าถูกต้อง. ถ้าเหวี่ยงซ้าย เหวี่ยงขวาสุดโต่ง
แล้วไม่ถูกต้อง ไม่พอดี ก็จะเป็นทุกข์, ถ้าพอดี พอดี
ไม่เหวี่ยงซ้ายเหวี่ยงขวา แล้วไม่สุดทางไหน ก็เรียกว่า ไม่ทุกข์
ไม่เป็นทุกข์.

คำที่พูดกันอยู่ในบ้านเรือนคำหนึ่ง คำนั้นมีความ
หมายดีมาก แต่ว่าคนใช้มันไม่ถูกต้อง คือคำว่า มัธยัสถ์,
ทุกคนเคยได้ยินคำว่ามัธยัสถ์ แต่มีความหมายไปทางกระหมึก

กระแหมไปเสีย. มัชฌิมนิกายคือกระหมัดกระแหมไม่สร้อย
สร้อย มันเป็นอย่างนั้นไปเสียคำมัชฌิมนิกาย. ตามมัชฌิมนิกายที่ถูก
ต้อง ตามภาษาแล้วไม่ใช่อย่างนั้น แปลว่าพอดิ พอดิ, ไม่ใช่
ชเห็นยาวไม่ใช่ชชิต ไม่ใช่กระหมัดกระแหม มัชชะ แปลว่า
ตรงกลาง อัสนะแปลว่าตั้งอยู่ มัชชะณะ มัชฌิมนิกายคือตั้งอยู่
ตรงกลาง คือพอดิ ก็คือไม่สร้อยสร้อยไม่ใช่ชเห็นยาว, พอดิ
จนเหมือนกับไม่ต้องใช้ ไม่ต้องใช้ มันพอดิจนไม่ต้องใช้แหละ
ไม่สร้อยสร้อยและไม่ใช่ชเห็นยาว มัชฌิมนิกายนั้นแหละ ชวนกัน
มัชฌิมนิกายให้ถูกต้องเถอะ ตั้งให้อยู่ตรงกลางคือความพอดิ.
เกี่ยวกันเข่าชกชวนกันว่า ไทกันเคอยู่ติ กินคืออยู่ติ เรบอกกว่า
กินอยู่แค่พอดิดีกว่า, กินอยู่แต่พอดิจะเป็นพุทธศาสนา,
กินที่อยู่คั่นอาจจะเคล็ดไปไม่ทันรู้ตัว ถ้ามัชฌิมนิกายก็กินอยู่
พอดิ ตั้งอยู่ตรงกลาง ก็จะถูกต้อง ถูกต้องค่อนหนทางแห่ง
นิพพาน.

ที่ว่าถูกต้อง สัมมา สัมมา สัมมาหลาย ๆ สัมมา, สัมมา
แปลว่าถูกต้อง, ควรจะถามว่า ถูกต้องอะไร? ถูกต้องกับ
พระนิพพาน, ถูกต้องค่อนหนทางที่จะไปนิพพาน, ถูกต้อง
อย่างอื่นไม่มีประโยชน์, ถูกต้องกับหนทางที่จะไปนิพพาน

นั่นแหละคือสัมมา สัมมา เรียกว่าถูกต้อง, หรือเรียกว่า สัม-
 มัตตะ แปลว่าความถูกต้อง, สัมมา แปลว่าถูกต้อง คือซึ่ง
 ถูกต้อง เป็นคุณศัพท์ ถ้าสัมมัตตะ เป็นความถูกต้องเป็น
 นามศัพท์. พอดี นั่นแหละ คือความถูกต้อง, มัชฌิมก็ได้,
 มัชฌิมาก็ได้, อยู่ตรงกลาง พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่ง
 มัชฌิมหรือมัชฌิม.

**ข้อที่ ๘. พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ใช้ได้
 สำหรับมนุษย์ ทุกกาลและเทศะ.**

ไม่ว่าจะเป็นกาลไหน ยุคไหน สมัยไหนก็ตาม, ไม่ว่า
 จะเป็นเทศะ คือที่ไหน ๆ ก็ตาม, ที่โลกไหนก็ตาม ที่มุมโลก
 ไหนก็ตาม, ใช้ได้ และทุกกาลทุกเวลา ว่าตั้งแต่ยังไม่เป็น
 มนุษย์ จนกระทั่งเป็นมนุษย์ เป็นคนป่า เป็นคนศิขรินมา
 จนเป็นคนเคี้ยวหนิ จนเป็นคนค่อยไปข้างหน้าก็ยังใช้ได้, หลัก
 พระพุทธศาสนานี้เป็นสิ่งที่จะใช้ ได้กับมนุษย์ทุกกาลและ
 เทศะ ทุกถิ่น ทุกยุค ทุกสมัย ทุกสภาวะไม่ว่ามันจะอยู่ใน
 สภาวะไหน, พุทธศาสนานี้จะใช้ได้สำหรับมนุษย์, นึกถ้า
 ทำไว้อย่างนี้เลย มนุษย์ที่แล้วมา มนุษย์ที่กำลังเป็นอยู่

มนุษย์ที่กำลังจะเป็นต่อไปก็ตาม, หรือว่าที่ตรงไหนก็ตาม
ที่อเมริกา ที่ยุโรปที่อาฟริกา ที่ตรงไหนก็ตาม ที่บนฟ้าก็ตาม
ที่บนดินก็ตาม ที่ใต้น้ำก็ตาม มันจะเป็นสิ่งที่ใช้ได้กับสิ่งที่
มีชีวิต ดับทุกข์ได้, นี่ประเสริฐอย่างนี้, แล้วมากก็บีบ
ก็กด บีบ บีบไปในอนาคตอีกก็บีบก็กดบีบพุทธศาสนา ๆ ยัง
ใช้ได้ ยังใช้ได้ ยังถูกต้องอยู่, นี่พุทธศาสนาเป็นศาสนา
สำหรับมนุษย์ทุกกาละ และเทศะไม่ว่าที่ไหนไม่ว่าเมื่อไร.

ข้อที่ ๔. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ ดับทุกข์ที่ต้นเหตุ.

ดับทุกข์ที่การตัดต้นเหตุ ไม่ใช่ไปจัดที่ผล แต่ว่าจัด
ที่ต้นเหตุ, อะไรเป็นเหตุแห่งทุกข์ก็จัดการที่นั่น, สรุปความ
ให้สั้น ๆ ว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการดับทุกข์ที่ต้นเหตุ.

อย่าไปจัดการกับตัวทุกข์ มันจะเกิดอาการที่เรียกว่า
เอาไม้สั้นไปรันซี่, จะมีผลอย่างไรเชิญไปลองดู เอาไม้สั้นไป
รันซี่รันซี่, จะมีผลอย่างไรก็ลองดู มันถูกต้องกว่านั้นอีก
ไม่เอาไม้ยาวไปรันซี่ด้วยซ้ำไป มันไม่ขอออกมาให้ต้องจัดการ
นั่นแหละมากกว่า มันทำไม่ให้เกิดทุกข์ มันจัดการที่ต้นเหตุ

แห่งทุกข์ แล้วมันไม่เกิดทุกข์ มันไม่ต้อง^๕ซื่อออกมาให้เอาไม้
 สั้นไปรัน หรือเอาไม้ยาวไปรันให้มันยุ่ง. พุทธศาสนาเป็น
 ศาสนาแห่งการดับทุกข์ที่ต้นเหตุ ไม่ไปดับทุกข์ที่ตัว
 ทุกข์. ^๕นิกายพุทธมันหลอกลวง เพราะว่าพูดว่าดับทุกข์ ดับทุกข์
 มันก็ดับที่ตัวทุกข์; ^๕ฉะนั้นระวังให้ดี ถ้าไม่ได้ศึกษา
 ให้เพียงพอ มันจะเอาไม้สั้นไปรัน^๕ แล้วมันจะไม่สำเร็จ
 ประโยชน์อะไร, มันไม่ต้องเอาไม้สั้นไปรัน^๕, ไม่ต้องเอา
 ไม้ยาวไปรัน^๕ มันทำให้ไม้ซื่อออกมาให้เป็นปัญหา.

พระบาลีเองก็เป็นอย่างนั้น แต่คนไม่สังเกต พวก
 เรามันสะเพร่า, ไปเป็กคูใหม่ซี เรื่องอวิยสัจจี้ ทุกคนท่องได้:
 ทุกข์เป็นอย่างไร? ทุกข์คือความเกิด ความแก่ ความเจ็บ
 ความตาย. เหตุให้เกิดทุกข์เป็นอย่างไร? คือตัณหา.
 พอดับทุกข์คืออย่างไร? มันไม่ไปดับที่ตัว ความเกิด แก่
 เจ็บ ตาย, มันไปดับที่ตัณหา, พอดับทุกข์ไปดับที่ตัณหา,
 ไม่ได้ดับที่ตัวทุกข์. นั่นแหละคืออาการที่ว่าไม่ไปเอาไม้สั้น
 ไปรัน^๕, ระวังให้ดีอย่าไปดับทุกข์ที่ตัวทุกข์ จงดับที่
 ต้นเหตุ ก็คือทำให้ไม่^๕ให้ทุกข์เกิด. การทำให้ไม่^๕ให้ทุกข์เกิด

ขึ้นมาได้^๕ คือการดับทุกข์ที่แท้จริง. เธอไม่ต้องเอาไม้สั้น
หรือไม้ยาวไปรัน^๕.

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการดับทุกข์ที่ต้นเหตุ
ที่เกิดแห่งความทุกข์. **ทุกข์ไม่เกิดมันก็ไม่ต้องดับทุกข์**
เพราะไปตัดเสียที่ต้นเหตุแล้ว. ฉะนั้นคำว่าดับทุกข์นั้น
หมายถึงดับต้นเหตุแห่งทุกข์ จนทุกข์มันไม่เกิด, ทุกข์มัน
ไม่เกิด นั่นเรียกว่าดับทุกข์ ภาษาที่ถูกต้องเป็นอย่างนี้, แต่
ภาษาที่พูดกันมันกำกวม ว่าดับทุกข์ ๆ ก็เอาชอล์กสองคู่ชอล์กสอง
ไปตีตีความทุกข์ชอล์ก ทางวัตถุ วัตถุแท้ ๆ ก็เห็นได้ง่าย ๆ ดับไฟ
ไปดับที่ตัวไฟหรือไปดับที่ต้นเหตุแห่งไฟ. การที่จะดับไฟให้
ได้มันดับที่เปลวไฟ หรือไปดับที่ต้นเหตุให้เกิดไฟ? ไปดับที่
เปลวไฟ มันก็ไม่มีที่สิ้นสุด, ก็ไปดับที่ตัวเหตุให้เกิดไฟจะเป็น
ไม้ฟืนหรือน้ำมัน หรืออะไรก็สุดแท้ ดับที่ตรงนั้น มันก็ไม่
เกิดไฟขึ้นมา, กลายเป็นว่าไม่ทำให้ไฟเกิดนั่นแหละคือดับไฟ
แยกกายใหม่. **ไม่ทำให้ไฟเกิดนั่นแหละคือดับไฟ, ไม่ทำ
ให้ทุกข์เกิดนั่นแหละคือดับทุกข์,** ใครอยากโง่เอาไม้สั้น
ไปรันชอล์กเสีย. พุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งการดับทุกข์ที่
ต้นเหตุ.

ข้อที่ ๑๐. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ
อยู่เหนืออำนาจของเวลา.

ของเวลานั้นยากมาก, มันยากมากเพราะเหตุว่าคนไม่
รู้จนแม้แต่ว่าเวลาคืออะไร ก็ไม่รู้. เวลาคืออะไร? ใหม?
หยุดนาฬิกาเสีย. เวลาหยุดใหม่สุขี หยุดดวงอาทิตย์หยุด
ดวงจันทร์ไม่ให้หมุน หยุดโลกไม่ให้หมุน หยุดดวงอาทิตย์
หยุดดวงจันทร์ไม่ให้หมุน เวลาหยุดใหม่? เวลาหยุดได้ไหม
ขอให้คิดดูซิ. สมมติดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ ไม่หมุนไม่เดิน
เวลาหยุดใหม่ มันไม่ใช่เวลาอยู่ที่ตรงนั้น, นั่นมันเวลาของ
ลูกเด็ก ๆ เวลาอยู่ที่นาฬิกา, เวลาอยู่ที่ตะวันขึ้นตะวันตก
พระจันทร์ขึ้นพระจันทร์ตก นั่นเวลาของลูกเด็ก ๆ. ที่บาง
คนไม่รู้ก็ถือว่าเวลาไม่มีไว้, เขาเป็นเวลาไม่มีเสียอีกก็มี
อย่างนี้.

เวลานั้นมันเมียงกว่ามี แล้วสักทีคนเรา เวลานั้น
คือจุดระหว่างความอยากกับการได้สมอยาก, มีความอยาก
ขึ้นมาแล้ว จนกว่าจะได้สมอยาก ตรงนั้นแหละคือตัวเวลา,
ถ้าไม่มีความอยาก มันจะไม่มีเวลา. พระอรหันต์ไม่มีความอยาก

พระอรหันต์ ไม่มีเวลา, เวลาไม่กักกินพระอรหันต์ เวลาจะ
 กักกินเฉพาะคนโง่ที่มีความอยาก แล้วยังไม่ได้สมอยาก, ถ้า
 หยุดความอยากเสียแล้ว ความหมายอันแท้จริงของเวลา
 ไม่มี, แต่เดี๋ยวนี้ที่ว่ามีนาฬิกาเป็นเครื่องวัดเวลา นั้นมันก็
 ไม่ใช่เวลา มันเป็นเครื่องวัดเวลา, แล้วเป็นเครื่องวัด
 เวลาทางวัตถุเสียด้วย ไม่ใช่ทางจิตใจ. เวลาในทางจิตใจ
 คือความอยากเป็นเหตุให้เกิดความต้องการ, ระหว่างที่ยัง
 ไม่ได้ตามที่ต้องการนั้นแหละคือเวลา ที่กักกินหัวใจคน. ถ้า
 ใครมีเวลาตกอยู่ในอำนาจของเวลา ก็ถูกเวลากักกิน. พระ-
 อรหันต์ ไม่มีเวลา เพราะไม่มีความอยากซึ่งเป็นต้นเหตุหรือ
 ความหมายของเวลา. พระอรหันต์ ไม่มีเวลา เวลาไม่มี
 ความหมายสำหรับพระอรหันต์ หรือผู้ที่ไม่มีตัณหา.

บาลีว่า ผู้ใดกักกินตัณหา ผู้นั้นกักกินเวลา, ผู้ใดไม่มี
 ตัณหา ผู้นั้นกินเวลา, ผู้ใดมีตัณหา ผู้นั้นเวลากินเขา, ผู้ใดมี
 ตัณหาผู้นั้นถูกกักกินโดยเวลา ผู้ใดไม่มีตัณหา ผู้นั้นไม่ถูก
 กักกินโดยเวลา. เวลามีอยู่จริงยิ่งกว่าจริง คือความอยากแล้ว
 ยังไม่ได้สมอยาก แต่มันเป็นเรื่องละเอียดทางจิตทางใจ พังยาก
 อาจจะไม่เข้าใจก็ได้. เดี่ยวเต็ก ๆ ก็จะถามว่า พระอรหันต์จะ

มีไม่มีไม่รู้ นาฬิกาก็เดินเรื่อยอย่างนี้ ก็พูดกันไม่ได้, พูดกันไม่ได้เพราะมันคนละความหมาย คงอาทิตย์ดวงจันทร์ก็เดินเรื่อย ไตรจะต้องการอะไรหรือไม่ต้องการอะไร มันคนละความหมาย.

คำว่า เวลา ๆ เกิดมาจากคัมภีร์ คือความอยาก ความต้องการ ในระยะที่ยังไม่ได้ตามอยากตามต้องการ มันก็ยังมีเวลา, พอได้เต็มตามต้องการไม่มีอยาก ไม่ต้องการอะไรแล้วเวลาก็ไม่มี สิ่งที่เรียกว่าเวลาก็ไม่มี มันเล็กหน่อย.

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการอยู่เหนืออำนาจของเวลา พระพุทธศาสนา สอนให้ทำลายคัมภีร์ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดเวลาเสีย, มันก็ตัดกันเหตุที่ทำให้เกิดเวลาเสียอีก และ ไปตัดกันเหตุที่ทำให้เกิดความหมายของเวลา ไม่มีคัมภีร์ไม่ต้องการด้วยความโง่, เรื่องนี้ก็สำคัญมาก มันก็เป็นวิทยาศาสตร์อย่างยิ่ง แต่พวกนั้นเขาไม่ยอมว่าเป็นวิทยาศาสตร์ เขาก็บ้าไปคนเดียว ว่านี่คือดี คุณดูให้ดีมัน เป็นวิทยาศาสตร์อย่างยิ่ง.

ข้อที่ ๑๑. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งแสงสว่าง.

นี้ง่ายหน่อยเพราะ **พุทธะ** แปลว่า **รู้** ว่า **ตื่น** ว่า **เบิกบาน** ถ้าเป็นความมืดความไม่รู้ความไม่เข้าใจ มันไม่ใช่พุทธศาสนา, ถ้าเป็นแสงสว่างให้รู้ตามที่ เป็นจริงว่าอะไร เป็นอะไร นั้น คือเป็นพุทธศาสนา. พระพุทธเจ้า จึงได้รับคำสรรเสริญว่า เหมือนกับ**ผู้เบ็ด**ของ**ที่ปัก**, **ทง**ของ**ที่คว่ำ** เป็น**ผู้จุด**ตะเกียงไว้ **จุด**ประ**ที่ปัก**ไว้. **ผู้**ใครมี**ตา**นั้นก็**ได้** **เห็น**รูป, พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้จุดตะเกียงแสงสว่างแห่งปัญญา ใครได้รับแสงสว่างอันนี้ **ผู้**นั้น**ก็**เห็น**สิ่ง**ทั้ง**หลาย**ทั้ง**ปวง**ตาม**ที่** เป็น**จริง**. ฉะนั้น คำสั่งสอนเรื่องอนิจจังทุกขังอนัตตา ธัมมัญญิตตา ธัมมนิยามตา อิทัปปัจจอยตา สญญตา ทถาคตา อคัมมยตา ฯลฯ เหล่านี้คือแสงสว่าง ที่ได้ทำให้เกิดขึ้นมา เห็น**สิ่ง**ทั้ง**หลาย**ทั้ง**ปวง**ตาม**ที่**เป็น**จริง** ว่ามัน**เป็น**อนิจจังทุกขัง อนัตตา เป็นต้น. ถ้าไม่**เห็น**อย่าง**นี้**คือ**ความ**มืด, อยู่ใน**ความ**มืด หรือจะเปรียบเหมือนของ**ที่**ปัก**อยู่**ของ**ที่**คว่ำ**อยู่**ก็**ได้** เหมือนกัน, แต่**ที่**แท่น**นี้**ก็**คือ**ความ**มืด**.

ศาสนาเป็นศาสนาแห่งแสงสว่าง จึงต้องทำให้เกิดแสงสว่าง จึงจะมีศาสนา ถ้าไปมัวเฝ้าเฝ้านั้นเฝ้านี้เป็นบวกลบเป็นลบกันอยู่เสมอ ไม่มีแสงสว่าง, มีแต่ความมืด.

ข้อที่ ๑๒. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการเปิดเผยความลับของธรรมชาติ.

ฟังก์ให้ตีความลับของธรรมชาติ, พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการเปิดเผยความลับของธรรมชาติ, ธรรมชาติมีความจริงครบทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นกฎของธรรมชาติ, แต่มันไม่มีใครมองเห็น จนกว่าพระพุทธเจ้าเกิดขึ้น จะพบความลับของธรรมชาติ ทุกอย่างที่เราจะรู้ หรือจะว่าทุกอย่างไปหมดก็ยิ่งได้ เพราะมันไม่มีอะไรมากไปกว่ากฎอันทับบัจจยทา. มันเอาแต่ว่าที่ดับทุกข์ได้ แล้วก็ทุกอย่างความลับเรื่องทุกข์, เรื่องเหตุให้เกิดทุกข์, เรื่องความดับทุกข์, เรื่องทางให้ถึงความดับทุกข์, อะไรเหล่านี้เป็นความลับของธรรมชาติ.

ที่ลับที่สุด ก็คือนิพพาน, นิพพานเหลือเลื่องชีวิตสิ่งที่มีชีวิตไว้ทุกเวลา คนก็ยังไม่รู้จัก. ก็เลสและความดับ

แห่งกิเลสมีอยู่ตลอดเวลา ถ้าไม่มีความคับแค้นกิเลส คนก็
 คาย คนก็เป็นบ้า, ฉะนั้นวิธีที่จะทำให้กิเลสคับก็ยังมีให้
 คับดังที่สุด เป็นความลับของธรรมชาติ; ว่าที่จริง กิเลส
 มันก็เกิดดับของมันเองอยู่แล้ว แต่มันเกิดเรื่อยกับเรื่อยมัน
 ไม่สิ้นสุด ต้องมีวิธีที่จะทำให้มันสิ้นสุด ไม่ให้เกิดได้อีก,
 นั่นแหละความลับของธรรมชาติ ลับอย่างยิ่ง ที่ไม่มีพระ-
 กาสองค์ไหนนอกจากพระพุทธเจ้าที่จะค้นพบ. กาสคามิ
 เยอะแยะ ถ้าไม่ค้นพบสูงขึ้นไปถึงเรื่องนี้ก็ยังไม่ใช้พระพุทธเจ้า,
 ถ้าศาสกชั้นพระพุทธเจ้าต้องพบความลับข้อนี้ เบื้องความ
 ลับข้อนี้คือความลับของธรรมชาติ.

แล้วมีอีกมากมาย ความลับของธรรมชาติ มีอีก
 มากมายหลายอย่าง หลายประการไปคนเดียวบ้าง. คำว่า
 ธรรมชาติ นั้นมันลึกซึ้งกว้างขวาง ที่น่าสนใจที่สุด ก็คือ
 เราไม่รู้จักธรรมชาติ, ไม่เข้าใจธรรมชาติ, ไม่รู้จักใช้
 ธรรมชาติหรือกฎของธรรมชาติ ให้เป็นประโยชน์.

ขอยกตัวอย่างง่าย ๆ สักเรื่องหนึ่งว่า ชีวิตหรือคน
 คนมีชีวิต ชีวิตของคนนี้เป็นของธรรมชาติสร้างมาให้

พัฒนาเอาเองได้ทุกอย่าง, ธรรมชาติมันจัดให้มา สร้างให้มา ให้ชีวิตนี้สามารถพัฒนาได้ตามชอบใจ แกะเขาอะไร แก่พัฒนาเอาได้: เขาหนีพานก็ได้ เขาอะไรก็ได้, แต่ว่าคนโง่ทั้งหลาย มันเอาไปดูลงเล่นพัฒนาการมรดกกันเสียหมด. จะว่าอย่างไร ในเมื่อธรรมชาติมันสร้างมาสำหรับให้พัฒนาเป็นรูป เป็นอรูป เป็นนิพพาน เป็นอะไรก็ได้ เป็นนรกก็ได้ เป็นสวรรค์ก็ได้ เมื่อไรก็ได้ เมื่อไรก็ได้ ที่ไหนก็ได้ พัฒนาเอาเองได้ทุกอย่าง, แค่นี้แล้ว ทำไมไม่พัฒนาไปในทางที่ควรพัฒนา, เขาชีวิตนี้มาดูลงเล่นในการสะสมเรื่องกิเลสตัณหาเรื่องความทุกข์เสียหมดแล้ว. นี่ทำไมไม่รู้จักธรรมชาติกันเสียบ้างเล่า.

ธรรมชาติสร้าง มาให้คุณพัฒนาเอาได้ตามพอใจทุกอย่าง, แค่นี้ก็ ไม่เอาไปพัฒนาในสิ่งที่ควรพัฒนา หรือเป็นไปเพื่อสันติสุขแห่งความทุกข์, เขาไปพัฒนาให้ความทุกข์มันเกิดขึ้นมากกว่าเดิม, เหมือนที่กำลังเป็นอยู่ในโลกนี้เวลานี้ เขาพัฒนาเพื่อเพิ่มความยุ่งยากลำบากมีปัญหาทางนั้น. พุทฺธแล้วก็ไม่ มีใครเชื่อ แล้วเขาก็จะค่าเอาด้วย, เราไม่นิยมความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ ที่พัฒนาเพื่อความยุ่งยากมากขึ้น. โลกจะวินาศอยู่แล้ว เพราะการพัฒนาแบบนี้.

ถ้าพัฒนาถูกต้อง จะมีสันติภาพมีสันติสุข,

วัดเอาง่ายๆ ว่ามันต้องลด ลดโรงพยาบาลบ้า ลดโรงพยาบาล
ประสาท ลดคุกตะวางเวียนจำ ลดศาล ลดตำรวจ ลดจึงจะ
เรียกว่าพัฒนาถูกต้อง. เคี้ยวมันไม่พอ ประกาศว่าเวียนจำ
ไม่พอเสียแล้วๆ, เวียนจำไม่พอเสียแล้ว ประกาศมาไม่กี่วันนี้
ทั้งประเทศหรือทั้งโลก ตำรวจคุกศาลเวียนจำโรงพยาบาลบ้า
โรงพยาบาลประสาทไม่พอ ไม่พอๆ. เพราะว่าคุณไม่พัฒนา
ไปในทางที่ธรรมชาติมอบมาให้อย่างดีที่สุด คือไม่ต้องมีปัญหา
อย่างนี้. นี่เรียกว่าพุทธศาสนาได้เบ็ดเสร็จความลับของธรรมชาติ
ถึงที่สุดแล้ว. เราไม่รู้จักใช้ ให้เป็นประโยชน์.

ข้อที่ ๑๓. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ
ศึกษาตัวเอง, แห่งการศึกษาตัวเอง.

เรื่องนี้พูดแล้วมันก็ถูกคำ ถูกคำโดยศาสตราจารย์
ทั้งหลายในโลก. การศึกษามันทำให้ฉลาดเพื่อจะแก้
ปัญหา, แต่เดี๋ยวนี้ การศึกษาในโลกมันมีเพื่อ สร้างปัญหา
ใหม่ๆ, การศึกษาในโลกปัจจุบันนี้มันเพื่อสร้างปัญหาใหม่
ให้มากขึ้น ไม่ใช่สร้างเพื่อจะแก้ปัญหา, มันทำให้ฉลาด ฉลาด,

ฉลาดแล้วไม่ควบคุมความฉลาด ก็เอาความฉลาดไป
สร้างปัญหา สร้างความเห็นแก่ตัว, สร้างปัญหามากมาย
ไม่มีที่สิ้นสุด.

นี่ความผิดพลาดของการศึกษาในโลกนี้ เพราะ ไม่
ศึกษาตัวเอง ไม่ดูตัวเองที่แท้จริง ไปดูวัตถุ ดูคามารมณ์
ดูความเจริญของกิเลส ของหื้อของกิเลส, เอาความรู้สึก
เหล่านั้นเป็นหลักก็พัฒนาไปแต่ในทางสร้างกิเลสสร้างปัญหา.
ถ้าดูตัวเอง ดูตัวเอง ดูตัวเอง มันจะรู้ว่า ความทุกข์เป็นอย่างไร,
เหตุให้เกิดทุกข์เป็นอย่างไร, แล้วมันก็จะหยุดชะงักในการที่
จะไปพัฒนาหรือสร้างสรรค์ฝ่ายที่ให้เกิดกิเลสเกิดปัญหา.

ศึกษาเป็นคำสำคัญคำหนึ่ง ศึกษา ภาษาสันสกฤต,
ศึกษา ภาษาบาลี, คำเดียวกันรากศัพท์อะไรเหมือนกัน. สะ
แปลว่า เอง หรือ ช้างใน, อีกจะ แปลว่า เห็น หรือ ดู ดูหรือเห็น,
ศึกษา ก็ดู ช้างในของตัวเอง คำว่า สะ ๆ ภาษาบาลีแปลว่า เองก็
ได้ แปลว่า ช้างในก็ได้ คำว่า ศึกษาในภาษาสันสกฤตมาเป็น
ไทยออกเสียงว่า ศึกษา กิติ หรือศึกษาก็คำเดียวกัน แปลว่า
ช้างในจนเห็น.

พุทธศาสนาดต้องการให้ศึกษาตัวเอง เพราะอะไร, เพราะปัญหามันอยู่ที่ตัวเอง, ตัวเองมันเป็นปัญหา จะไปศึกษาข้างนอก ศึกษาผู้อื่นมันก็ไม่ถูกเรื่อง, เพราะความทุกข์มันอยู่ที่ข้างใน อยู่ที่ตัวเอง คุณตัวเองในตัวเอง คุณโดยตัวเอง คุณเพื่อประโยชน์แก่ตัวเอง, คำนี้เคยพูดมาบ้างแล้ว และบางคนอาจจะว่าคาญ, พวกมหาเปรียญบางคนเขากำหนดว่าไม่ใช่อย่างนี้, แต่เขาก็ไม่รู้จะกำหนดอย่างไร เพราะตัวหนังสือมันก็บอกอยู่อย่างนี้, เราก็อธิบายอย่างนี้ ศึกษา ก็คือดูข้างใน เห็นตัวเอง, ขอให้ใช้คำว่าศึกษาหรือศึกษาให้ถูกเด็ก, ดูข้างใน เห็นตัวเอง, เห็นความทุกข์ และดับทุกข์ให้ได้, อย่าดูข้างนอก, แล้วพัฒนาทางวัตถุกันเรื่อย, พัฒนากันเรื่อย, ควบคุมพัฒนาไม่ได้ก็คือความฉิบหาย, โลกนี้จะพินาศเพราะพัฒนาทางวัตถุที่ควบคุมกันไม่ได้ นั่นแหละคือไม่มีการศึกษา, โลกนี้เหมือนกับกำลังไม่มีการศึกษา เพราะมันบ้ายิ่งขึ้นไป ทำผิดมากขึ้นไป, เพิ่มเวรอนจำ เพิ่มศาล เพิ่มโรงพยายาต บ้าไม่มีที่สิ้นสุด.

มัน ไม่ฉลาดชนิดที่จะดับทุกข์, แต่ฉลาดที่จะเกิดความทุกข์. พุทแล้วก็ชวนให้เขาคำ, ก็อยู่เพียงเท่านั้น

ก็อยู่ได้ คุณก็ ไม่เอา, เสือฆ่าเพียงเท่านั้นก็สวมใส่ได้ แต่คุณก็
ไม่เอา, จะต้องเอาให้มันแพงกว่านั้น ให้มันดีกว่านั้น ให้มัน
แปลกกว่านั้น. บ้านเรือนก็เหมือนกัน อะไรก็เหมือนกัน
ไม่ว่าที่มันจะดับทุกข์ หรือที่มันจะหยุดทุกชั้นนี้มันเป็น
อย่างไร มันไม่ได้ดู ไม่สนใจ เพราะว่าไม่มีตัวเองเป็นหลักยึด,
เพราะไม่ได้ศึกษาตัวเอง ไม่รู้จักตัวเอง: **พุทธศาสนา**
จึงสอนให้มองดูตัวเอง โดยตัวเอง เพื่อตัวเอง และ
ข้างในของตัวเอง. คำว่าศึกษา ๆ มันเป็นอย่างนี้ถ้าเรา
เอาคำนี้ ไปบอกกับศาสตราจารย์ทั้งหลายในโลกนี้เขาก็หัวเราะ
เยาะ, เขาก็ว่าบ้า เขาก็ไม่ฟังตอก ไม่ยอมรับความหมาย
ของคำว่าการศึกษาที่มีความหมายอย่างนี้.

ข้อที่ ๑๔. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ
ชนะตัวเอง.

นี่มันเนื่องจากข้อที่แล้วมา. ถ้ารู้จักตัวเองโดยถูก
ต้องครบถ้วนแล้ว มันก็แก้ปัญหาก็ได้, มันก็เอาชนะปัญหาได้
คือชนะตัวเองได้. **ตัวเองในที่นี้คืออีกเจส ว่าตัวกู-ว่า**
ของกู, ถ้ารู้จักแล้วมันก็ควบคุมได้ เอาชนะได้ ชนะตัวกู

ของกูได้ นั่นแหละคือชนะตัวเอง, ไม่ทำผิดตามอำนาจของ
กิเลสตัณหาอีกต่อไป ทำแต่ถูกต้องและพอดีที่เรียกว่ามัชฌิมา
หรือมัชยัสถิ มันก็ไม่มีความทุกข์ ชนะตัวเอง.

สิ่งที่ตัวกูต้องการจะทำ หรือทำอยู่ หรือหลงใหล
อยู่ ชนะให้ได้เถอะ, ตัวกูๆ นั้นแหละ ชนะไม่ได้แล้ว
มันก็กัด กัดเขายังขึ้นไป ชีวิตนี้ก็ไม่มีอะไรเหลือ, ชนะ
ตัวเองได้ก็หมายความว่าชนะความโง่หลงว่าตัวกูเสียได้
ที่นั่นสติปัญญาก็เข้ามาแทน บอกให้รู้ว่าควรทำอย่างไร เทาไร
ที่ไหน เพียงใด เมื่อไร ใครใครมันบอกถูกต้องหมดแหละ, นี่
เรียกว่าชนะตัวเอง.

ข้อที่ ๑๕. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความ
ถูกต้อง.

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความถูกต้อง. เรากลัว
พุทธหรือกลัวประณามก็ได้เลย ว่าศาสนาอื่นนั้นไม่ถูกต้อง ไม่มี
ความถูกต้อง, ถ้าถูกต้องมันต้องดับทุกข์ได้.

สนใจคำว่า ถูกต้อง กันอีกทีก็ได้, เมื่อตะกิดเหมือน
จะพูดให้ฟังไปแล้วว่า ถูกต้องถูกต้องคืออะไร, มักจะมีคำถาม
จากพวกศาสตราจารย์ที่ไปเรียนมาจากเมืองนอกว่าถูกต้อง ๆ
นั่นคืออะไร, เขาไม่รู้จะเอาอันอย่างไร, ทางครกวิทยาว่า
อย่างนี้ ทาง philosophy ว่าอย่างนี้, ทางอื่นว่าอย่างโน้นถูกต้อง
ไม่รู้ว่าจะเอาอย่างใด, เวบอกว่าบ่วงการ ถูกต้องตามหลัก
ธรรมในพุทธศาสนา ก็คือว่าไม่มีใครเดือดร้อนเสียหาย,
ได้รับประโยชน์ทุกฝ่าย, ไม่เดือดร้อนทุกฝ่าย ได้รับ
ประโยชน์ทุกฝ่าย นั่นแหละคือถูกต้อง, นี่พูดเรื่องโลก ๆ
ต้องเป็นอย่างนี้ ถูกต้องถูกต้องคือเป็นอย่างนี้, ไม่ต้องอ้าง
หลัก logic philosophy อะไรกันให้มากมายบ่วงการ, ซึ่งไม่
รู้จักจบ, เดี๋ยวกันไม่รู้จักจบว่าถูกต้องคืออย่างไร, ก็คืออย่างไร
ยุติธรรมคืออย่างไรยังไม่จบ, ไม่ยุติ, ทางธรรมะมันยุติแล้ว
ถ้าไม่มีใครเดือดร้อนมันแต่ได้รับประโยชน์, นั่นแหละ
คือถูกต้อง, นี่พูดภาษาธรรมศาสตร์สามัญที่สุด.

ทีนี้ถ้าจะพูด ภาษาธรรมะปรมาัตถ์ ให้มันลึกเข้า
ไปอีก ถูกต้องก็คือถูกต้องต่อการที่จะบรรลุนิพพาน,

ถ้ามันไม่ถูกต้องต่อกรที่จะบรรลุนิพพานแล้วมันไม่ถูกต้อง,
 ช่วยจำไว้เถิด ถ้าไม่เป็นไปเพื่อนิพพานแล้วก็ไม่ถูกต้อง, มัน
 มีค่า อยู่ ๕-๖ ค่า ที่สำคัญมาก ที่จะช่วยให้เกิดความถูกต้อง,
 ต้อง, จะพูดหรือไม่พูดก็ไม่รู้ มันอาจจะยุ่งยากหรือลึกซึ้ง,
 ถ้าจะถูกต้อง เป็นสัมมาหรือสัมมัตตะต่อพระนิพพาน คือ
 จะ เป็นไปเพื่อนิพพานที่เรียกว่าถูกต้อง, มันจะต้องประ-
 กอบด้วยคุณลักษณะคือ *วิเวกนิสสัคิ-อาศัยวิเวก* คือมัน เป็นไป
 เพื่อวิเวกเอง *วิราคนิสสัคิ-อาศัยวิราคะ* เป็นไปเพื่อวิราคะ,
นิโรธนิสสัคิ-อาศัยนิโรธคัมทุกข, แล้วก็ *ไวสุสคคปริณามิ*
น้อมไปเพื่อการสละออก สละออก, แล้วก็ *วิปลั-โพบูลย*
และสมบุรณ์ มหคัมต- ไปสู่คุณค่าอันใหญ่หลวง คือนิพพาน
 ไปสู่คุณค่าอันใหญ่หลวง *อปุปมาณ-* ไม่มีประมาณไม่มีมิติ,
 แล้วก็ *อพพชาปชช-* ไม่ยุ่งยากลำบาก. ข้อนี้คนทั่วไปเราจะ
 ไม่แปลอย่างนี้ *อพพชาปชช* เราจะแปลว่าไม่มี ความยุ่งยากลำบาก
 คือว่าถ้ามันถูกต้องต่อกรที่จะบรรลุนิพพานแล้วจะเป็น *อพพชา*
ปชช คือไม่ยุ่งยากลำบาก คือไม่เบียดเบียนใคร. เทียวนี้มันมี
 แท้ความยุ่งยากลำบาก ยกตัวอย่างจะทอดกฐิน จะบวชนาค จะ
 ทอดผ้าป่า มันเกือบหมดเนื้อหมดตัว, กิจกฐิแล้วมันจะเป็น

ถูกต้องหรือเป็นไปเพื่อนิพพานได้อย่างไร. มันลำบากเสีย
สุดเหวี่ยง. *อပ္พชาปฺรชฺ*—ไม่เกิดความลำบากยุ่งยาก แก่ฝ่ายใด
สิ่งนั้นจึงจะเป็นไปเพื่อนิพพาน ก็เป็นสัมมา สัมมา สัมมา
ถูกต้องแก่การบรรลุนิพพาน.

สัมพัทธ์กับความถูกต้อง. สัมมา—ซึ่งถูกต้อง ต้องได้
เป็นไปเพื่อวิเวก คือไม่มีอะไรบกวน. คำว่า *วิเวก* แปลว่า
หนึ่ง หรือ *เดี่ยวที่สุด* ไม่มีอะไรบกวน. นี้เรียกว่าวิเวก.
การกระทำนั้นต้องเป็นไปเพื่อวิเวก เพื่อความไม่มีอะไรบกวน.
วิราคนิสฺสิตังเป็นไปเพื่อวิระคะ ไม่ประกอบเข้ามา ไม่ผูกมัด
เข้าไว้ ไม่ยึดถือเข้าไว้. แล้วนิโรธนิสฺสิตัง เป็นไปเพื่อดับลง
แห่งความทุกข์ ดับลงแห่งความทุกข์ โวสสัตะปริณามัง
น้อมไปแต่ในทางที่จะสลัดออก สลัดออก. น้อมไปแต่ในทาง
ที่จะสลัดออกแล้ววิปุลัง สมบุรณั โภบุสสั ถูกต้องสมบุรณั.
มหคคิ มุ่งไปสู่จุดใหญ่หลวง. อัมปานัง ไม่มีประมาณจำกัด
ก็มันถึงที่สุดนั่นเอง. อัมพยาบฺชชัง ไม่ทำให้ใครลำบาก.
การที่ห้ามบุคคลจนตัวเองลำบากนั้น พึงให้ที่ห้ามบุคคลจน
ตัวเองลำบากนั้น นอกจากจะไม่ถูกต้องแก่พระนิพพานแล้ว
มันยังเป็นเรื่องที่ไม่ได้อะไรเลย. มัน ต้องไม่มียุ่งยากลำบาก

เกิดขึ้นเพราะการกระทำนี้ จึงจะเรียกว่าความถูกต้อง
เพื่อความถูกต้อง.

เรามีกันแต่ชนิดที่ไม่ถูกต้อง ถือศีล ถือศีล ก็ไม่
เพื่อสิ่งเหล่านี้ละ เพื่อขอสวรรค์ เพื่อค่าทำไรเกินควร มันไม่
เพื่อสิ่งเหล่านี้ละ. ให้ทาน ให้ทาน เพื่อลงโทษขอสวรรค์ต่าง
หากมันไม่ใช่เพื่อวิเวกนิสสังข์ เพื่อวิเวกนิสสังข์ เหล่านี้เลย
แม้แต่จะทำสมาธิมันก็จะเพื่อมีฤทธิ์มีเดช เอาเปรียบคนอื่น
มีฤทธิ์มีเดชมีค่าทิพย์หุทิพย์เอาเปรียบคนอื่น. วิปัสสนาก็เพื่อ
จะเห็นเอช ๓ ตัว โน่น. แล้วมันก็ไม่เป็นไปเพื่อความถูกต้อง,
กุให้ที่เรากำลังอยู่ แม้แต่ศรัทธาก็ไม่เป็นไปตามหลักนี้. สติ
สัมปชัญญะ ก็ไม่เป็นไปเพื่อหลักนี้.

ถ้ามันยังไม่เป็นไปเพื่อหลักนี้ มันไม่มีคำว่าสัมมา,
ไม่อาจที่จะใช้คำว่าสัมมาเข้ามาข้างหน้า. เช่นทิวฐิ ทิวฐิเฉยๆ
ก็มีความเห็นอย่างนั้นอย่างนี้ จนกว่าเมื่อไรจะมีความถูกต้อง
ทั้ง ๖ ประการนี้ เมื่อนั้นจะมีคำว่าสัมมาเข้ามาสวมให้
เรียกว่า สัมมาทิวฐิ; สังกัปปะ ก็เหมือนกันกับปรารตนา
ปรารตนาไปซิ ถ้ามันไม่เป็นไปเพื่อ ๖ อย่างนี้มันไม่ใช่สัมมา-

สังกัปปะ. สัมมาวาจาก็เหมือนกันจะพูดจาอย่างไร หรือจะ
 วิเศษได้ประโยชน์อย่างไร แต่ถ้าไม่เป็นไปเพื่อหลัก ๖ ประการ
 นี้ ไม่อาจจะเรียกว่าสัมมาวาจา. ฉะนั้นธรรมะทุกข้อ ๆ ที่มีอยู่
 ถ้าไม่มีความถูกต้องโดยหลัก ๖ ประการนี้แล้ว ไม่เรียกว่า
 สัมมา, จะไม่เรียกว่าสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโป สัมมาวาจา
 สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมา
 สมานิ, ไม่ไ้, จะไม่มีคำว่าสัมมา มันจะเป็นเพียงทิฏฐิเฉย ๆ
 สังกัปปะเฉย ๆ วาจาเฉย ๆ กัมมันตะเฉย ๆ อาชีวะเฉย ๆ
 วายาโมเฉย ๆ สติเฉย ๆ สมานิเฉย ๆ ไม่มีคำว่าสัมมา. ถ้า
 ไม่มีคำว่าสัมมา มันก็ไม่เป็นอริยมรรคเพื่อไปนิพพาน
 เป็นเรื่องธรรมดา ๆ ไม่รวมกันเป็นอริยมรรคเพื่อนิพพาน.
 ฉะนั้น ต้องมีสัมมา สัมมา เข้ามาให้.

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่ง ความถูกต้อง อีก
 หลักสัมมาโดยหลัก ๖ ประการนี้แหละ : *วิเวกนิสสิตี วิวาท
 นิสสิตี นิโรจนิสสิตี ใสสุคคุปปีณามิ วิปูลี มหคฺคตฺ อปฺปฺมานฉิ
 อพฺพชยาปชฺชั,* คำเหล่านี้เออะแอะไปหมดในบาลี แต่ทำไมไม่เอ
 มาพูดกัน, ทำไมไม่เอามาพูดกัน มันวาสนาน้อยหรืออย่างไรที่
 ไม่มีใครเอามาพูดกัน, เช่นเดียวกับคำว่า อทัมมยตา อทัมมยตา

ค้างเคียงอยู่ในบาป ทำไมไม่เอามาพูดกันทั้งๆ ที่มันมีประโยชน์
 มาก. เพราะฉะนั้นคุณธรรมที่ทำให้เป็นสัมมาหรือสัมมัตตะนี้
 สำคัญอย่างยิ่ง. พุทธศาสนาจึงเน้นแต่เรื่องสอนแต่เรื่องที่ว่า
 สัมมาอย่างไร, สัมมาอย่างไร, รักษาศีลให้เป็นสัมมา ให้
 ทานเป็นสัมมา ทำสมาธิให้เป็นสัมมา หรือพูดจาให้
 เป็นสัมมา, ให้มีคำว่าสัมมาเข้ามาได้ด้วยแล้วก็เป็นที่ถูกต้อง,
 เป็นพุทธศาสนาที่จะเป็นองค์ประกอบ เพื่อให้เกิดอริยมรรค
 อัญจิกมัตถ์ อริยอัญจิกมัตถ์ เพราะมันมีสัมมา สัมมา ถ้า
 มันเป็นแต่ทวิฎฐิเฉยๆ สังกัปปะเฉยๆ วาจาเฉยๆ ไม่เป็นสัมมา
 ไม่เป็นอริยมรรค. ฉะนั้นธรรมอะไรๆ ธรรมะข้อไหนๆ
 ก็ทำให้มันมีความถูกต้องจนเอาสัมมาเข้ามาใส่ได้ มันจึง
 จะช่วยให้เกิดอริยมรรคที่เป็นไปเพื่อนิพพาน. เคียงนี้เรามัน
 ขาดสัมมา, ขาดสัมมา ให้ทานก็เพื่อจะแลกเอาวิมาน, รักษาศีล
 ก็เพื่อจะแลกเอาวิมาน, ทำสมาธิก็เพื่อจะมีฤทธิ์เดช, ทำ
 วัปปสนาก็เพื่อจะเห็นเลข ๓ ตัว มันก็เลยไม่สำเร็จประโยชน์.

ข้อที่ ๑๖. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่ง
 การมองค้ำใน.

การมองเห็น, มองกันในมัน ยากกว่ามองเห็น
 นอก เพราะว่าหาก เราพบมันสำหรับสัมผัสด้านนอก.
 การที่จะสัมผัสเข้าไปถึงด้านใน ต้องใช้ปัญญา, ใช้
 ปัญญา วิปัสสนา ปัญญา จึงจะมองเห็นด้านในได้.
 เรามองเห็นความทุกข์ด้านนอกเห็นแต่ความลำบากยากแค้น
 กระจองอแงเห็นแต่ด้านนอก ไม่เห็นความทุกข์ที่แท้จริง
 คือความยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทานในชั้นที่ ๕ มองไม่เห็น
 นั้นมันอยู่ด้านใน. มองเห็นแต่หนังร้องให้อยู่ลำบากอยู่ อะไร
 อยู่, มันมองเห็นนอก.

ถ้าไม่รู้จักถึงด้านใน มันก็ไม่รู้จักตามที่ เป็น
 จริง, ไม่ว่าจะไว้อย่าง ถ้าไม่มองถึงด้านใน ความหมาย
 หรือคุณค่ามันอยู่ข้างใน ลักษณะมันอยู่ด้านนอก ความหมาย
 หรือคุณค่ามันอยู่ข้างใน. ต้องมองให้ทะลุลักษณะเข้าไปถึง
 ความหมายหรือคุณค่า แล้วมันก็มีมหาศาลคุณค่าหรือคุณ,
 ภาษาธรรมะในอินเดียโบราณเขาใช้คำว่า คุณ คุณ ไม่ได้หมายถึง
 ความแต่ในทางศีลอก มันเป็นคนหรือเป็นคำของสิ่งนั้นมีก็
 แล้วกัน มันมีอย่างนั้นแหละ จะดีหรือไม่ดีก็แล้วแต่ใครจะ
 ไปบัญญัติมัน, ทุกอย่างมันมีคุณทั้งนั้นแหละ คือมีค่ามี

ความหมายทั้งนั้น. แม้แต่อุจจาระมันก็มีคุณค่าหรือความหมาย
 อย่างอุจจาระไม่อย่างนั้นมันก็ไม่เป็นอุจจาระตอก มันมีคุณค่า
 สำหรับจะเป็นอะไรมันก็ได้เป็นอย่างนั้น. เพราะคุณค่า. ต้อง
 มองให้เห็นคุณ, เรียกว่าคุณเป็นค่าที่สำคัญที่สุด. ถ้าใคร
 เลิกยึดถือคุณนี้เสียเดี๋ยวนี้ก็เป็นพระอรหันต์ได้เหมือนกัน.
 สิ่งทั้งปวงมีความหมายขึ้นมาก็เพราะว่ามันมีสิ่งทีเรียกว่า
 คุณ-คุณ, แต่ไม่ได้หมายถึงความดี ดีก็ได้ชั่วก็ได้อย่างไร
 ก็ได้. เรื่องดีหรือชั่วมันอยู่ที่ความต้องการของมนุษย์,
 อย่างอุจจาระนี้ใคร ๆ ก็ว่าไม่มีค่า ไม่มีราคา ไม่มีคุณ. ไม่ต้อง
 การ, แต่คนปลูกผักก็ต้องการอย่างยิ่ง. อุจจาระก็มีความหมาย
 ในทางดีไป. คุณ-คุณมันเป็นอย่างนี้, มันอาจจะมีความหมาย
 สำหรับคนนั้น. ไม่มีมีความหมายสำหรับคนนั้น. ยิ่งไปหมด.
 แต่ว่าทุกอย่างมีคุณที่จะทำให้ตัวมันได้ชื่อว่าเป็นอย่าง
 นั้น, ได้ชื่อว่าเป็นทอง ว่าเพชร ว่าพลอย ว่าอุจจาระ ว่า
 บั๊สสวะ ว่าอะไรก็ได้แล้วแต่, อย่าไปยึดถือความหมายของ
 คำว่าคุณ, แล้วก็จะหลุดพ้นเป็นพระอรหันต์. การหลุดพ้น
 หลุดพ้นจากสิ่งที่เรียกว่าคุณ, คุณ นั่นละ, คุณละ คุณนั่นละ
 มันครอบงำจิตใจผูกมัดจิตใจ. พุทธศาสนาสอนให้มอง

ถึงกันในคือมองถึง คุณของทุกสิ่งว่ายึดถือไม่ได้, ยึดถือแล้วเป็นทุกข์, ยึดถือแล้วก็เอา กว้อคั่ว.

ข้อที่ ๑๗. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ
มีสติสัมปชัญญะ ในขณะแห่งผัสสะ.

ข้อนี้ ไม่อยากอธิบายแล้ว เพราะพูดไม่รู้จักสิบครั้ง.
มีสติในขณะแห่งผัสสะ ไม่เกิดผัสสะใจ ไม่เกิดเวทนาใจ
ไม่เกิดคันหาอุปาทาน ภพ, ชาติ. ปัญหาทุกอย่างป้องกัน
ด้วยสติเมื่อผัสสะ สติเมื่อผัสสะจะป้องกันการเกิดของความ
ทุกข์ ไม่ต้องการไปต่อสู้กับความทุกข์, แต่ป้องกันความทุกข์
ไม่ให้เกิดด้วยอำนาจของสติสัมปชัญญะเมื่อผัสสะ. ปฏิจ-
สมุปบาทมีหัวใจสำคัญที่ตรงนี้: **ผัสสะทำให้เกิดเวทนา,**
เวทนาทำให้เกิดคันหา, ควบคุมผัสสะได้ก็ควบคุมทุก
สิ่งได้ ก็ควบคุมเวทนาได้ ควบคุมทั้งโลกได้, เพราะโลกนี้
มันมีปัญหาก็เรา เพราะมันให้เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง, หรือ
จะควบคุมพระเจ้าเสียเองก็ได้ ถ้าเราไม่ทำอะไรพระเจ้า
พระเจ้าก็ทำอะไรเราไม่ได้. เราไม่ต้องการเวทนาใดๆที่จะได้

รับจากพระเจ้า ถ้าควบคุมผลสะได้, ก็เป็นการควบคุมหมด
ทั้งหมก ทั้งจักรวาล.

ข้อที่ ๑๘. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ
คนอยู่เสมอ. นี้ก็ด้วยสติ สกิทๆ.

เป็นศาสนาที่ต้องการให้มีสติอยู่เสมอ, พอขาด
สติก็คือหลับ พอหลับวิชาธาตุก็ครอบงำ ก็ได้วิชามา,
ถ้ามีสติอยู่วิชาธาตุครอบงำไม่ได้ ก็ไม่โง่.

วิชาธาตุเป็นธาตุตามธรรมชาติมีอยู่ในที่ทั่ว
ไป พร้อมทั้งจะครอบงำ เมื่อไม่มีโอกาส, ใครเปิดประตู
ให้เมื่อไรมันก็เข้ามาเมื่อนั้น, ใครไม่มีสติเมื่อไรวิชาธาตุก็
ครอบงำ มันก็จะวิ่งไปตามวิชาที่เกิดทุกข์. นี้ก็เรียกว่า
คนหลับ แล้วใครมันก็เข้ามาในบ้านในเรือนปล้นเอาของไป,
ถ้าคนมีสติคนอยู่เสมอ ใครขโมยมันก็เข้ามาไม่ได้, พุคอย่างนี้ก็
คล้ายกับว่าเป็นตัวคน ว่าวิชาเป็นธาตุชนิดหนึ่งมีอยู่พร้อม
ในสากลจักรวาล จะเข้าไปในจิตใจของบุคคลที่ขาดสติเหมือน

กับคนหลับ. เราต้องการให้ตื่นอยู่เสมอ, นี่ศาสนาแห่งความตื่นตื่นอยู่เสมอไม่ให้ โอกาสแก่อวิชชา.

ข้อที่ ๑๔. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความไม่มีอะไรเป็นพิรุณ.

พิรุณคือความไม่ถูกต้อง ถ้าพิรุณแล้วก็มีเรื่อง, ถ้าพิรุณก็มีเรื่อง, ไม่มีพิรุณนี้เป็นคุณธรรมของทศพิชราชธรรมข้อหนึ่ง ที่พูดกันมากมายแล้วเรื่องทศพิชราชธรรม; ไม่มีพิรุณทางวัตถุ ก็ไม่เกิดปัญหาทางวัตถุ, ไม่มีพิรุณหรือผิดปกติทางร่างกาย ก็ไม่เกิดปัญหาทางร่างกาย, ไม่มีพิรุณทางจิต ก็ไม่เกิดปัญหาทางจิต, ไม่มีพิรุณทางสติปัญญาหรือวิญญาณ ก็ไม่เกิดปัญหาทางจิตหรือวิญญาณ.

พุทธศาสนาสอนความถูกต้องหรือสัมมัตตะ ก็ไม่มีอะไรพิรุณ, ทางวัตถุก็ไม่มีอะไรยุ่งยากเป็นปัญหา. เคียวในทางวัตถุยุ่งยากมีปัญหาทางเศรษฐกิจบ้าง, ทางอนามัยบ้าง, ทางนิเวศน์วิทยาบ้าง, คือว่าเป็นปัญหาอย่างยิ่ง. เขาพูดกันทั่วโลกเรื่องนิเวศน์วิทยา คือความไม่ถูกต้องในทางวัตถุ, แต่ถ้าถือหลักพุทธศาสนาแล้ว สิ่งนี้เกิดขึ้นไม่ได้, ความไม่

ถูกต้องทางวัตถุจะเกิดขึ้นไม่ได้ ความไม่ถูกต้องทางร่างกาย
 ประเดี๋ยวเป็นนั่นเป็นนี่ โรคภัยไข้เจ็บก็เพิ่มมากขึ้นแปลก ๆ จน
 รักษาไม่ถูกต้องแล้วนะ ที่กันกว่าได้รักษาได้ก็หายไป, แต่ของ
 ใหม่ก็เกิดมาเป็นโรคที่ ไม่รู้จะรักษากันอย่างไรอยู่เรื่อยไป ๆ ตาม
 กฎอิทัปปัจจยทาสร้างของใหม่ขึ้นมาเสมอ.

ทางจิตก็ไม่วิปริต ถ้ามันมีความตื่นอยู่ด้วยสติแล้ว
 จิตไม่วิปริต จิตจะเป็นสมาธิไม่เกิดนิรวรณ, ถ้ามีสติอยู่เสมอก็
 ไม่มีผิดพลาดทางปัญญา ไม่มีขมั้นถือมันสิ่งใดโดยความเป็น
 ตัวตน, ถ้ามีสติอยู่เสมอ ตื่นอยู่เสมออะไรจะเข้ามา ก็ไม่จับ
 ฉวยเอาความเป็นตัวตนของตน, ตื่นอยู่เสมอ มีสติสัมปชัญญะ
 อยู่เสมอว่าเราทำนี่เพื่ออะไร ให้มันมีเหตุผลที่บอกได้ว่า
 ถูกต้อง ๆ ๆ, แล้วก็ช่วยกันรักษาความถูกต้อง ส่งเสริมความ
 ถูกต้อง. ถ้าพุทธศาสนายังมีอยู่ในโลก โลกนี้ก็มิ
 แสงสว่างอยู่เสมอ, ตื่นอยู่เสมอ โลกนี้ก็มิหัลล. ถ้า
 พุทธศาสนามีอยู่ในโลกโลกนี้ก็มิหัลล ก็มิหลงทำ
 ผิดอะไร, ศาสนาแห่งความตื่นอยู่เสมอ.

ข้อที่ ๒๐. พุทธศาสนาคือศาสนาแห่งการ
รู้อย่างที่วิญญูชนควรจะรู้.

คนโง่หรือปุถุชนก็พูดอยากพูดลำบาก, แต่ถ้าวิญญูชน
ก็พูดได้ว่า เขาควรจะรู้อะไรบ้าง. พุทธศาสนาจะสอนสิ่งที่
ควรรู้นั้นครบทุกอย่าง ใครบวชพระหรือเรียนธรรมศึกษา
มาแล้ว ก็ได้เรียนเรื่อง สัปปริสธรรม ๗ *ธัมมัญญุต* *อัส-*
ถัญญุต *อิตถัญญุต* *มัตถัญญุต* *กาลัญญุต* *ปริสัจญุต*
ปุคคัลลัญญุต, รู้จักความถูกต้องในสิ่งที่แท้ ในส่วนที่
เป็นผล ในส่วนที่เป็นตนเอง เหตุ ผล ทน ประมาณ ประมาณ
ที่ถูกต้อง กาลเวลาที่ถูกต้อง บริษัทบุคคลที่ถูกต้อง เอกชน
ที่ถูกต้อง.

เหตุที่ถูกต้องก็จะให้เกิดผลดี ผลถูกต้องมาจากเหตุ
ที่ดี.

รู้จักตัวเองอย่างน้อยก็รู้จักว่า ชรรษชาติสร้างตัวเอง
มา สำหรับให้พัฒนาเขาได้ตามชอบใจจะต้องการอะไรก็ได้
แต่ก็เอาไปทดลองเล่นหมด ไม่ใช่เป็นประโยชน์อะไรคอยเปล่า
มารู้จักตนเองอย่างนั้นกันเสียบ้าง.

ประมาณว่าเท่าไรพอดี เท่าไรพอดีแม่ครัวที่ไม่รู้จัก
 ประมาณ ก็เป็นแม่ครัวที่โง่ที่สุดเห็นไหม, ใส่มาก
 ไปบ้าง ใส่น้ำปลามากไปบ้าง ใส่น้ำมันมากเกินไปแล้ว แต่มัน
 จะกินได้เมื่อไรเล่า นี่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ มันยังเป็นอย่างนี้,
 ฉะนั้นเรื่องอื่น ๆ ทุกเรื่องมันก็ต้องรู้ประมาณที่พอดี ว่ามันควร
 ะไรเท่าไร.

กาลเวลานี้ ก็เหมือนกันเวลาที่ถูกต้องเวลาที่ควร
 ทำอะไร เมื่อไร อย่างไร ที่ไหน เท่าไร เวลา ๆ ที่ถูกต้องนี้เรียก
 กาลัญญา.

บริษัท คือคนที่เขารวมหัว รวมหมู่กันเป็นกลุ่ม ๆ
 รู้จักไว้ให้ดีนะ ถ้าไม่รู้จัก เขาให้ตี เขาเตะกตัญญา ไม่ได้
 ประโยชน์อะไร รู้จักเขาให้ดี ๆ เด็กก็ไปประสานงานกัน แล้วได้
 พัฒนา.

เหลือแค่ บุคคล เพียงคนเดียวก็ต้องรู้จักเขาให้ดี ๆ
 จะเข้าไปหา เข้าไปสมาคม เข้าไปเกี่ยวข้องเข้าไปข้องการละก็
 รู้จักเขาให้ดี ๆ.

จำไว้ง่าย ๆ เหตุ ผล ตน ประมาณ กาล บริษัท
 บุคคล ๗ อย่างนี้สิ่งทีวัญญุชนควรรู้, พุทธศาสนามีให้ครบ
 รู้จัก ๗ อย่างนี้แล้วช่วยตัวเองได้, ไม่ต้องไปขอความช่วยเหลือ
 จากบุคคลภายนอก ผิดจากท้าวท้าวพระเจ้าอะไรที่ไหน ไม่ต้อง มัน
 ช่วยตัวเองได้ ตำรับสิ่งที่ควรรู้ ๗ ประการนี้แล้ว, นี้พูดว่า
 พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสิ่งทีวัญญุชนควรรู้, พุค
 กกับอีกอย่างหนึ่งว่า ใครรู้สิ่งเหล่านี้ผู้นั้นเป็นวิญญูชน คนวิ
 เป็นสัปปุริสชน เป็นบุรุษผู้มีความสงบ เป็นสัตบุรุษ.

เอาละ ๒๐ อย่างแล้ววันนี้, เวลาทั้งหมดแล้ว เห็นอ
 ก็เห็นอแล้วแถมให้ ๒๐ อย่าง วันละ ๒๐ อย่าง ๓ วันมาแล้วนะ
 ๖๐ อย่างแล้วนะ ยังไม่จบนะ อย่าเพื่อก็คิวว่าจะจบ ต้องมีอีก
 นี้ ๖๐ อย่างแล้ว.

เอาละ การบรรยายนี้ มันสมควรแก่เวลาหรืออะไร
 แล้วต้องขอยุติการบรรยาย, เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย
 สวดบทพระธรรมบาลีคณสาธยาย มีใจความส่งเสริมกำลังใจ
 ในการที่จะประพฤติปฏิบัติธรรมะ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้น
 ต่อไป ในกาลบัดนี้.

มารู้จักพระพุทธศาสนากัน
ให้ยิ่งกว่าที่แล้วมา.

[ชุดที่สี่]

ท่านสาธุชน *ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,*

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาควิสาชบรูชา ในชุด
ที่เรียกว่า *คู่มือจำเป็นสำหรับการศึกษาและการปฏิบัติ* ดำเนิน
มาถึงตอนที่ ๑๖ ในวันนี้ ฮาตมาก็ยังคงกล่าวโดยหัวข้อว่า
มารู้จักพุทธศาสนาให้ยิ่งกว่าที่แล้วมา อยู่เ็นเอง, และตอนนี้
เป็นตอนจบ.

ชุดคู่มือที่จำเป็น ๖ ตอนที่ ๑๖, ๒๕ มิถุนายน ๒๕๑๑

การเป็นพุทธบริษัทแล้วไม่รู้จักพระพุทธศาสนานั้น
 มันจะเข้าใจว่าอย่างไรกัน, หรือว่าจะเป็นไปได้อย่างไร,
 ยิ่งเป็นพุทธบริษัทเพียงไร, ก็ยิ่งจะต้องเข้าใจพระพุทธศาสนา
 มากขึ้นเท่านั้น. ขอให้สังเกตดูในข้อนี้ว่า **ความเป็นพุทธ-**
บริษัทก็เนื่องอยู่กับการรู้จักพระพุทธศาสนา, การ
 รู้จักพระพุทธศาสนาก็เนื่องกันอยู่กับความเป็นพุทธบริษัท,
 เป็นอันว่าต้องมีโดยสมสัสมส่วนแก่กันและกัน. รู้น้อก็
 ต้องเป็นน้อ, ถ้าวู่มากก็เป็นไต่มา. การเพิ่มความรู้จัก
 พระพุทธศาสนา ก็เท่ากับการเพิ่มความเป็นพุทธบริษัทของ
 ตนนั่นเอง. **ดังนั้นจึงหวังว่า ท่านทั้งหลายคงจะพอใจ และ**
พยายามที่จะเพิ่มความเป็นพุทธบริษัทของตน ด้วยการรู้จัก
พุทธศาสนามากขึ้น, หรือว่าเพิ่มความรู้จักพุทธศาสนาให้
มากขึ้น เพื่อเพิ่มความเป็นพุทธบริษัทของตนก็ได้,
 มันเป็นเรื่องเนื่องกันอยู่อย่างนี้. **ดังนั้นอาตมาจึงเห็นว่า การทำ**
ความเข้าใจกันแล้วกันแล้ว แล้วๆเล่าๆ อยู่กับความรู้จัก
พระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่มีเหตุผล เป็นสิ่งที่ควรกระทำ
จึงนำมาพูด ๓ ครั้งก็แล้วมา ๖๐ หัวข้อ, ครังนี้อีก ๒๐ หัวข้อ
รวมกันเป็น ๘๐ หัวข้อ, ฟังดูแล้วก็มากมาย แต่ถ้าเข้าใจแล้ว

มันก็ไม่มากมายอะไร เป็นเรื่องนึกเคี้ยว ขอให้ลองใคร่ครวญ
สังเกตดูต่อไป.

๔๔ บทที่ ๒๐ หวบข้อ.

ข้อที่ ๑. ข้อแรกสำหรับวันนี้ ก็คือต้องการจะ
พูดว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการมีความสุขและ
ประโยชน์อยู่ทุกอิริยาบถ.

พุทธศาสนาสอนให้เป็นผู้มีความสุขและมีประโยชน์
อยู่ในทุกอิริยาบถ พุทธบริษัทที่แท้จริงก็สามารถมีความสุข
และมีประโยชน์อยู่ทุกอิริยาบถ. แล้วใครต้องการอะไรให้มาก
กว่านี้ ก็ต้องคิดดู ต้องการมากกว่านี้ ก็จะเป็นเรื่องเพื่อ
หรือกลายเป็นเรื่องบ้า. ส่วนตัวมีความสงบเย็นเป็นสุขถึงที่สุด
อยู่แล้ว. แล้วก็มีชีวิตอยู่ด้วยการเคลื่อนไหวที่เป็นประโยชน์
แก่ทุกฝ่าย. ขอนมแนบองจากกว่าชีวิตอยู่นิ่งไม่ได้. ถึงแม้
ชีวิตมันอยู่นิ่งไม่ได้ มันต้องเคลื่อนไหว, การเคลื่อนไหว
นี้แล้วจะมีประโยชน์, ประโยชน์นั้นควรจะให้แก่ทุก
ฝ่าย ก็ทั้ง ๒ ฝ่าย ฝ่ายตัวเองและฝ่ายผู้อื่น. เราก็มีความสุข

สงบเย็นสุดที่จะมีได้ และก็มีการเคลื่อนไหวที่เป็นประโยชน์ แก่ผู้อื่นอยู่ทุกอริยวาท ไคร่ที่ยังยาวมากกว่านี้จะเป็นคนบ้า แต่อาตมมากี่ไม่แน่ ก็ขอให้ไปคิดดูเองก็แล้วกัน ว่ามันจะ เห็นตเห็นน้อยเปล่า ๆ เปลืองเปล่า ๆ ถ้าต้องการให้มากกว่านี้ แล้วไม่รู้ที่จะเอาไปทำอะไร.

เมื่อเป็นผู้ถอนความยึดมั่นถือมั่น ในสิ่งต่าง ๆ ว่าตัวว่าตน ว่าของคนเสียได้ ชีวิตนี้ก็เย็น เพราะว่ามัน ไม่เกิดกิเลสเป็นโลภะ โทสะ โมหะ เพราะไม่มีความยึดมั่น ถือมั่นอะไรซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกิเลส. แล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถอนความยึดมั่นว่าตัวตนเสียได้ นี่มันก็ไม่เห็นแก่ตน, ไม่มีความเห็นแก่ตน ไม่มีความเห็นแก่ตนแล้วมันก็อันเหน็บ สนิท ไม่มีอะไรหิว ไม่มีอะไรกลัว ไม่มีอะไรหวัง, ไม่มีอะไร ต่าง ๆ แล้วชีวิตจะเย็นสนิท. ไม่เห็นแก่ตัวแล้ว ก็เห็น แก่ผู้อื่นรักผู้อื่น, โดยทั่วไปก็ เห็นแก่ความถูกต้อง. เพื่อนคนไม่เห็นแก่ความถูกต้องเพราะมันเห็นแก่ตัว, เห็นแก่ แก่ประโยชน์ของตัว. พอไม่มีตัวที่จะให้เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ ตัวแล้ว มันก็ต้องเห็นแก่ความถูกต้อง อยู่โดยอัตโนมัติ ตามธรรมชาติ, มันก็รักผู้อื่นก็เห็นแก่ผู้อื่นได้. เขาจึงเป็นผู้

ความสุข และมีประโยชน์อยู่ทุกอริยาบถ. ชีวิตของบุคคล
ชนิดนี้ ประกอบด้วยธรรมะอันแท้จริง จนเรียกได้
ว่าเป็นธรรมชีวิต. มีชีวิตเป็นธรรมะหรือมีธรรมะเป็นชีวิต
ก็แล้วแต่จะเรียกจะพูด, เรียกเป็นบาลีก็ว่า *ธรรมชีวิต* เป็น
ธรรมชีวิต ก็ได้ ถ้าเป็นภาษาสันสกฤตหรืออะไรไปไหน.
ธรรมชีวิต—มีชีวิตเป็นธรรมะ, มีธรรมะเป็นชีวิต
นั่นแหละเย็นอยู่ด้วย, มีประโยชน์อยู่ด้วย. พุทธศาสนา
ต้องการอย่างนี้สองอย่างนี้, พุทธบริษัทก็เป็นอย่างนี้.

ขอให้ปรับปรุงให้การศึกษา และการปฏิบัติของตน
นำมาซึ่งผลอย่างนี้. ก็เย็นด้วยมีประโยชน์ด้วยโดยคงไม่ลืม
ว่า ธรรมชาตินี้สร้างชีวิตมาให้เราสำหรับพัฒนาเอาตามพอใจ.
ถ้าพัฒนาถูกทางมันก็ได้อย่างที่ว่า เว้นไว้แต่จะเอาไปถลุงเสีย
ด้วยความโง่เขลาอย่างอื่น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องยุ่งยากลำบากไม่มีที่
สิ้นสุด. รับผิดชอบตัวเองที่ว่าธรรมชาติให้ชีวิตมาอย่างเหมาะ
สมสำหรับจะพัฒนาให้เป็นอย่างไรก็ได้. นี่ขอให้ท่าน
ทั้งหลายพัฒนาไปในทางที่จะให้เป็นชีวิตเย็น และมี
ประโยชน์, เกตุอนใหวอยู่ด้วยความเป็นประโยชน์.

ข้อที่ ๒. อาจจะย้ออีกทีหนึ่งว่า พุทธศาสนา
เป็นศาสนาแห่งความมีชีวิตเย็นโดยเฉพาะ.

ถ้าไม่มีชีวิตเย็นก็ไม่ใช่พุทธศาสนา; คำว่าเย็น
หมายถึงนิพพาน, นิพพานแปลว่าเย็น, เป็นชีวิตที่
ประกอบอยู่ด้วยความเย็น ก็หมายความว่า เป็นชีวิตที่ประกอบ
อยู่ด้วยนิพพาน.

นิพพานนี้มีได้หลายระดับ, แต่มีความหมาย
เหมือนกันหมด คือเย็น ๆ ๆ. การที่มีคำพูดแปลออกไป
ว่าเป็นบ้านเป็นเมืองเป็นโลกอยู่ที่ไหนอะไรก็ไม่ว่าแล้วบางที
ก็ไกลอีกหลายหมื่นแสนชาติ นั่นก็ตามใจเขา, แต่ที่ถูกต้องจริง
นั้น พุทธศาสนาสอนชีวิตที่เย็นทั้งนั้นและเดี๋ยวนี้, เป็น
สันติภูมิ โภปราณแก่ความรู้สึกรู้สึกของตนเอง ไม่ประกอบด้วย
เวลา คือทำทันทีที่มีทันที แล้วมีชัดเจนจนเรียกมากุได้ ว่า
มากุสิมันมีอยู่อย่างนี้, มันมีอยู่อย่างนี้เย็นแปลว่านิพพาน,
นิพพานมี สันติภูมิ สว่างชาติ สันติภูมิ อภิลัก্ষิ อหิปลุสิก
ตรัสไว้ชัดแล้วเห็นได้ด้วยตนเอง ไม่ขึ้นอยู่กับเวลา, แล้วก็เรียก
มากุได้เพราะว่ามีอยู่จริง, เติวานเรียกมากุไม่ได้, มันไม่มี

อะไรให้ใครดู ไม่มีความเห็นให้เพื่อนดู. ขอให้มีชีวิตชนิดที่มีความเห็นอยู่ ชนิดที่เรียกเพื่อนมากได้, มากู้ได้ดูชนิด ๆ มันเห็นมันเห็นอย่างนี้, เป็นชีวิตที่เห็น ก็หมายความว่า ความเห็นพุทธบริษัท หรือมีตัวแห่งพระพุทธศาสนาอยู่ที่นั่น.

กล่าวโดย หลักทั่ว ๆ ไปก็เห็นได้เป็น ๓ ชนิด หรือ ๓ ชั้น : ชั้นแรกเห็นโดยความประจวบเหมาะ ในตัวมันเองตามธรรมชาติเอง โดยความประจวบเหมาะชนิดที่กิลสมันเกิดไม่ได้ มันประจวบเหมาะ, เช่นว่าไม่มีอารมณ์มาช่วยวาน หรือไม่มีอะไรมาก่อนให้เกิดกิลส อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ทำอะไรทำให้เกิดกิลส, นี้มันก็เห็นอยู่ได้โดยบังเอิญ หรือว่ามีธรรมอะไรก็ได้โดยบังเอิญ โดยประจวบเหมาะ ไม่ได้เจตนาจะทำ, นี้ก็เรียกว่าโดยบังเอิญ, เช่นว่าไปเที่ยวตากอากาศ เดินทางหาความพักผ่อนสบาย แล้วโชคดีคนนั้นไม่บ้า ก็พบความว่างความสบายทางจิตใจตลอดเวลา ที่ไปเที่ยว ที่ชายทะเล ภูเขาตากอากาศที่ไหนก็ได้, สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มันสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่ให้เกิดกิลส หรือแม้ว่าจะอยู่ที่บ้านที่เรือนอย่างถูกต้อง มันไม่เกิดกิลสก็ได้เหมือนกัน, ความเห็นอย่างนี้ก็เรียกว่าเห็นโดยบังเอิญ, ขออิมคำในพระบาลี

มาใช้ เรียกว่า ทักษณนิพพาน นิพพานเนื่องมาจากองค์นั้น ๆ
 ทักษณะ แปลว่า องค์นั้น ๆ คือสิ่งนั้น ๆ หรือสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ
 อะไรก็ได้นั้น ๆ ที่มันมาแวดล้อมให้ แล้วก็ไม่รู้มันไม่เป็นไฟ
 อะไรขึ้นมาเห็นอยู่ได้ ช้อนมีมากนะ อย่าแสรกนะ อย่า
 แสรกสิ่งนี้ ก็มันเมื่อยมาก พอที่จะนอนหลับได้บ้าง สบาย
 ได้บ้าง ไม่เป็นโรคประสาท ไม่เป็นบ้า นี่พระนิพพาน
 น้อย ๆ พระนิพพานบังเอิญอย่างนี้. ตัวของกันนั้น ๆ อย่างนี้
 หล่อเลี้ยงชีวิตเราไว้ ไม่ให้เป็นโรคประสาท ไม่ให้เป็นบ้า
 เป็นชั้นค่าหรือพื้นฐานทั่วไป.

ที่นี้ สูงขึ้นมา ก็เรียกว่า วิชฌิมกนนิพพาน ด้วยการ
 บังคับ หรือด้วยการ จัดทำขึ้นมา ทำกิจอย่างนั้นอย่างนี้อย่าง
 ไหนไว้ให้ถูกต้อง ตามเรื่องที่เกิดขึ้นไม่ได้, ก็เกิดขึ้นไม่ได้
 ด้วยการบังคับหรือการกระทำไว้, เช่นอยู่ในสมาธิอย่างถูกต้อง
 ตลอดไปอย่างนี้. สมาธิบังคับเอาไว้, สมาธิอย่างนี้เป็นสมาธิ
 ที่จัดกระทำ ถ้าเป็นสมาธิเป็นเองไม่ได้จัดไม่ได้ทำ ก็ไปอยู่ใน
 พวกไหนพวกแรกพวกกทักษณะ. แต่ที่นี้มาจัดไว้ด้วยการมีสติ
 สัมปชัญญะ มีสมาธิ มีอะไรควบคุมไว้ อย่างดี ก็เกิดขึ้น
 ไม่ได้ มีความเย็นก็เป็นประเภทนี้เรียกว่า วิชฌิมกนนิพพาน.

ที่อันสุดท้าย ซึ่งมี **สูงสุดนั้น** เป็นของผู้ที่
ดัดกิเลสออกไปได้ ที่แท้ก็คือว่าสามารถที่จะตัดกันเหตุแห่ง
 กิเลส จะเรียกว่าตัดตัวกิเลสก็ได้ สิ้นเชิงไปแล้ว, ความทุกข์
 ไม่ต้องมีมาอีกแล้ว คือพระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านไม่ต้อง
 ตั้งใจทำ หรือไม่ต้องอาศัยอะไรมาช่วยสนับสนุน, แต่**ว่า**
ความทุกข์มันเกิดไม่ได้ เพราะความไม่มีกิเลสซึ่งเป็นเหตุ
 ให้เกิดทุกข์, อย่างนี้เรียกว่า **สมุทเจตนิพพาน**.

คำเหล่านี้เก็บเอามารวบรวมเอามา ไม่ได้เป็นคำที่
 พระพุทธเจ้าตรัสไว้โดยตรงก็มี, เช่นคำว่าสมุทเจตนิพพานนี้,
 แต่คำว่า **ตถังคินิพพาน** นี้มีพระพุทธภาษิตก็มี, แต่ไม่อยากจะ
 ให้ตีออกฎเกณฑ์อะไรอย่างนี้ โดยชื่อโดยอะไรมันไม่สำเร็จ
 ประโยชน์, **เอาตัวจริง** ตีกว่า **ความเย็นที่เป็นมาเองโดย**
ความประจวบเหมาะ, แล้ว**ความเย็นที่เราจัดทำบังคับไว้**,
 แล้ว**ความเย็นเพราะมันหมดกิเลสแล้ว** ไม่มีเหตุให้เกิดไฟ
 ค่อไปแล้ว มันเย็น ๓ เย็น ๓ ระดับ อยู่อย่างนี้, ระดับไหน
 ก็ได้ นี้เรียกว่ามีพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาแห่งความมีชีวิต
 เย็น, ที่จริงเป็นอย่างต่ำๆ อย่างบ้าน ๆ **อย่างโลก ๆ นุ่มนวล**

เรียกว่านิพฺพติ มากกว่าที่จะเรียกว่านิพพาน จะเอานิพพาน
 มาใช้ก็ได้เหมือนกัน, แต่นิยมเรียกกันว่า นิพฺพติ สำหรับ
 คนธรรมดาสามัญที่ยังมีกิเลส แล้วกิเลสไม่รบกวน มันก็มี
 นิพฺพติ, แต่ถ้าจะเรียกว่านิพพานก็ยังได้ โดยแบ่งความหมาย
 ของนิพพานให้เป็นขั้นตอน: ขั้นต้น ๆ เรียกว่า คหังคนิพพาน
 อย่างนี้เป็นต้น, หรือว่าเด็กใช้คำบาลียุ่ง ๆ าก ๆ เหล่านั้น
 เสียทุกได้, เอาเป็นเพียงว่า **ความเย็นที่เป็นเอง** อย่างหนึ่ง,
ความเย็นที่จับบังคับให้มีขึ้นมา อย่างหนึ่ง, **ความเย็น**
ที่ว่ามันหมดไฟหมดกิเลสโดยประการทั้งปวงแล้ว อย่าง
 หนึ่ง, เป็น ๓ เย็นอยู่อย่างนี้, เย็นอย่างไหนก็เป็นเย็น
ในพระพุทธศาสนา, มีความเป็นพุทธบริษัทที่ถึงขนาด
 พอถึงขนาดที่จะเรียกว่ามีความเป็นพุทธบริษัท, ถ้ามันเต็มไปด้วย
 ด้วยความร้อนก็เป็นคนธรรมดา เป็นปุถุชนธรรมดา หรือ
 เป็นคนพาล เป็นคนโง่ เป็นคนเขลาตามธรรมดา อย่างนี้
 มันจะไม่มีเย็นชนิดที่มีค่าอะไร, นอกจากว่ามันประจวบเหมาะ
 ของมันเองตามบุญตามกรรม.

ข้อที่ ๓. ท่อไปจะขอเสนอแนะว่า พุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งความอยู่เหนือกรรม.

เหนือกรรม ข้อนี้ถ้าไม่รู้เรื่องกรรมพอสมควร มันก็
เข้าใจยาก, แต่ดูเหมือนคนทั่วไปก็มีความรู้สึกหรือความเชื่อ
เกี่ยวกับเรื่องกรรมนี้ พอจะเป็นต้นทุนได้ เพราะเขาต้องการ
ความหมดกรรมความสิ้นกรรมกันอยู่เหมือนกัน, อย่างพอมัน
ใครตาย ก็เรียกว่าสิ้นกรรมพ้นกรรม, นี่ก็แสดงว่าพอใจหรือ
ต้องการ มีกรรมนั้นคือต้องเป็นไปตามกรรม มันไม่สนุก,
ถ้ามันหมดกรรมสิ้นกรรม ไม่ต้องเป็นไปตามกรรม มันก็เป็น
อิสระ มันกว้าง ก็สงบ ก็เย็น, เมื่อได้ประพฤติปฏิบัติบรรเทา
กิเลสตัดกิเลส มันก็เป็นการลดกรรมไปในตัว.

กรรมเป็นสิ่งที่ต้องทำด้วยเจตนา โดยเฉพาะ
ความต้องการ ๆ ต้องการชนิดไหนก็เป็นเหตุให้ทำกรรมทั้งนั้น,
ทำกรรมดีกรรมชั่วไปตามเรื่องทำกรรมดีก็ต้องเป็นไปตาม
อำนาจของกรรมดี, ไม่เป็นอิสระ ไม่ใช่นิพพาน ไม่ใช่ความ
หยุด ความเย็น, มันต้องก็ต้องวิ่งวนไปตามความดี สมมติ
ว่าไปอยู่ในสวรรค์ก็ยังไม่ไปตามแบบเรื่องของสวรรค์, มันไม่ใช่

หยุค ไม่ใช่สงบ ไม่ใช่นิพพาน กรรมดีก็ต้องเป็นไป
ตามกรรมดี ไม่ใช่หยุคหนึ่งอยู่ได้. ถ้ากรรมชั่วมันต้อง
เป็นไปตามกรรมชั่ว ยิ่งเลวร้ายใหญ่. การที่ไม่ต้องเป็น
ไปตามกรรมนั้นแหละมันสบาย นั่นไม่มีอะไรบีบบังคับ
เป็นอิสระ, จะเรียกว่าอยู่เหนือกรรมก็ได้ เพราะที่ไม่มีกรรม
มาบีบบังคับ จะเรียกว่าสิ้นกรรมก็ได้ เพราะไม่มีกรรมมา
บีบบังคับรบกวน.

ความที่ต้องเป็นไปตามกรรมนี้ เขารู้กันอยู่
ก่อน เขาเข้าใจกันก่อนพุทธกาล, ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด
มนุษย์ก็มีความรู้เรื่องนี้ พุทกันถึงเรื่องนี้ ว่าเป็นไปตามกรรม,
เป็นไปตามกรรม. พอรู้ว่าใครมีความรู้สูงสุดปฏิบัติให้สิ้นกรรม
หรืออยู่เหนือกรรมได้ ก็พอใจมาเป็นสาวกเป็นศิษย์ของบุคคล
นั้น, ประพฤติปฏิบัติเพื่อความสิ้นกรรม. พระพุทธเจ้าเกิดขึ้น
ก็ได้รับการกระเบื้องลือชา ว่าสอนความรู้เรื่องความสิ้นกรรม,
หรือความอยู่เหนือกรรม.

ที่นั่นเรื่องที่น่าหัวที่สุด ที่เราเอามาพูดมาท่องกันอยู่
ที่ศาลาสวามณเฑ์ ว่าเรามีกรรมเป็นของตัว ต้องเป็นไปตาม

กรรมนั้น ไม่ล่วงพ้นกรรมนั้นไปได้ แล้วก็หยุด หยุด, นั่นมัน
ไม่ถูก, มันยังไม่ถูก, มันยังไม่ถูกที่ว่ามันยังไม่ได้ชนะ
กรรม. ที่สอนให้ว่า มีกรรมเป็นของตัวเองนั้น ก็เพื่อให้
เห็นเช่นนั้นเอง อย่าไปทุกข์ร้อนกับมัน, แล้วก็จะต้อง
มีการกระทำชนิดที่จะให้หมดกรรมสิ้นกรรมอยู่เหนือ
กรรมโดยอาศัยพระพุทธรองค์เป็นกัลยาณมิตร. คำนี้ก็ได้
ตรัสไว้ว่า ถ้าได้อาศัยเรตถาคคเป็นกัลยาณมิตรแล้ว จะต้อง
เป็นผู้อยู่เหนือกรรม หรือสิ้นกรรม, ปฏิบัติถูกต้องครบถ้วน
ทุกอย่างทุกประการ จนอยู่เหนือกรรมหรือสิ้นกรรม. นี่เอา
มาสวนกันก่อนเสีย ว่าต้องเป็นไปตามกรรมไม่ล่วงพ้นจากผล
กรรมไปได้, อย่างนั้นมันก็หมดทาง กล้ายๆกับว่า ต้องนั่ง
ร้องไห้ต่อสู้ หนีกรรมอยู่.

เข้าใจกันเสียใหม่ ที่สวดมนต์ก็เพื่อให้รู้ว่า เรา
กำลังเป็นอย่างนั้น โดยตามธรรมดาปกตินี้, แต่เราสามารถ
ที่จะแก้ปัญหานั้น โดยทำให้หมดกรรมสิ้นกรรมอยู่
เหนือกรรม เพื่อปฏิบัติต่อไป, หรือถ้าดีกว่านั้นก็ให้รู้ว่
การที่ต้องมารับผลกรรมเป็นไปตามกรรมถูกต้องกรรมเมื่อเป็น
อยู่นั้น มันก็เป็นเช่นนั้นเอง เป็นเช่นนั้นเอง, อย่าให้ความ

หมายอะไรกันมากนักเลย, มันเป็นส่วนนั่นเอง ไม่เป็นทุกข์
เป็นร้อนอะไรเสียดีกว่า กรรมมาถึง กรรมชนิดไหนก็ตาม รู้ทัน
ที่ทันตัวทันเหตุการณ์ อ้อ, มันเป็นส่วนนั่นเอง ต่อไปใน
ฉันจะทำให้อยู่เหนือกรรมและสังกรรม.

พุทธศาสนามีวิธีปฏิบัติเพื่อความหมดแห่งกรรม
สังกรรม ไม่เป็นกรรมโดยประการทั้งปวง เพราะเห็นว่า
มันเป็นส่วนนั่นเอง, มันเป็นส่วนนั่นเอง เห็นความเป็นส่วนนั่นเอง
ได้มากเท่าไร มันก็ไม่เป็นกรรมหรือไม่เป็นการรับผลกรรม,
สบายดี.

ข้อที่ ๔. ก็อยากจะบอกว่า พุทธศาสนาเป็น
ศาสนาแห่งความอยู่เหนือโลก.

ข้อนี้ลำบากค้ำยเกี่ยวกับคำพูด คือเรื่องโลก ๆ นั้น
แหละ หรือเหนือโลกในโลกก็ลำบาก อยู่ในโลก มันก็
หมายความว่า ถูกบังคับให้เป็นไปตามแบบ ตามประสา
ตามลักษณะ ตามวิธีอะไรของโลก, เช่นต้องยากก็มีเงิน,
ต้องทนทรมานอะไรไปตามแบบของโลก ไม่ได้อยู่เหนือโลก

ความสุขเดียวทุกข์ เดียวหัวเราะเดียวร้องไห้ เดียวก็ใจเดียว
เสียใจอย่างนี้ เรียกว่ามัน อยู่ในโลก อย่างได้อำนาจ
ของโลก.

เราสามารถจะอยู่เหนืออำนาจของสิ่งเหล่านั้น แม้
ที่สุดแล้ว ในโลกนี้ มันมีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ
ความตาย เราก็ออยู่เหนืออิทธิพลของสิ่งเหล่านั้น ไม่ต้อง
เป็นทุกข์ร้อนอะไรเพราะความเกิด เพราะความแก่ เพราะ
ความเจ็บ เพราะความตาย, อย่างนี้ก็เรียกว่าเหนือโลกด้วย
เหมือนกัน. กิเลส กิเลส กิเลส กำนวณดูเองว่า สบายสักเท่าไร,
ไม่เดือดร้อน อยู่ด้วยปัญญาใดๆในโลก. ที่จริงมันหมายความว่า
ความว่า อยู่เหนือปัญหาต่างๆในโลก ไม่ได้อยู่เหนือทั่วโลก
แผ่นดินนี้ ไม่มีใครจะไปไหนได้, มันต้องอยู่ในโลกแผ่นดิน
แต่ว่าไม่มีปัญหาใดๆ ครอบงำเราได้.

คำว่า โลก ๆ นี้มันเป็นปัญหากันทุกภาษา ภาษาไทย
นี้ บางทีก็หมายถึงตัวโลก โลกแผ่นดินก้อนกลม ๆ,
บางทีก็หมายถึงแบบของการเป็นอยู่ ซึ่งมีความรู้สึกมี
ความหมายมีวิถีแห่งความเป็นไป. ถึงภาษาฝรั่งก็เหมือนกัน

ผู้รู้ภาษาฝรั่งอยู่บ้าง ก็ขอให้ลองเทียบเคียงกันดู: ถ้าพูดว่า the globe หมายถึง ก้อนดินกลม ๆ นี้, แต่ถ้าพูดถึง the world แล้วมันไม่ใช่แล้ว หมายถึงคุณค่า หรือความหมาย ความรู้สึกคิดนึก วิถีทางอะไรต่าง ๆ รวมเรียกกันว่ามันเป็น the world มันไม่ใช่ก้อนดินล้วน ๆ เหมือน the globe. ข้อนี้ ขอให้จำไว้เป็นหลักตลอดไปว่า ภาษามันทำยุ่ง ภาษาทำให้เกิดความลำบาก, เพราะฉะนั้นจะต้องรู้จักภาษาให้ดี ๆ แล้วก็จะเข้าใจอะไรได้ง่าย ได้ถูกต้อง ได้ชัดเจน.

อยู่เหนือโลกก็อยู่เหนือปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นมาจากโลกหรือในโลก จมอยู่ในโลกก็หมายความว่าจมอยู่ใต้ปัญหา เกือบนี้ ไม่มีปัญหาอะไรกับคนจิตใจก็เรียกว่าอยู่เหนือโลก ทั้งที่ร่างกายก็ยังอยู่ในโลก ยังกินอยู่หลับนอน จับใช้ตายเป็นอยู่ในโลกนี้, มันไม่ได้เหนือโลกโดยส่วนร่างกาย แต่ว่าส่วนใจนั้นมันไม่มี มันมีจิตใจอยู่เหนือ เหนือโดยประการทั้งปวง, นี้เรียกว่าอยู่เหนือโลก. แม้ว่าร่างกายนี้จะเดินไปเดินมานั่งนอนอยู่ในโลกนี้, สิ่งใดที่ทำให้เกิดความทุกข์ร้อน ยิ่งยากลำบากเกี่ยวกับโลก ไม่มีแล้ว, ไม่มีแล้ว นี้เรียกว่าเหนือโลก ๆ แล้วจะเรียกว่าเหนือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ก็ได้เหมือนกัน แม้ว่าร่างกายมันจะเกิดแก่เจ็บตายไปตามแบบ
ร่างกาย แต่จิตใจมันไม่เป็น มันอยู่เหนือนั้น, อย่างนี้เรียกว่าเหนือโลก.

ข้อที่ ๕. อยากจะบอกว่า **พุทธศาสนาเป็น
ศาสนาแห่งการนำไปสู่ อสังขตะ วิสังขาร หรือ
วิวิฏฐะ,** ยิ่งแล้วคำบาลีมันยิ่งแล้ว.

อสังขตะ หมายความว่าไม่มีอะไรปรุงแต่งได้อีกต่อไป,
วิสังขาระ ก็แปลว่าไม่มีอะไรปรุงแต่งได้อีกต่อไป, **วิวิฏฐะ**
ก็แปลว่าไม่หมุนเวียนอีกต่อไป, คำเหล่านี้มีความหมายเกี่ยว
กันหมด อยู่เหนืออำนาจสิ่งปรุงแต่งทั้งนั้น, อยู่เหนืออำนาจ
ของสิ่งปรุงแต่งเหล่านี้; คล้ายกับตาค้อน ตาค้อนสิ่งปรุงแต่ง
ทั้งหลาย, สังขารทั้งหลายฉันตาค้อน อยู่ฝั่งโน้นก็เรียก ถ้าฝั่ง
มันมีการปรุงแต่งเวียนเว้อ ฝั่งโน้นไม่มีการปรุงแต่ง.

นำไปสู่อสังขตะ ก็หมายความว่า **ทำจิตนี้ให้อยู่
เหนืออำนาจการปรุงแต่ง** ไม่มีอะไรปรุงแต่งให้เป็นไปตาม
การปรุงแต่ง, ไม่ให้ต้องเป็นไปตามกรรมหรือไม่ต้องเป็นไป
ตามกฎใดๆ ที่มันเป็นความทุกข์ ที่มันเป็นความทุกข์แล้ว

ไม่ต้องเป็นไป, ไม้วนเวียนอยู่ใน กิเลส กรรม วิบาก, วนเวียนนั้นเขาเรียกว่าวนเวียนอยู่ในสิ่งสาม คือ กิเลส กรรม วิบาก. กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม, செயผลกรรมแล้วก็มีวิบากอีก, เป็นกิเลส—กรรม—วิบาก, กิเลส—กรรม—วิบาก วนเวียนกันอยู่ที่นี้เหมือนกับดุกขังคอก, ออกไป ใ้ก็หัน พ้นจากวงเหล่านี้, เกยวนนี้เวทิตอยู่ในคอกนี้ คอกว่าเวียน, คอกแห่งการดุกขปรุ้งแต่งเรือ ไม่เป็นอิสระแก่ตน.

ข้อที่ ๖. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความ
ปลดปล่อย ในทุกทิศทุกทาง.

นี้เกิดแยกให้มันเป็นที่ที่เป็นทางขึ้นมา ความทุกข์
ความไม่เป็นสุข บัญหาทั้งหลายมันมีมาก, เกยวนนี้จะแยก
ให้เป็นทิศทางเห็นได้ง่าย ๆ แล้วก็พูดเป็นสองภาษาด้วย, สอง
ภาษา: ภาษาโลก ภาษาคนธรรมดา ก็ทิศทางคนธรรมดา
นี้ ทิศเหนือทิศใต้ทิศตะวันออกทิศตะวันตก ทิศบนทิศล่าง
แล้วแต่ละจะแจกเป็นทิศไหน, แต่ตามหลักศีลธรรมเขาแจกเป็น
๖ ทิศ: ทิศเบื้องหน้า บิคามารคา, ทิศเบื้องหลังบุตฺถารรยา,
ทิศเบื้องซ้าย มิตรสหาย, ทิศเบื้องขวาครุบาอาจารย์, ทิศ

เบ็องบน คือผู้อยู่เหนือหรือผู้บังคับบัญชา, ทิศเบ็องล่าง คือผู้อยู่ใต้ อยู่ใต้อันบังคับบัญชา, เป็น ๖ ทิศ ไม่มีปัญหาใดๆ เกิดขึ้นจากทิศเหล่านี้ ไม่มีความเดือดร้อนอะไรเกิดขึ้นมาจากทิศเหล่านี้ ก็เรียกว่าดี, นี่ทิศธรรมดาทิศในโลก.

แต่ถ้าทิศในภาษาธรรม มัน หมายถึงทางจิตทางวิญญาณ มันกลายเป็นทิศที่ไกลออกไป เป็นสวรรค์ หรือว่าเป็น พรหมโลก, หรือว่าจะเป็นอริยบุคคล เป็นพระอรียเจ้าไปแล้ว, มันเป็นทิศชนิดที่ไปไม่ได้ด้วยยานพาหนะเหล่านี้ ตามธรรมดา เป็นเรื่องของจิตใจ, เป็นเรื่องของสติปัญญา, ทิศข้างล่างก็คือนรก เคว้งฉาง เปรด อสุรกาย, ทิศทั่วๆ ไป ก็คือมนุษย์หลายๆ รูปแบบ. ทิศเบ็องบนขึ้นไปก็เป็น สวรรค์ บ้าง เป็น พรหมโลกบ้าง กระทั่งทิศชนิดเหนือทิศ พันทิศ เป็นโลกุตระ เป็น มรรค ผล นิพพาน อย่างนี้ก็เรียกว่าทิศทางด้วยเหมือนกัน.

เป็นผู้หมดภัยหมดอันตรายจากทุกทิศทุกทาง ไม่ไปสู่ทิศที่เป็นทุกข์, ไปสู่ทิศที่ไม่เป็นทุกข์กระทั่งเป็นทิศที่อยู่เหนือทุกข์, ทิศนี้ไม่มีใครไปได้ นอกจากพระอรหันต์

ที่จริงก็ไม่เรียกว่าทศ แต่ด้วยเหตุที่มันเป็นจุดมุ่งหมายที่จะ
 กิ่งไปถึงด้วยเหมือนกัน ก็เรียกว่าทศก็ได้, เช่นพระนิพพาน
 นี้ไม่รู้จะชี้ไปทางทิศไหน เพราะเป็นความว่างสลายไปหมด
 ไม่เหลือเป็นที่ยึดถือแห่งตัวตน ไม่มีทิศทาง, ไม่มีทิศอย่าง
 ที่เราเรียกกันตามธรรมดา แต่มันเป็นจุดๆ หนึ่งที่คงไปให้ถึง
 จะไปให้ได้, จะเรียกว่าเป็นทิศก็ได้ จะไม่เรียกก็ได้
 แล้วแต่เราจะพูดภาษาไหน พูดภาษาคนมันก็ไม่ใช่ทิศอย่าง
 คนรู้สึก, ถ้าพูดอย่างภาษาธรรมมันก็เป็นทิศชนิดหนึ่งที่สติ
 ปัญญาจะลุดถึงได้ จนถึง พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ว่า นิพพาน
 เป็นอายตนะอันหนึ่ง คือเป็นสิ่งที่ถึงได้หรือสัมผัสได้, คำว่า
 อายตนะ ๗ นี้แปลว่า สิ่งที่จะสัมผัสได้.

ในโรงเรียนนักธรรมชั้นตรีสอนนักเรียนรู้กันแต่เพียง
 อายตนะ ๖ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณีนักเรียน
 ชั้นตรีจึงรู้แต่เพียงอายตนะเหล่านี้ ไม่ได้สอนถึงอรุปรมาณ
 ทั้งหลายซึ่งเป็น อายตนะพิเศษ ที่ควรสนใจ: อากาสนัญ
 ฉายตนะ วิญญาณัญฉายตนะ อากิญจัญญายตนะ เนวสัญ
 ฉยานาสัญฉายตนะ ก็เป็นอายตนะ ที่สูงกว่าธรรมคานมาก.
 ถึงแม้ว่าที่เป็น รูปฉาน ก็เหมือนกัน เป็นอายตนะหนึ่งๆ

แต่เขาไม่เรียกมันเท่านั้น, นี่เป็นอายตนะฝ่ายที่เป็นสังขตะ
มีอยู่อย่างนี้. ถ้าเป็น อสังขตะก็คือพระนิพพาน เป็น
อายตนะในฐานะที่จิตจะสัมผัสได้รู้สึกได้ แล้วแต่ที่เราจะมอง
กันในภาษาไหน จะให้เป็นทศก็เป็นทศชั้นพิเศษที่คนธรรมดา
ไม่รู้จัก แล้วก็เป็นที่ว่าปลอดภัยที่สุด ทศแห่งพระนิพพาน.
พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความปลอดภัย ในทศทั้ง
ปวงๆ.

ข้อที่ ๗. อาจจะบอกว่า พุทธศาสนาเป็น
ศาสนาแห่งการมีอิตตาแต่โดยสมมติ.

ข้อนี้สำคัญมากพึงให้คิดนะ. ถ้ามีอิตตาจริง ๆ อิตตา
อย่างไ้เงลา หลงไหลเป็นอิตตาจริง ๆ ก็ไม่ใช่พุทธศาสนา
เป็นสัตสตทิกฺขุจิ จนคิดหนึ่งโง่กันมาแต่ก่อนพุทธกาลนานไกล
โน้นก่อนพระพุทธเจ้าเกิดเขาถืออิตตาอย่างนั้นกันมาแล้วทั้งนั้น,
แล้ว อีกพวกหนึ่ง มันเคล็ดไปว่า ไม่มีอิตตา เขาเสียเลย, ไม่มี
อิตตาเขาเสียเลย, มันก็ เป็นมิจฉาทิกฺขุจิ หรือโง่ไปอีกแบบ
หนึ่ง. เป็นนัตติกิกฺขุจิ ไม่มีอิตตาเขาเสียเลย. แต่
พุทธศาสนา อยู่ตรงกลาง ที่ว่าอิตตา อิตตาที่คนทั้งหลาย

สัตว์ทั้งหลายรู้สึก ถือว่ามีอยู่ ๆ, อักทามีอยู่อย่างนั้นแหละ
ให้รู้จักว่าอักทานั้นนั้นแหละไม่ใช่ อักทาทา แต่เป็นอนัตตา,
มันเป็นอักทาทาที่เป็นอนัตตา.

ฉะนั้น อักทาเลยเกิดได้เป็น ๓ พวก ชันมา: เป็น
อักทาเต็มที อย่างหลับหูหลับตา ก็เป็น สัสสตทิวฐิ ก็เป็น
ทุกข์เพราะอักทา, นัตถิกทิวฐิ เป็นนิรวักทา ไม่มีอักทา
เสียเลย มันก็จักอะไรไม่ได้ ไม่ได้อะไรให้ถูกต้องแก่ชีวิต
จิตใจ มันก็เหมือนกับแกว่งกว้างไป ไม่ได้รับประโยชน์แห่ง
ความเยือกเย็น, ที่นี้อยู่ตรงกลาง มีอักทามีตัวคนมีความ
รู้สึกว่ามีตัวคน รู้สึกกันอยู่ตามปกติว่ามีตัวคน, หมายถึง
ที่จะเอาเป็นที่พึ่งหรืออะไร รักที่สุด อักทาทาชนิดนี้, เคี้ยว
ขอให้มารู้ว่า โอ้ มันไม่ใช่อักทาทาแท้จริงถึงขนาดนั้น มัน
เป็นอักทาทาที่เป็นอนัตตา ๆ, เป็นอักทาทาที่บังคับไม่ได้,
เป็นอักทาทามี อักทาทา, เป็นอักทาทาที่เป็นอนัตตา. ฉะนั้น
จะมีอักทาอย่างไรก็มีไป ตามพอใจ แต่อย่าได้หมายมั่นให้
เป็นอนัตตาถึงขนาดที่ว่ามันจะต้องเป็นทุกข์, ให้มันเป็น
อนัตตาไว้ตามสมควรแก่กรณี.

นี่เป็นตัวตนซึ่งมิใช่ตัวตน มีชีวิตเป็นตัวตนที่
 มิใช่เป็นตัวตน ก็หมายความว่า เป็นตัวตนแต่ตามสมมติ
 หรือตามความรู้สึกของผู้ที่ยังไม่มีความรู้, พอมีความรู้
 ก็ไม่หมายมั่นเป็นตัวตนทำนองนั้น ให้เป็นไปตามเหตุตาม
 บัจจัยของมัน, แต่ว่างไม่ต้องเป็นทุกข์ แล้วไม่ต้องตั้งใจ
 ไม่ต้องเสียใจ, ไม่ต้องมีความรู้สึกเป็นบวกหรือเป็นลบ
 เพราะว่ามันเป็นอนัตตาโดยแท้จริงนั้น : แม้ความรู้สึกของ
 เราจะยึดเอาเป็นอัตตา มันก็ต้องเป็นอนัตตาไปตามแบบของ
 มัน เพราะสิ่งที่เราถือว่าอัตตานั้นมันไม่เที่ยง ๆ มันไม่
 เที่ยง, เป็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อะไรก็ตาม
 มันไม่เที่ยง มันก็ต้องเป็นไปตามความไม่เที่ยง, มันก็ต้อง
 เป็นทุกข์ สู้ไม่ได้ก็ต้องเป็นทุกข์, นั่นแหละคือความเป็น
 อนัตตา ของสิ่งที่เรารู้สึกว่าเป็นอัตตา ตัวเรารู้ไม่ได้พ่ายแพ้
 กับความไม่เที่ยง หรือความเป็นทุกข์, นั่นแหละคือความ
 เป็นอนัตตา.

ให้รู้สึกว่าเป็นอนัตตาชนิดที่เป็น อนัตตา,
 เรามีอัตตานิทัศน์ที่เป็นอนัตตา เราว่าเอาเองว่าอัตตา แต่โดย
 แท้จริงของธรรมชาติมันไม่ใช่อัตตา, ความโง่ของเราไปบัญญัติ

ไปสมมติไปแข่งกันให้เป็นอัคราชนมา แล้วมีปัญหาและ
 เป็นความทุกข์. ฉะนั้นเดอนความรู้สึกอันนี้เสียซิ ถอน
 อัดตานุทฎฐิ—ความตามเห็นว่าเป็นอัดตานเสีย ก็จะไม่
 ทุกข์, ก็เลยพูดว่าอัคราแต่ปากพูด ปากอย่างใจอย่าง ปากพูด
 ว่าอัคราว่าตัวตน แต่ใจไม่ ๆ ใจไม่ได้เอาเป็นตัวตน, ตัวอย่างนี้
 แล้วก็ ไม่เป็นทุกข์ แบบปากอย่างใจอย่าง, เพราะว่าในโลก
 เขาพูดภาษาอัครา มีตัวตนกันทั้งนี้แหละ.

ถ้าเราไม่พูดภาษาอัคราก็พูดกับใครไม่รู้เรื่อง พูดกับ
 ใครไม่รู้เรื่องพูดเป็นบ้าไปคนเดียว เพราะ ในโลก นี้ทั้งหมด
 เราพูดภาษามีอัดตากันทั้งนี้ เราก็พูดภาษามีอัดตา
 แต่ใจของเราไม่รู้รู้สึก อย่างนั้น, รู้สึกเห็นเป็นอนัตตาอยู่
 อย่างเต็มที่, ปากอย่างใจอย่างก็เป็นอย่างนี้. ถ้าพูดนี้มัน
 ไม่เห็นด้วย ทว่าพูดเล่น ทว่าพูดเล่นสำนวนโวหารอะไรก็
 ไม่รู้ตามใจเขา, แต่เราจะพูดกับชาวโลกอย่างมีอัดตา แต่ในใจ
 ของเราไม่มีอัดตา. เราเป็นธรรมะ เป็นชาวธรรมะ ชาวโลก
 มีอัดตาชาวธรรมะไม่มีอัดตา, ถ้าเราจะค้องไปพูดกับเขา
 ชาวบ้านชาวโลก ก็ค้องพูดอย่างมีอัดตา, ถ้าพวกเขาจะ

ต้องผูกกับเวรบ้าง เขาก็ต้องผูกอย่างอนัตตา, อย่างไม่มีอัตตา, นี้การมีอัตตาแต่โดยสมมติ หมายความว่าอย่างนี้. ก่อนเกิด พุทธศาสนาคณะเขามีอัตตากันอย่างเต็มที่ อย่างไม่สมมติอย่าง แท้จริงอย่างบัวหลังเลข. พอ พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นท่านก็ สอนให้รู้ว่า โธมันเป็นแค่เพียงสมมติ มันจริงจิงอย่างนั้นไป ไม่ได้. ฉะนั้น มีอัตตาแต่โดยสมมติ กันเกิด สมมติสำหรับ ชาวโลก สำหรับพวกที่อยู่ในโลก กระทำกันอยู่ในโลก. พอเป็นเรื่องของ ความจริงแล้วมันก็ไม่มียัตตา.

ข้อ ๘. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ มีนรกสวรรค์ที่อายตนะ.

นี้หมายความว่า ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด มนุษย์ใน อันเดียวในที่นั้นที่เป็นแหล่งแห่งความรู้ เขาก็มีนรกสวรรค์ พุคกันเหมือนกัน. พุคกันตามแบบที่เขาสอนกันอยู่แต่ก่อน ก่อนพระพุทธเจ้า ว่า นรกอยู่ที่ใต้ดินสวรรค์อยู่บนฟ้า, ในเมือง นรกมีการกระทำอย่างนั้น ๆ ในเมืองสวรรค์มีการทำอย่างนั้น ๆ พุคกันอยู่อย่างนั้น. เป็นที่พอใจเป็นที่ยอมรับของคนทุกคน. แล้วก็ถือกันเป็นหลักอยู่อย่างนั้น มันก็รู้เท่ากันแหละ. มันรู้

แต่เพียงว่า ไม่ทำชั่วทำแต่ดีก็ได้ไปสวรรค์, ทำชั่วทำ
 ไม่ดีก็ได้ไปนรก, แล้วก็ไม่มื่ออะไรเป็นเครื่องพิสูจน์แก่คน
 เหล่านั้น แต่ก็มีอำนาจมีอิทธิพลมาก สำหรับให้คนทั่วความดี
 ดี, ชอนดี, แต่พอพระพุทธเจ้าท่านเกิดขึ้น ท่านก็เห็นโทษ
 กวามัน เห็นเล็กกว่านั้น แต่ท่านไม่ได้ขัดคอคน.

คำนี้สำคัญมากนะ ขอให้ท่านทั้งหลายทั้งปวงช่วยจำไว้
 ว่าพระพุทธเจ้าท่านไม่ขัดคอคน, พุทธบริษัททั้งหลาย
 ต้องไม่ขัดคอคน ใครชอบขัดคอคนชอบขี้แข็งแล้วคนนั้น
 ไม่ใช่พุทธบริษัท ไม่ใช่ลูกศิษย์พระพุทธเจ้า ไม่ปฏิบัติตาม
 พระพุทธเจ้า, อย่าไปขัดคอเขา ให้เขาว่าไปตามพอใจ, แต่
 พอถึงที่เราจะพูดเราก็พูดว่า ฉันเห็นอย่างนี้ ฉันรู้สึกอย่างนี้,
 ฉันรู้สึกอย่างไรอย่างไรละ ฉันไม่ได้ว่าของคุณผิด ฉันไม่ได้หา
 ว่าคุณไม่รู้ หรือคุณเพศผิด ฉันไม่ใช่พูดอย่างนั้น แต่ฉันรู้สึก
 อย่างนี้ ว่าฉันรู้อย่างนี้ เห็นอย่างนี้.

พระพุทธเจ้าท่านก็เลขาตรัสว่า นรกที่อายคนะฉันเห็น
 แล้ว, สวรรค์ที่อายคนะฉันเห็นแล้ว, นี้คำตรัสสั้น ๆ เท่านั้น
 แทะละ, ติฏฐา มชา ภิกขเว ฉ ผสุสาตนิภา นาม นีวชาฯ

นรกที่อายคนจะฉันทเห็นแล้ว, สวรรค์ที่อายคนจะฉันทเห็นแล้ว คือ
 มันอยู่ที่ ตา หู จมูก สัน ภาย ใจ, พอทำผิดมันร้อนเป็นไฟ
 นรกก็อยู่ที่นั่น, พอทำถูกมันก็เย็นสบายเป็นน้ำ, สวรรค์ก็อยู่
 ที่นั่น สวรรค์ก็อยู่ที่อายคนะที่ประพฤติถูกต้อง ไม่มีความร้อน
 ไม่มีความทุกข์, นรกก็อยู่ที่อายคนะเมื่อทำผิด มีความ
 ร้อนเป็นความทุกข์ สวรรค์ก็อยู่ที่อายคนะ, นรกก็อยู่ที่
 อายคนะ เมื่อทำผิดหรือทำถูก, ส่วนของเดิมที่เขาว่ากันอยู่
 ได้คืนพระพุทธรเจ้าไม่ได้ตอน ไม่ได้เพิกถอน ไม่ได้บอกว่าผิด,
 แล้วมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พระพุทธรเจ้าจะต้องตรัสสมโรง
 ธรรมโรงกันไปกับพวกเหล่านั้น, เมื่อเขาเชื่ออย่างนั้น ท่านไป
 แกะไขเขาไม่ได้ท่านแก้ว เขาซิ ถ้าต้องการไปสวรรค์อย่างนั้น
 ก็อย่าทำผิดทำชั่วอย่างนี้, หรือไม่ต้องการจะไปนรกอย่างนั้นก็
 อย่าทำชั่วอย่างนี้, ทำดีอย่างนี้ไปสวรรค์อย่างที่ท่านต้องการ,
 ทำผิดทำชั่วอย่างนี้ไปนรกอย่างที่ท่านรู้จักอยู่ก็ได้, อยู่ใต้ดิน
 เป็นนรก อยู่บนฟ้าเป็นสวรรค์ และถึงคือตายแล้ว, แต่
 ฉันทจะบอกว่า นรกสวรรค์ อยู่ที่อายคนะที่นี้เดี๋ยวนี้,
 ที่นี้เดี๋ยวนี้ วันละก็ครึ่งก้นกบก็ได้, ทำผิดเป็นนรก ทำถูก
 เป็นสวรรค์.

นี่จึงเรียกว่าเป็นศาสนาแห่งการ ระบุ นรก สวรรค์
 ที่อายตนะ ผิดจากที่เขายึดมั่นถือมั่นกันมาแต่ก่อน :
 อยู่ใต้ดินบ้าง บนฟ้าบ้าง และถึงกันต่อตายแล้วโน้น แล้วก็
 ที่เกี่ยวเท่านั้น. นรกสวรรค์อยู่ที่อายตนะผิดถูก ๆ ได้วัน
 ละหลาย ๆ ครั้ง, จะตกนรกวันละกี่ครั้งก็ได้จะขึ้นสวรรค์
 วันละกี่ครั้งก็ได้, มันทำผิดหรือทำถูกอยู่ที่อายตนะ มันคล้าย
 กับเปลี่ยนเส้าราชกันใหม่ศักราชที่มีนรกสวรรค์อย่างนั้นเป็นมา
 อย่างนี้.

แล้วก็อย่าลืมนึกว่า พระพุทธเจ้าท่าน ไม่ขัดคอกคน
 ท่านไม่ใช้คำพูดว่า ของฉันทุกของแกผิด, ของแกผิด
 ใช้ไม่ได้ อย่างนี้ไม่มี นี้ไม่มี จะไม่มีคำพูดอย่างนี้สำหรับ
 พระพุทธเจ้า มีแต่จะบอกว่า ในหมู่คณะนี้ในคณะอรโหสิต
 นี้ว่าอย่างนี้พูดว่าอย่างนี้ มันก็ไม่ต้องขัดแย้ง, ไม่ต้องทะเลาะ
 วิวาท, ไม่ต้องไปตำหนิใคร จึงไม่มีเหตุอันร้ายเกิดขึ้นแก่
 พระพุทธเจ้า, ไม่เคยตรัสว่าแกผิดฉันทุก, มีแต่บอกว่าฉันท
 เห็นแล้ว ถือกันอย่างนี้ ถือกันอย่างนี้ไม่ใช่ว่าของแกผิด,
 ท่านจะว่าในหมู่คณะนี้ถือกันอย่างนี้ ถ้าแกจะเอา ก็เอา แก

จะไม่เอาก็ไม่เอา, แต่ในขณะนั้น ในหมื่น ในหมื่นร้อยสงฆ์ขึ้นถือ
กันอย่างนี้.

นี่เรื่องนรกสวรรค์ เขาถือกันอยู่ก่อน อยู่ได้
ดินบนฟ้า, แต่พระพุทธเจ้าบอกว่า ให้ดูที่อายคนะ
เป็นนรกก็ได้เป็นสวรรค์ก็ได้ ตามกฎอภิปัจจยथा ปรุงกัน
มาเป็นนรก มันก็เป็นอยู่ที่นี่, ถูกต้องขึ้นมาไม่เป็นนรกเป็น
สวรรค์เป็นที่พอใจอยู่ที่นี่. นี่ก็ควรจะรูไว้ ว่า สามารถที่
จะไม่ต้องเดือดเนื้อร้อนใจวิตกกังวลอะไรเกี่ยวกับนรก
เกี่ยวกับสวรรค์ เพราะสามารถจะจัดเอาได้ที่นี้และ
เดี๋ยวนี้.

ข้อที่ ๙. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการมี
ปรโลก ทนและเดี๋ยวนี้.

ปรโลกหลายคนคงจะได้ยินได้ฟังคำนี้แล้ว แต่ว่า
ความหมายอาจจะไม่เหมือนกัน. คำว่า ปรโลกที่สอนกันอยู่
ตามวัดในโรงเรียนทั้งหลาย มันก็มีความหมายว่า เป็นโลกหน้า
หลังจากตายแล้ว ไปสู่ปรโลก คือโลกข้างหน้า, มันก็มีความ

หมายความว่า เป็นโลกข้างหน้า เป็นโลกอื่น เป็นโลกข้างหน้า. แต่
 ว่า คำว่า ปรโลกๆนี้ มันแปลว่าโลกอื่น เต็มวันก็ได้
 เต็มคืนก็ได้, ในขณะนี้ก็ได้ มีโลกอย่างอื่น พร้อมกันอยู่
 กับโลกนี้เหมือนกันแหละแหละมีโลกอื่น. เมื่อจิตใจดวงนี้
 เป็นทุกข์ตกนรกหมกไหม้, มีจิตใจดวงอื่นที่ไม่เป็น
 อย่างนี้, มีจิตใจดวงอื่นที่ไม่เป็นอย่างนี้ เขากำลังอยู่ใน
 โลกอื่น ไม่ใช่โลกเดียวกับคนนี่ที่ตกนรกหมกไหม้อยู่เหมือนกัน.

คำว่า โลกอื่นก็คือสภาพที่แปลกออกไปจากที่
 คนธรรมดาทั่วไปรู้สึกกันอยู่. ปรโลก แปลว่า โลกอื่น
 อย่างแปลว่าโลกหน้า, ถ้าแปลว่าโลกหน้า ก็ขอให้เมื่อนั้น
 ชนิดที่ว่า จะถึงข้างหน้า ในลักษณะอื่น ในอีกภพนี้, เขา
 อัดสภาพร่างกายนี้เป็นโลก ฉะนั้นในโลกนี้มีหลายอย่าง,
 อัดสภาพร่างกายนี้จะมีความรู้สึกอย่างสัตว์นรกก็ได้ สัตว์
 เดรัจฉานก็ได้, เป็ดตอสุรกาย อะไรก็ได้, อย่างสวรรค์ก็ได้
 อย่างมนุษย์ก็ได้, อย่างพรหมก็ได้, ในอีกสภาพที่เรียกว่า
 อีกสภาพแห่งมนุษย์นี้มีทุกโลก มีทุกโลก แล้วแต่คุณจะทำ
 ให้มันมีกี่โลก ยี่สิบสามสิบโลกอะไรก็ได้. เขามักจะนิยมพูด
 กันว่า ๓๑ โลก ๓๑ ภพ เป็นอบายเสียด ๔ เป็นมนุษย์เสียด ๑

เป็นสวรรค์ชั้นกามเสี้ย ๖ เป็นพรหมชั้น พรหมรูปเสี้ย ๔ แล้วเป็นพรหมชั้นอรุปรเสี้ย ๑๖ รวมกันเป็น ๓๑ ๓๑ ชั้นนี้ ทั้ง ๓๑ ชั้นนี้หรือ ๓๑ โลกมีได้ในอดีตภาพัน, ฉะนั้นเรา จึงว่า ปรโลกคือโลกอื่น ชั้นอื่น ความหมายอย่างอื่น.

ปรโลกทุกชั้นคนนี้มีได้ทั้งนี้ และเดี๋ยวนี้แล้วแต่ เราจะสร้างขึ้นมา, มีโคทนและเดี๋ยวนี้แล้วแต่เราจะสร้างขึ้นมา, เป็นโลกนรก เป็นโลกสวรรค์ เป็นโลกพรหมได้ทั้งนี้และเดี๋ยวนี้ โดยอดีตภาพัน. อดีตภาพันที่เรียกกันว่าอดีตภาพันมนุษย์ อดีตภาพันอย่างนี้จะสร้างโลกอะไรขึ้นมาในอดีตภาพันได้ทุกอย่างจึงเรียกว่าโลกอื่น, โลกชั้นอื่น สร้างขึ้นมาได้: คิดอย่างคนก็เป็นคน, คิดอย่างมนุษย์ก็เป็นมนุษย์, คิดอย่างเทวดาก็เป็นอย่างเทวดา, คิดเป็นสัตว์นราก็เป็นสัตว์นรก, คิดอย่างหมาก็เป็นหมา, คิดอย่างแมวก็เป็นแมว เป็นได้ทุกอย่างโดยอดีตภาพันนี้ปรโลก ทั้งเดี๋ยวนี้ ในอดีตภาพัน มีปรโลกครบหมด ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว, เป็นจริงหรือไม่จริง คิดถูกจริงหรือไม่จริง และเห็นได้เองหรือไม่? เป็นสันทิฎฐิโกหรือไม่? เห็นได้เองหรือไม่โลกอย่างนี้? เป็นอกาลิโกหรือไม่? คือเป็นทันทีไม่ต้องรอจริงหรือไม่? แล้ว

ก็เป็นอย่างชนิดที่เรียกผู้นมมาสู่ได้ ฉะนั้นเป็นหมามาสู่ชีวิตก็อย่าง
หมาทำอยู่อย่างหมาเป็นหมาเรียกมาสู่ได้ นี่เป็นอหิเบสัสโก.

ปรโลกนี้มีได้ที่นี้เดี๋ยวนี้ ในอดีตภาพนี้ เรียกว่า
ปรโลก แปลว่าโลกชนิดอื่น ความหมายอย่างอื่น สภาพ
อย่างอื่น. **ไม่ได้มีความหมายว่าเบื้องหน้าต่อตายแล้ว.**
แต่ว่า *คำพูดชนิดนั้นยังมีอยู่ในพระบาลี พระพุทธเจ้าตรัสตาม*
ภาษาชาวบ้าน ท่านก็พูดอย่างนี้เหมือนกัน ตายแล้วไป
สวรรค์. ตายแล้วไปนรก ท่านก็ยังพูดตามภาษาชาวบ้านอยู่.
แต่เพื่อให้เขาปฏิบัติธรรมะอย่างใดอย่างหนึ่ง สำหรับเขาจะ
เลือกเอาสวรรค์หรือจะเลือกเอานรกตามแบบของเขา ตามแบบ
ของเขา ขอให้จำให้ถนัดว่า **ตามแบบของเขา พระพุทธ-**
เจ้าท่านไม่คัดค้าน ผสมโรงผสมรอกันลงไปว่า แกต้องการ
การนรกตามแบบของแก ก็อย่าทำอย่างนั้น. แกต้องการ
สวรรค์ตามแบบของแกก็ทำอย่างนี้. นี้ก็สามารถทำให้มันได้
เหมือนกันแหละ แต่จะขอรอบว่า **ไม่ต้องรอดต่อตายแล้ว,**
ชนิดที่ไม่ต้องรอดต่อตายแล้ว ทำทันทีก็โง่ทันที. **นี่มีโลก**
อื่นกันที่นี้และเดี๋ยวนี้ในอดีตภาพนี้ ทำได้ตามความต้องการ
ตามที่ประสงค์.

ข้อที่ ๑๐. ก็อยากจะบอกว่า พุทธศาสนาเป็น
ศาสนาแห่งการมองเห็นความเย็นกลางเตาหลอม.

นี่ภาษาอุปมา ภาษาที่พูดขึ้นให้เป็นอุปมาให้ฟังง่าย
ง่ายพระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสคำอย่างนี้. แต่คำตรัสคำที่มีความ
หมายอย่างนี้ มีอุปมาอย่างนี้ คือว่า ในตัวความทุกข์นั้น
แหละ จะหาพบความดับทุกข์. เมื่อมีความทุกข์อยู่เท่า ๆ นี้
ศึกษาลงไปที่นั่น ปฏิบัติลงไปที่นั่น. ความดับทุกข์จะเกิด
ขึ้นมาในความทุกข์, ความทุกข์ก็ดับไป, ความทุกข์ดับ
ที่ไหน ก็ดับที่ความทุกข์ ถ้าความทุกข์ดับ, ก็ต้องดับที่
ความทุกข์. ถ้าไฟมันดับก็ต้องดับที่ไฟ จะไปดับที่อื่นได้หรือ.

ฉะนั้นเราเห็นว่า ในความทุกข์มีความดับทุกข์,
เมื่อปฏิบัติถูกต้อง ในสังสารวัฏฏ์ อันแสวงช้า มีพระ-
นิพพาน. มาวัดกันเวลาว่างเมื่อไร ก็ไปนั่งดูสะพานาติเกิร์,
ไปนั่งฟังสะพานาติเกิร์กันสักหน่อยสักพักสักครั้ง ทุกคราวที่
มาก็ได้. ท่ามกลางวัฏฏสงสารมีนิพพาน : นิพพานเหมือน
ต้นมะพร้าว น้ำในสระเหมือนวัฏฏสงสาร มันไม่ใช่สิ่งเดียวกัน

แต่มันอยู่กลางนั้นเลย, กลางความทุกข์นั้นแหละหาพบความ
ที่ไม่เป็นทุกข์ มันคนละเรื่องกัน แต่มันต้องอยู่ที่นั่น,
ความกับทุกข์ก็อยู่ที่ความทุกข์, ความดับของอะไรก็ต้อง
อยู่ที่สิ่งนั้น คับแห่งไฟก็อยู่ที่ไฟ.

กลางเตาหลอมเหล็กมี ความร้อนสูงมากถึงกับเหล็ก
ละลาย แต่ว่าความเย็นมันอยู่ที่นั่น พอความร้อนนั้นมันดับ
มันก็มีที่เย็นที่นั่นความเย็น ไม่อาจจะมีที่อื่น, ความเย็นจะ
ต้องมีที่เหล็กที่หลอมละลายนั้นเย็นลง. พิจารณาเหตุให้คิดจะ
เห็นว่า ในความร้อนที่กำลังร้อนระอุนี้มันจะมีความเย็นได้
ที่นั่นแก่ชณที่นั่น, มันเกิดที่นั่นไม่ได้ เพราะมันเป็นความ
เย็นแห่งความร้อน เป็นความดับแห่งความร้อน. ต้องดูความ
ดับแห่งความร้อนที่ความร้อน, ฉะนั้นจึงอุปมาให้มัน
สะกิดใจ สะกุดความรู้สึกสุมียาก หากดูเย็นกลางเตาหลอม
เหล็ก ร้อนเท่าไรก็เย็นเท่านั้น, ร้อนเท่าไรก็เย็นมากเท่านั้น
เมื่อมันดับลงในลักษณะที่ตรงกันข้าม.

พุทธศาสนาจึงไม่ได้สอนให้ไปหาพระนิพพาน
ที่อื่นแต่หาที่ความดับแห่งความทุกข์, คับแห่งความทุกข์

ต้องมีทศความทุกข์ มีโทษไม่ไต่. จะเน้นจึงพูดทศความทุกข์
 จักการทศความทุกข์ ความทุกข์ดับก็ดับที่ทุกข์, ความเย็นก็เกิด
 ที่ความทุกข์ที่ดับลง ไม่ต้องแยกกัน. นีมันเป็นวิทยาศาสตร์
 ของลูกเด็ก ๆ ก็มองเห็นได้ว่าต้องเป็นอย่างนั้น. แต่คนแก่
 หัวหงอกไม่เข้าใจก็ ใ้จะทำอะไรเล่า. ต้มองไม่เห็นก็จะทำ
 อย่างไรเล่า. จะไปหาความดับที่ไหนถ้าไม่หาที่ความเกิด,
 เกิดทุกข์อยู่ที่ไหนก็ต้องหาความดับที่นั่น.

ยังไปกว่านั้นอีก พระพุทธเจ้าท่านเอามารวมไว้หมด
 ในร่างกายยาวาหนังนี้ : ความดับทุกข์ก็ดี เหตุให้เกิดทุกข์ก็ดี
 ความดับทุกข์ก็ดีทางให้ถึงความดับทุกข์ก็ดี ทถาคตบัญญัติไว้ใน
 กายที่ฮาวประมาณวาหนังนี้ ที่ยังเป็น ๆ. ในร่างกายที่ยัง
 เป็น ๆ นี้ดูเถอะ จะมีอะไรรวมหมดอยู่ที่นั่น : ความทุกข์
 ก็ดี เหตุให้เกิดความทุกข์ก็ดี ความดับแห่งทุกข์ก็ดี ทาง
 ให้ถึงความดับแห่งทุกข์ก็ดี. แต่ในสูตรนี้ท่านอีกเรียกเป็น
 คำว่าโลก แทนที่จะใช้คำว่าทุกข์ ท่านเรียกเป็นคำว่า โลก
 เพราะว่าท่านตรัสแก่เทวทาสองค์หนึ่งที่บ้าที่สุด เทียวหา
 ที่สุดโลก เทียวหาที่ สุดโลก. ในสูตรนี้ท่านจึงตรัสแต่ความ

ทุกข์เป็นโลกไป ใช้คำว่าโลกๆ ที่สุดแห่งโลก หาทบในร่าง
กายที่ยาวประมาณวาหนึ่งนี้.

ตามเรื่องมีว่า เทวดาคนนี้จะนึกขึ้นมาได้เองหรือ
ปลุกจะอย่างไรก็ไม่ทราบเชื่อว่าต้องมีที่สุดโลก, มันมีโลก
อย่างนั้นแล้ว แล้วมันต้องมีที่สุดสิ้นของโลก ก็บังเกิดหุตะ
ให้มีฤทธิ์มีเดชเร็ว มีความไปเร็ว เร็วกว่าลูกศร ก็วิ่งไปทุก
ทิศทุกทาง เทียวกันหาทิศโน้นทิศนั้น จะหาให้พบจุดที่สุด
ของโลก ที่สุดของโลก, ไปทางทิศไหนๆ มันก็ไม่พบ
ที่สุดของโลก, เมื่ออุโหเซเซ มาพบพระพุทธเจ้าถามถึงเรื่อง
นี้. พระพุทธเจ้าท่านตรัสตอบว่า โอ้ มัน มีอยู่ในร่างกาย
ในร่างกายที่ยาวประมาณสักวาหนึ่งนี้ ยังเป็น ๆ, ทาที่นี้ชี้จะ
พบที่สุดของโลก

นี่คือหาที่ตัวสิ่งนั้น หาความดับไฟต้องหาที่ไฟ,
หา ความดับทุกข์ต้องหาที่ทุกข์, หาความเย็นต้องหาที่
ความร้อน, ฉะนั้น หาจุดเย็นที่สุด กลางเตาหลอมเหล็ก.
คำพุทธอุปมา ชี้ขึ้นมาเพื่อให้เข้าใจคำตรัสของพระพุทธเจ้า
พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสประโยคนี, ไม่ได้ตรัสว่าหาจุดเย็นกลาง

เทาหลอมเหล็ก แก่คำพูดอย่างอื่นของท่าน มันมีความหมาย
 อย่างนี้ จึงเอามาพูดแล้วใช้อุปมาอย่างนี้ ให้ท่านทั้งหลายฟัง
 เพื่อจำง่าย. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการมองเห็นจุดเย็น
 ในกลางเทาหลอมเหล็ก.

**ข้อที่ ๑๑. อยากจะบอกว่า พุทธศาสนาเป็นตัว
 บัจจยที่ ๕ ของชีวิต.**

พุทธศาสนาสอนบัจจยที่ ๕ ของชีวิต หรือเขา
 พุทธศาสนานั้นแหละมาใช้เป็นบัจจยที่ ๕ ของชีวิตก็ได้.

บัจจยที่ ๕ นี้คงจะแปลกหู บางคนนึกจะคำลวงหน้า
 บ้างแล้วว่า พุทอะไรผิด ๆ บ้าง ๆ บอ ๆ ก็ตามใจ เพราะเคยได้ยิน
 แต่บัจจย ๔ เคี้ยวนี้มาบอกบัจจยที่ ๕. ถ้าเรามองกันแต่
 ทางด้านวัตถุ ร่างกาย ก็มีแต่บัจจย ๔ ก็พอแล้ว, มีอาหาร
 มีเครื่องนุ่งห่ม มีที่อยู่อาศัย มีเครื่องบำบัดโรค เป็น
 บัจจย ๔ ก็พอแล้ว ถ้าเรามองกันแต่ด้านร่างกาย, เคี้ยวนี้จะมอง
 ออกเลยไปถึง ทางด้านจิตใจ ซึ่งมีต้องการบัจจยอีกต่างหาก
 ไม่ได้ต้องการของร่างกาย, ดังนั้นจึง มีบัจจยที่ ๕ สำหรับ
 ใจ คือสิ่งที่จะประเล้าประโลมใจ ให้จิตใจพอจะสงบสง

บ้าง หรือให้พอใจอยู่บ้าง, ถ้ามีวแต่กันอรว้อย แ่่งเนื้อแ่งตัว
 สวางรมาอยู่บ้านสบาย ก็เป็นแ่่งทางกายเท่านั้นแ่ละ, จิตใจ
 ยังไม่ไ้. ฉะนั้นจิตใจนี้มันต้องการสิ่งประเล้าประโลมใจ
 ชาติไม่ไ้ ชาติแ่่งจะเป็นบ้า, มันต้องมีสิ่งประเล้าประโลมใจ
 ให้ตามสมควร, เราจึงต้องมีของสนุกสนานเบื่กบานใจกันบ้าง.
 คึกคักให้ดี มีแค่ชาวบ้านก็ไม่พอ, มีเครื่องนุ่งห่มดี ๆ ที่อยู่อาศัย
 ดี ๆ หอยกาศี ๆ ก็ยังไม่พอ, มันต้องการสิ่งประเล้าประโลมใจ
 เช่นจะค้ไปคู้หนึ่งคู้ละครบ้าง ไปคู้คนทวีคิลปะอะไรบ้าง
 เป็นการประเล้าประโลมใจ นี่เป็นบัจจัยที่ ๕. ถ้าชาติเสียก็ไม่
 มีความสงบสุข, ถ้ามีอย่างผิดพลาดบ้าง ๆ บอ ๆ ก็เพิ่มความทุกข์.
 ฉะนั้น ต้องมีอย่างพอดี จึงบอกว่า **ธรรมะ ๆ นั้นแ่ละ**
เป็นสิ่งที่ประเล้าประโลมใจที่ปลอดภัยที่สุด, จงเอา
 ธรรมะมาเป็นบัจจัยที่ ๕ เด็ด.

เราอยู่โศปราคาจากสิ่งประเล้าประโลมใจไม่ไ้ค้อก
 ถึงแม้เป็นพระเป็นเจ้าเป็นสงฆ์นี้ก็ค้ ต้องมีสิ่งที่ประเล้าประโลม
 ใจ พอสบายใจอยู่บ้างอยู่ด้วยเหมือนกัน, เช่น ทำวัตรสวด
 มนต์ให้สบายใจไปเสีย หรือพิจารณาธรรมะอะไรสบายใจไปเสีย
 ความสบายใจนั้นแ่ละประเล้าประโลมใจ.

ตึกหลังนั้นเราเรียกว่า โรงมหรสพทางวิญญาณ
 มหรสพ แปลว่า สิ่งประเล้าประโลมใจนะ, entertainment
 สิ่งประเล้าประโลมใจ. ตึกหลังนี้เป็นอาคารให้สิ่งประเล้า
 ประโลมใจในทางวิญญาณ เลยเรียกว่าโรงมหรสพทางวิญญาณ,
 ให้สิ่งประเล้าประโลมใจในทางวิญญาณ spiritual entertain-
 ment ซึ่งไม่มีใครมอง. แต่ชีวิตมันต้องการอย่างอื่น ไม่
 อย่างนั้นมันเฉา มันเหี่ยว มันจะตาย, เขาจะไม่ต้องไปคุหนั่ง
 คุตะกระอะไรที่ตลาด มาใช้ โรงมหรสพชนิดนี้ปลดปล่อยกว่า,
 จิตใจจะไ้รับสิ่งประเล้าประโลมใจชนิดที่เยือกเย็น ไม่เป็นพิษ
 ไม่เป็นภัย.

นี้ขอให้มองเห็นประจักษ์แก่ใจว่า ชีวิตนี้ต้องการ
 บัจจัยที่ ๕ สำหรับฝ่ายที่เป็นนาม ที่เป็นจิตเป็นนาม
 ฝ่ายที่เป็นรูปนี้ ๔ ก็พอ. บัจจัย ๔ พอสำหรับฝ่ายรูป, แต่ฝ่าย
 ที่เป็นนามก็ควรจะได้ด้วย ก็คือสิ่งประเล้าประโลมใจ ในทาง
 จิตใจโดยเฉพาะ ให้ได้รับความพอใจ. ถ้าไม่มากก็ไม่หาความ
 ประเล้าประโลมใจเสาว ๆ. ถ้าฉลาดหน่อยก็หาความประเล้า
 ประโลมใจในทางที่สะอาดหรือดีขึ้น หรือไม่เป็นโทษ ไม่เป็น
 ภัย. ฉะนั้นขอให้ ไซ้ธรรมะเป็นสิ่งประเล้าประโลมใจ

ในฐานะเป็นบัจจยที่ ๕ จึงได้พูดว่าพุทธศาสนา เป็นศาสนา
แห่งความเป็นบัจจยที่ ๕ เป็นสิ่งประเล้าประโลมใจทาง
วิญญาณ.

ทำไมต้องมาทำบุญ มาฟังธรรมมาฟังเทศน์ที่วัด มี
ข้าวกินเมื่อไรอยู่ที่บ้าน มันควรจะพอแล้ว ทำไมจะต้องมา
ทำบุญที่วัด? เพื่อจะประเล้าประโลมใจทางวิญญาณ. ๘ คำ
๑๕ คำ : จึงมาวัด หาสิ่งประเล้าประโลมใจทางวิญญาณคือ
ธรรมะ ได้มาถวายทานบ้าง ได้มาฟังเทศน์บ้าง ได้มาไหว้พระ-
สวดมนต์บ้าง ประเล้าประโลมใจทางวิญญาณ. **ธรรมะเป็น**
บัจจยที่ ๕ ก็คือพระศาสนา นั่นแหละ ใช้ให้ถูกต้องเกิด
จะเป็นบัจจยที่ ๕ ประเล้าประโลมใจทางวิญญาณ ให้จิตใจมี
ความเป็นปกติสำหรับจะดำรงอยู่ได้ เพื่อความก้าวหน้า
ต่อไป ๆ. นี่แหละเป็นอาหารแก่จิตใจ. **ธรรมะเป็นอาหารแก่**
จิตใจ ในฐานะเป็นบัจจยที่ ๕ ของชีวิต; ฝ่ายรูปมี ๔ ฝ่าย
นามมี ๑ รวมเป็นบัจจยที่ ๕ พวกฝรั่งจะโง่หรือจะฉลาดก็ไม่รู้
ไม่เคยได้ยินพูดถึงข้อนี้ ไม่เคยพูดถึงบัจจยที่ ๕. แต่เราขอ
บอกว่าคุณพระบริษัทู้และต้องการอาหารแก่จิตใจ เพื่อจิตใจจะ

ได้มีอาหารหล่อเลี้ยงแล้วก็เป็นปกติ, แล้วก็ก้าวหน้าไปตาม
 วิถีทางของจิตใจ. พุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่บัจฉยที่ ๕
 คือ ธรรมะ นั้นเอง. จงหาสิ่งประเล้าประโลมใจทางธรรมะ
 ให้เพียงพอกันไว้ทุกคน ๆ ไม่ต้องซื้อตัว ไม่ต้องเสียสักบาท
 เกี่ยวก็ยิ่งได้, แต่ถ้าไปคูหนึ่งคู่ละครต้องเสียหลาย ๆ บาท แล้ว
 ก็ได้มาหลอด ๆ ไร่เซลาทงันน หลอดตวงทงันนแผละ. ถ้า
 ประเล้าประโลมใจด้วยธรรมะแล้ว บางทีไม่ต้องเสียสักสตางค์
 เกี่ยวก็ได้ ทำให้จิตใจสบายได้เยือกเย็นได้, ธรรมะให้อย่างนี้,
 ศาสนาให้อย่าง นี้, พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความเป็น
 บัจฉยที่ ๕ แก่ชีวิต.

ข้อที่ ๑๒. พุทธศาสนาเป็นศาสนา แห่ง
 นายแพทย์ ผู้รักษาโรคของสัตว์โลกทั้งปวง.

ข้อนี้พูดหลายหนแล้ว บางคนอาจจะเบื่อแล้วก็ได้
 พระพุทธเจ้าเป็นนายแพทย์ผู้เยียวยาโรค ของสัตว์
 โลกทั้งปวง, นายแพทย์ที่มีอยู่ในโลกนี้เยียวยาได้แค่โรค
 ทางกาย, โรคทางจิต ทางวิญญาณเยียวยาไม่เป็นหรือไม่ถูก
 หรือน้อยไป. พระพุทธเจ้าท่านเป็นนายแพทย์ผู้เยียวยา

โรคทางวิญญาณ ทางจิตทางสติปัญญาโดยเฉพาะ, สติ
 ปัญญาหมดโรคแล้วก็เห็นแจ้งตามที่แท้จริง ปล่อยวางสิ่ง
 ทั้งปวง ไม่มีปัญหา ไม่มีความทุกข์. นี่หมดโรคทางวิญญาณ
 พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งนายแพทย์ผู้เยียวยาโรคของสัตว์
 โลกทั้งปวง. และโรคทางวิญญาณ นั่นคือพระพุทเจ้า เป็น
 นายแพทย์. นายแพทย์รักษาโรคทางยา เรียก เทกิลโลก,
 ผ่าตัดเรียกว่า สัลละกัตโต พระพุทเจ้าก็ใช้คำนี้ แก่พระองค์
 เองด้วยเหมือนกัน. เป็นนายแพทย์ ผ่าตัด คือผ่าตัดรากเหง้า
 ของกิเลส, ถ้าเป็นเวชไซ เป็นหมอทั่ว ๆ ไปนี้ไม่แน่เป็นหมองู
 หมอบ่าก็ได้ หมออะไรก็ได้. แต่ถ้าว่าเป็น สัลละกัตโต, เป็น
 เทกิลโลก, แล้วก็เป็นฝ่ายที่ควรจะมีธรรมะนี้เป็นเหมือนกับ
 ยารักษาโรค หรือเครื่องมือแก้ไขโรค. พระพุทเจ้าท่านเป็น
 นายแพทย์ พระสงฆ์ทั้งหลายเป็นลูกน้องรับช่วงต่อ ๆ มา.
 ใต้รู้ว่า ในพุทธศาสนานี้ มีการรักษาโรคทางวิญญาณ
 พระพุทเจ้าเป็นนายแพทย์ ธรรมะเป็นยา วัดวาอาราม
 เป็นเหมือนกับโรงพยาบาล พระสงฆ์ก็เป็นพยาบาล
 เป็นหมอเป็นอะไรไปตามเรื่อง, ร่วมมือกัน อย่าให้มันหมดสิ้น
 ไปจากโลก เพราะมองเห็นว่า ธรรมะเป็นยารักษาโรค ก็

ก็มาก จะรู้จักใช้รักษาโรคทางสติปัญญา มีจนาทิฐิ
ทั้งหลายให้หมดไป แล้วก็อยู่สบายปราศจากโรค. นั้น
เรียกว่า ศาสนาแห่งนายแพทย์ผู้รักษาโรคของสัตว์โลกทั้งปวง.

ข้อที่ ๑๓. พุทธศาสนเป็นศาสนาแห่งการ
ช่วยผู้อื่นจนหมดตัว.

ช่วยผู้อื่นจนหมดตัว คงไม่มีใครเชื่อ. บางคน
อาจคิดว่าบ้างบอๆ ช่วยผู้อื่นจนหมดเนื้อหมดตัวของตัวเอง.
ข้อนี้มันมีอะไรแฝงอยู่. ถ้ายังมีตัว มีตัว ยังก็คือตัว ก็มี
ความทุกข์ มันช่วยผู้อื่นไม่ได้. มันช่วยผู้อื่นไม่ได้ตอก
ถ้ายังมีตัวกู — ของกูเบ้อเรอเบอร่าอยู่ มันมีความทุกข์ของมันเอง
แล้วมันจะช่วยใครได้. ตัวเองก็มีความทุกข์เต็มประดา แล้ว
จะช่วยใครได้. มันต้องปลดเปลื้องความทุกข์ของตัวเอง
ออกไปเสียได้ก่อน แล้วจึงจะช่วยผู้อื่นได้ มันต้องหมด
ตัวมันเสียก่อน. หมดตัวมันแล้วก็ช่วยผู้อื่นได้.

เราอยากจะพูดว่า ช่วยผู้อื่นจนหมดตัว, ช่วยผู้อื่น
ด้วยความหมดตัว ด้วยความเสียสละจนหมดตัว. พระอรหันต์
ท่านก็หมดตัวแล้วก็ช่วยผู้อื่น, พระอรหันต์ทั้งหลายหมดตัว,

ช่วยผู้อื่น ช่วยจนหมดตัว, ช่วยด้วยความหมดตัว ไม่มีตัว
 ช่วยผู้อื่นด้วยความหมดตัวของตัวเอง ซึ่งเป็นการช่วยตัวเอง
 ก่อนแล้วจึงช่วยผู้อื่น. ฉะนั้น ช่วยทั้งตัวเองช่วยทั้งผู้อื่น
 ด้วยความไม่มีตัว; ด้ยางมีตัวก็จมอยู่ในกองทุกข์ด้วยกัน
 ๕ ๕ ทงนั่นแหละทำ ๒ ฝ่าย. พอหมดตัวก็ช่วยซึ่งกันและกันได้.
 ๕ ๕ ด้ยางมีตัว มีความทุกข์ มีตัวกู—ของกูนั้นอยู่ ก็ช่วยแต่
 ปากเท่านั้นแหละมันช่วยจริงไม่ได้. ถ้าช่วยผู้อื่นจริงแล้วมัน
 ต้องหมดตัว. หมดตัวแล้วจึงจะสามารถช่วยผู้อื่นได้. ซอน
 ๕ ๕ ประหลาด หมดความทุกข์แล้ว จึงจะช่วยผู้อื่นให้หมดทุกข์ได้,
 ๕ ๕ หมดตัวแล้วจึงจะช่วยให้ผู้อื่นหมดตัวได้อีก.

เป็นศาสนาแห่งการช่วยผู้อื่นจนหมดตัว หมดตัว
 คือหมดทุกข์; ฉะนั้นต้องช่วยไป ช่วยไป จนหมดทุกข์,
 ช่วยไปจนกว่าจะหมดทุกข์ ก็คือหมดตัว. ถ้าใครไม่ยอมเสียสละ
 ๕ ๕ อย่างนี้ ก็ช่วยใครไม่ได้ ถ้าใครยอมอย่างนี้ ก็จะช่วยผู้อื่นได้
 ๕ ๕ เป็นว่าเด่น, เป็นศาสนาแห่งการช่วยผู้อื่นจนหมดตัว.

ข้อที่ ๑๔. พุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ไม่มี
 คำสอนบังคับ.

ใช้คำว่าอย่างนี้ ไปทีก่อน ไม่มีเรื่องเทพเจ้าเข้ามา
เกี่ยวข้อง, แล้วก็ไม่มีนัยสมมติ, นี่มันเป็นคำฝรั่งไปเสีย
หมด เพราะว่าที่คุ้นเคยอยู่กับการอ่านการฟังนี้ เป็นคำภาษา
ฝรั่งไปเสียหมด.

ข้อที่ ๑. ไม่มี dogma, dogma เป็นภาษาฝรั่ง
dogma คือคำสั่งที่บังคับให้เชื่ออย่างนั้นเชื่ออย่างอื่นไม่ได้, เขา
เรียกว่า dogma ในพุทธศาสนาไม่มี แต่ศาสนาอื่นเขามี เขา
บังคับให้เชื่อ เชื่อว่าเราเห็นพระเจ้าสร้างมา, ก็มีวันพระเจ้า
ส่งมา เราต้องปฏิบัติตามก็มีวัน เราต้องอ่อนน้อม, เราต้อง
ปฏิบัติ บังคับเฉียบขาดอย่างนี้ นี่ระบบ dogma dogmatic
system อย่างนี้ ไม่มีในพุทธศาสนา ถ้าเห็นด้วยก็มารับพุทธ
สรณังเอาเอง ไม่บังคับให้มารับ, รับแล้วก็ไม่บังคับความเชื่อ
แต่ให้คิดเห็นมองเห็นว่าทุกซ์เกิดขึ้นมากด้วยเหตุอะไร ทุกซ์จะ
ดับไปอย่างไร แล้วก็ทำไปเองไม่มีใครบังคับ, นี่ไม่มีคำ
สอนบังคับ, ไม่มี dogma.

แล้วก็ไม่มีความเชื่อที่เป็นเทพเจ้าหรือเป็นพระเป็นเจ้า
ไม่มีเทวศาสตร์ ไม่มี theology ไม่ต้องเชื่อว่าพระเจ้าสร้างมา

โดยอำนาจของพระเจ้า อยู่ใต้อาณัติของพระเจ้า ของเทพเจ้า
 อย่างนี้ ไม่มีในพุทธศาสนา นี้ไม่มี theology.

แล้วก็ ไม่มี mythology พุคจามาให้เป็นของศักดิ์สิทธิ์
 ว่าพระพุทธเจ้าเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ ศักดิ์สิทธิ์ อะไรก็ศักดิ์สิทธิ์
 แต่ให้ถือว่าเป็นคนธรรมดา. พระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์
 ธรรมดา เป็นลูกกษัตริย์ชาวนา ทำนาเก่งที่สุด คือพวก
 สากยะ เป็นคนธรรมดา พระพุทธเจ้าไม่ได้มีอะไรกำเนิดมา
 จากเทพเจ้า จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์วิจิตรพิสดารอย่างที่เรารู้กันใน
 พวกอื่น. เราไม่มี. เรามีแต่ว่า พระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์
 ธรรมดา เป็นลูกกษัตริย์ชาวนา ตระกูลสากยะ ได้รับการ
 ศึกษาอย่างแบบธรรมดา เกิดความคิด เกิดสติปัญญาเอาด้วย
 ตนเอง ในการมองเห็นความทุกข์ ความเกิด ความแก่ ความ
 เจ็บ ความตาย ไม่ชอบ อยากจะปลดเปลื้องแล้วก็ออกไป
 แสวงหาแล้วก็ไปพบ พบแล้วมาบอกอย่างนี้, ไม่มี mythology
 ไม่มีความเป็นศักดิ์สิทธิ์เหมือนอย่างในนิกาย สมมติมาจากนั้น
 มาจากนี้ มาจากอะไรก็ไม่รู้ ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องพิเศษพิสดาร
 ทั้งหมด ไม่มี.

พุทธศาสนาไม่มี dogmatic system ไม่มี theology ไม่มี mythology อย่างนี้. พุทธเป็นไทยๆเราก็ไม่เกี่ยวกับเรื่องบังคับให้เชื่อ, แล้วก็ไม่ต้องอ้างเทวคาเทพเจ้าอะไรมารับรอง มาเป็นเครื่องขู่เชิญ หรือว่าเป็นเครื่องรับรองว่าจะให้ว่าจะให้ได้รับ อย่างนี้ไม่มี.

นี่ พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล ตามธรรมชาติ ตามกฎของธรรมชาติ ตามวิถีทางธรรมชาติ, ขอให้รู้จักไว้ ในลักษณะอย่างนี้. ถ้าเราจะนับถือพระพุทธเจ้า เราก็เห็นชัดว่า ท่านสอนเรื่องกับทุกข์ คับทุกข์ได้จริง เราจึงจะสมัครที่จะมาเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า, แล้วก็ไม่มีการบีบบังคับให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ นอกจากบอกว่า ทำอย่างนี้ชื่จะกับทุกข์ ได้. แล้วก็ ไปลองกสิคตุ เห็นโอ้ มันกับทุกข์ ได้จริง ก็ทำ ก็ทำเลย จึงไม่มีการบังคับอย่างที่พวกอื่นเขาใช้.

แล้วการถือพระรัตนตรัยสรณาคมนี่ โยงเนื้อแท้แล้วถือเมื่อเข้าใจแล้วเมื่อพอใจแล้ว ไม่ใช่จับลูกเต๋ากๆ มารับสรณาคมนั้นเหมือนกับที่เรากำลังทำอยู่. นี่ไม่ค่อยถูกเรื่องนัก แต่ว่ามันมีประโยชน์ ทำเป็นการล่วงหน้าไปที่ก่อนก็ได้

แต่ว่าก็ไม่ถูกตามข้อเท็จจริงนัก. ถ้าในพระบาลีแท้ๆ ในพระไตรปิฎกแท้ๆ การวิปัสณากรรมนั้นมีด้วยตัวเอง ภายหลังที่ได้ฟังเข้าใจแล้วเห็นแจ้งแล้ว, ตบทุกข์ใต้อย่างเอนใจแล้ว. นั้นจึงจะขอกปากขึ้นมาเองว่า พุทธัง สรณัง กัจฉามิ. นี้เรียกว่า ไม่มีกรรมบังคับเลย. แล้วเป็นไปตามเหตุผลของสิ่งที่ประจักษ์แก่จิตใจมากขึ้นทุกทีๆ.

ข้อที่ ๑๕. พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่ต้องมีเทวดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อะไรมาช่วยรับรอง.

เรื่องนี้ไม่อยากจะพูด กลัวจะถูกตำ. แต่บางทีก็อดไม่ได้. เช่นว่าพระสูตร บางพระสูตร พอตรัสจบลงไป ก็มีเทวดามารับรองส่งเสริม บอกต่อกันไป ให้มันแน่นแฟ้น ให้มันศักดิ์สิทธิ์ขึ้น. โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาลีธรรมจักรธรรมจักรฯ สูตรแรกที่สุดในพระพุทธศาสนา. เราไม่เชื่อว่าข้อความตอนนั้นมีมาแต่เดิม. นักเลงโหนไล่เข้าไปก็. ไม่รู้พอพระพุทธเจ้าตรัสจบ ก็เทวดาสรรเสริญยกย่องส่งเสริมกันไปจนถึง ภวักพรหม พรหมอันสุกท้อ. นี้คล้ายๆ กับว่าต้อง

เอาเทวคามาช่วยรับรอง ความจริง ความประเสริฐ ความ
 วิเศษของพระพุทธเจ้า. ชื่อนี้มันชกกันกับที่พระพุทธเจ้าท่าน
 ตรัสอยู่เสมอว่าฉันไม่ต้องการนายประกัน ไม่ต้องมีใครมาเป็น
 นายประกัน ไม่ต้องมี testimonial จากใคร ไม่ต้องมี testimony
 จากใครมารับรองอย่างนั้นอย่างนี้. ไม่ต้อง ๆ ฉันมีของฉันอยู่ใน
 ใจฉัน มันรับรองตัวมันเองเสร็จ. ไม่ต้องเอาเทวคาหรือจ้าง
 เทวคามาช่วยรับรอง. นี้อธิบายให้เข้าใจเสียว่า แม้ว่าในพระสูตร
 บางพระสูตรทำอย่างที่ว่าเทวคามาช่วยรับรอง เราก็ไม่ถือว่า
 หัวใจของพระพุทธศาสนาอย่างนั้นอยู่ที่นั่น มันรับรองตัวเอง
 อยู่ในตัวเอง คับทุกข์ ใจในตัวเอง พิสูจน์เห็นในตัวเอง รับรอง
 ตัวเอง ไม่ต้องเอาเทวคามาช่วยรับรอง. จึงประกาศโง่งงๆ เลย
 ว่า เป็นศาสนาแห่งการที่ไม่ต้องอาศัยเทวคามาช่วยรับรอง.
 แต่ว่า ในพระพุทธประวัติก็มีมากเหลือเกิน ที่เทวดา
 เข้ามาเกี่ยวข้องกับหรือรับรอง ไม่ต้องสนใจก็ได้. แต่ถ้า
 ยักยอกจะสนใจก็ไม่เป็นไร ค่อยไปมันคงจะได้เอง ถ้าไปทำ
 อย่างนั้น เทวคาก็ดีกว่าพระพุทธเจ้าเสียอีก เป็นนายประกัน
 ให้พระพุทธเจ้า. เป็นศาสนาที่ไม่ต้องเอาเทวคามาเป็นนาย
 ประกัน.

ข้อที่ ๑๖. นี้จะพูดนอกออกไปหน่อยว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนา สอนไม่ให้กินผลไม้มือครุชู้ว์.

นี่ ไปมีคำของฝ่ายคริสตังเขามา ทำสอนสูงสุดของคริสตังนี้ พระเจ้าห้ามไม่ให้กินผลไม้มือครุชู้ว์ กินแล้วจะต้องตาย มนุษย์ก็ไม่เชื่อ, ก็ไปกินเข้าไป แล้วมันก็ได้เป็นทุกข์ เป็นความทุกข์นี้วันตร. เป็นบาปนี้วันตร. พุทธศาสนาก็สอน อย่างเดียวกัน อย่าไปหลงดีหลงชั่ว อย่าไปแยกดีแยกชั่ว แล้วก็หลงดีหลงชั่ว. ให้มันเป็นเช่นนั้นเอง เป็นเช่นนั้นเอง ถ้าพุทธบริษัทปฏิบัติถูกต้องตามพุทธศาสนาแล้ว จะเป็นคริสต์ยิ่งกว่าคริสต์ไปเสียอีก. เป็นคริสต์เขาได้รับคำสั่งสอนอย่างนั้น แต่เขาก็ไม่ปฏิบัติตามกัน. คำสั่งของพระเจ้าเป็นเจ้าจริงเดี่ยวประโยคเดียวว่า อย่ากินผลไม้มือครุชู้ว์ มันก็กิน แล้วมันก็ยึดเป็นคัมภีร์แล้ว แต่พุทธศาสนาเน้นในข้อนี้: ไม่มีคัมภีร์ถือนั้น ทั้งกุศลทั้งอกุศล ไม่มีคัมภีร์ธรรมใดๆ. ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่วซึ่งเป็นสังขาร ใครปฏิบัติได้แล้วเป็นคริสต์ยิ่งกว่าคริสต์. พูดอย่างนี้พวกคริสต์คงจะดำแต่ไม่เป็นไร คำบางก็ไม่เป็นไร. นี้เราก็อาจจะยืนยันว่า

ถ้าไม่หลงเรื่องบวกเรื่องลบ เรื่องดีเรื่องชั่ว เรื่อง
 positive เรื่อง negative อะไรกันแล้วนั้น, นั่นแหละคือ
 พุทธบริษัทแท้จริง. เกี่ยวพันพุทธบริษัทกำลังเป็นอย่างนี้
 ต้องเป็นอย่างนี้ เพราะว่าพุทธศาสนาสอนอย่างนี้ ต้องการ
 อย่างนี้ ไม่ไปหลงดีหลงชั่ว, อย่าไปบ้าดีหลงดีมากเกินไป
 บ้าบุญเมาบุญหลงบุญอย่าไปบ้าสุขเมาสุขหลงสุข หรือจมอยู่
 ในสุข, ก็คือจะอยู่เหนืออิทธิพลของบวกและลบ ของ
 ดีและชั่ว ของทุกอย่างที่เป็นเหตุให้เกิดความดีงามดีมีมัน
 แล้วเกิดกิเลสและเกิดทุกข์. ให้เหนือดีเหนือชั่วไว้ กว้างก็
 สงบ คึกไม่สงบ ชั่วก็ไม่สงบ, เหนือดีเหนือชั่วมันสงบ.

ข้อที่ ๑๗. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ
 มีพระไตรปิฎกในตัวตน.

หลายคนว่าบ้าอีกแล้ว นึกทำอยู่ในใจอีกแล้ว มี
 พระไตรปิฎกในตัวตน, ขอให้สนใจ ขอให้มองดูพระไตรปิฎก
 อยู่ในตู้ แต่นี่จะบอกกว่ามาอยู่ในตัวตน. ความจริงทั้งหลาย
 ที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกนั้น จะมาพบจริงๆ ในตัวตน,
 พบในแผ่นกระดาษนั้นเป็นการบันทึก แต่ความจริงแท้ๆมัน

อยู่ในตัวคน ในร่างกาย ในจิตใจ ในรูปในนามนี้. ความจริง
เหล่านั้นมันอยู่ที่ในตัวคน. พระไตรปิฎกที่แท้จริงอยู่ใน
ตัวคน. พระไตรปิฎกที่เป็นเพียงกระดาษบันทึกอยู่ในตู้.
ใครมีพระไตรปิฎกในตัวคน คนนั้นจะรู้พระพุทธศาสนา
คือศึกษาความจริงโดยตรงจากตัวชีวิตจิตใจ. พระไตรปิฎกใน
ตัวคน. คนที่เขาอยากจะทำอยู่แล้วเขาก็ทำได้. ว่าเราพูดบ้าง
บอกๆอะไรก็ไม่รู้. แต่ขอยืนยันว่ามันเป็นจริงอย่างนี้.

**ข้อที่ ๑๘. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความ
ไม่ขัดแย้งกับใครๆ ในโลก.**

ตะกันพูดที่หนึ่งแล้ว. พูดเรื่องแรกสวรรค์. ขอย้ำ
อีกที่หนึ่งว่า. ถ้าจะเป็นพุทธบริษัทบริสุทธ์. พุทธศาสนา
บริสุทธ์. อย่ากล่าวคำขัดแย้ง. ท่านพูดมิดฉันพูดถูก. อย่า
กล่าวคำขัดแย้งอย่างนี้. กล่าวแต่เพียงว่า. ฉันเห็นว่าอย่าง
นี้. ฉันถือปฏิบัติอย่างนี้. ท่านพอ. ไม่ต้องพูดว่าของแกมิด
ของฉันถูก. ของแกไม่บริสุทธ์ของฉันบริสุทธ์. ที่มันเป็นเรื่อง
ขัดแย้ง. อย่าได้มีเลย. ออมแพ้เถอะ. เขาว่าอย่างไรก็ช่างหัว,
อย่าไปขัดแย้งกับเขา. เพียงแต่แสดงว่า. ฉันพอใจอย่างนี้.

ฉันมีหลักอย่างนี้ มันจึงไม่มีการทะเลาะวิวาทแม้แต่เรื่องโตๆ
 ไม่มีการขัดแย้งทั้งทางกาย ทางวัตถุ ทางจิตใจ ทางสิ่งของ
 ทางเงินทางทองอะไร ไม่มีการขัดแย้งกับใคร, เป็นศาสนา
 แห่งการไม่มีความขัดแย้งกับใครๆ ในโลก โลกนี้ก็ได้ เทวโลก
 ก็ได้ มนุษย์โลกก็ได้ พรหมโลกอะไรก็ได้ ไม่มีการขัดแย้ง
 กับใคร เพราะไม่ยืนยันข้อขัดแย้งกับใคร, อย่างดีก็จะบอก
 แต่เพียงว่าฉันถืออย่างนี้ ฉันปฏิบัติอย่างนี้ ฉันดับทุกข์ของฉัน
 อย่างนี้, จะไม่ว่าแกผิดฉันถูก, นี้คือไม่มีคำว่าขัดแย้ง, คำว่า
 ขัดแย้งเป็นภาษาไทย, *ภาษาบาลีเรียกว่า อุบัติวะคืออุบาทว์*
อุบัติวะคืออุบาทว์ คำนั้นก็คือการขัดแย้ง, ไม่มีการขัดแย้งก็
 ไม่มีอุบาทว์, ถ้ามีขัดแย้งก็มีอุบาทว์, เราไม่มีการขัดแย้ง
 ไม่กล่าวคำขัดแย้ง, คุณอยากพูดอย่างนี้คุณก็พูดไปเถิด, แต่
 ฉันมีหลักอย่างนี้ ปฏิบัติอย่างนี้ ดับทุกข์อย่างนี้ ก็ไม่ขัดแย้ง
 กับคุณ.

ฉะนั้นเราก็ไม่ต้องทะเลาะวิวาทกับใครๆ, ถ้าเรา
 จะเผชิญหน้ากับศาสนาอื่น เราก็ไม่กล่าวคำขัดแย้ง,
 เราเสนอแต่เพียงว่า ดับทุกข์อย่างนี้ ดับทุกข์อย่างนี้คุณจะมา
 ช่วยร่วมมือกันได้บ้างไหม, จะดับทุกข์อย่างนี้ของสังคม เอากัน

ทั้งสังคม คุณจะช่วยได้ไหม, ไม่เอาข้อขัดแย้งมาพูด,
ข้อขัดแย้งเก็บงอบหายหมดถ้ามันมี, แต่เอาข้อที่เขากันได้
กตมกลั่นกันได้มาประสานกัน ช่วยกันดับทุกข์ของสังคม.
เราสร้างสวน โมกข์นานาชาติที่ฝั่งโน้นขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์
ประสงค์อันนี้, เพื่อหาความเข้าใจซึ่งกันและกันในการแก้
ปัญหาของมนุษย์ ไม่มีเพื่อความขัดแย้งแม้แต่ชนิดเดียวเลย,
เรียกว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาไม่มีกัณฑ์แย้งกับใคร ๆ ในโลก.

**ข้อที่ ๑๕. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความ
เต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์.**

มันคล้าย ๆ กับอ้อแย้งกัน ทุกศาสนาก็จะพูดอย่าง
หนึ่งนั่น, เรามีสิทธิ์จะพูดอย่างนี้ เรามีเหตุผลที่จะพิสูจน์
ความเต็มแห่งความเป็นมนุษย์ ก็คือเป็นมนุษย์ที่ไม่มี
ความทุกข์, เป็นมนุษย์ที่มีความสุข และมีประโยชน์รอบด้าน
เหมือนกับพุทธหัวข้อแรกของการพูด. เราต้องการชีวิตเย็น
และเป็นประโยชน์ : ตัวเองมีชีวิตเย็นเป็นสุข, แล้วก็มี
ประโยชน์แผ่สว่างออกไปเป็นรัศมี มีรัศมีแผ่ออกไปเป็นการ
ทำประโยชน์แก่ทุกฝ่ายทุกคนทุกคน, นี้เรียกความเต็มแห่ง
ความเป็นมนุษย์.

ขอให้ช่วยกันสร้างขึ้นมา ทั้งกันแก้อันแก่ออกกว่า
 เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดาให้ได้, เป็นศิษย์ที่ดีของครู-
 บาอาจารย์ให้ได้, เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อนให้ได้, เป็น
 พลเมืองที่ดีของประเทศชาติให้ได้, เป็นสาวกที่ดีของ
 พระศาสนาให้ได้, แล้วก็เป็นผู้ที่เต็ม คือ อยู่เหนือ
 ปัญหาเหนือความทุกข์โดยประการทั้งปวง. จบชีวิตลง
 ด้วยความเยือกเย็นเป็นสุข. มีรัศมีสว่างออกไปรอบตัว เป็น
 การทำประโยชน์แก่ทุก ๆ คน ทุกฝ่าย ทุกพวก. **นี่คือความ
 เต็มแห่งความเป็นมนุษย์,** พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่ง
 ความเต็มของความเป็นมนุษย์.

ข้อสุดท้ายกันที่ ข้อที่ ๒๐. **พุทธศาสนาเป็น
 ศาสนาแห่งบรมธรรม.**

บรมธรรม ๆ จำไว้ **ธรรมะสูงสุด ประมา ประมา**
 แปลว่า **สูงสุด** เป็นสุขสูงสุด. **นี่**ก็เขาเองเถอะคำว่าสูงสุด
 ไม่มีอะไรสูงกว่ันั้นดีกว่านั้น **เป็นศาสนาแห่งบรมธรรม**
เพราะว่าแสดงให้ซึ่งพระนิพพาน **ดับเย็นแห่งชีวิต,**
มีประโยชน์อยู่รอบด้าน **นี่เป็นบรมธรรม.**

คำว่า บรมธรรม ๆ นี้ ใช้พูดกันมาแต่ดึกดำบรรพ์
 ก่อนพุทธศาสนาเกิด, แต่มัน มีความหมายเพียงว่า ไม่เบียด
 เบียด ๆ ไม่เบียดเบียน *อหิงสา ปรมิ อหิมิ อหิงสาคือไม่*
เบียดเบียน, เป็นบรมธรรม เป็นธรรมะสูงสุด. ที่พระพุทธเจ้า
 เกิดขึ้นมา พุทธศาสนาเกิดขึ้นมา มีหลักเกิดขึ้นมาว่า
 นิพพานี ปรมิ วนนติ พุทธา—*ผู้ทั้งปวงกล่าวกันว่านิพพาน*
เป็นบรมธรรม บรมธรรมอะไร ไม่มีอะไรสูงสุดเท่ามัน. ให้
ความสุขสงบเย็นถึงที่สุด หมกปัญหาโดยประการทั้งปวง
 ไม่ต้องลำบากด้วยการยึดถือสิ่งใด โดยความเป็นของหนักเป็น
 หนัก, ว่าง ๆ ว่างไม่มีขอบเขต ว่างไม่มีอายุ ว่างจากความทุกข์
 ว่างจากกิเลส ว่างอย่างไม่มีขอบเขต ว่างอย่างไม่มีอายุจำกัด.
 หมายความว่า กาละเทศะ ไม่มีจำกัด, นั่นคือบรมธรรม. พุทธ-
 ศาสนาเป็นศาสนาแห่งบรมธรรม, เปลี่ยนบรมธรรมมา
 เป็นอย่างนี้ แทนที่จะเป็นเพียงว่า ไม่เบียดเบียนซึ่งกัน
 และกัน. ที่จริงไม่เบียดเบียนซึ่งกันก็เป็นบรมธรรมอย่างมาก
 อยู่แล้ว ถ้าเราเอาใจช่วยนะ. ช่วยอธิบายให้หน่อยว่าไม่
 เบียดเบียนกันคือ ไม่เบียดเบียนตนเอง เป็นนิพพานได้

เหมือนกัน, เอนิพพานไปเต็มให้ เป็นของแถมพอก ก็ไม่
 เบียดเบียนตนเองก็เป็นนิพพาน. เทียบนี้ทุกคนตรง ๆ ว่า
 ไม่เบียดเบียนโดยประการทั้งปวง เป็นนิพพาน, ไม่เบียดเบียน
 โดยประการทั้งปวง มีแต่ความเยือกเย็นเป็นสุขทุกวันหน้า
 ไม่เคียดแค้นตัวเองด้วยการต่อสู้กับความทุกข์, ไม่มีความทุกข์
 ซึ่งจะต้องต่อสู้ต่อไป.

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งบรมธรรม สำเร็จ
 ได้ด้วยใบไม้กำมือเดียว, นี้ก็ขอย้ำไว้เรื่อยๆ ไม่ต้องเวียนจน
 จบพระไตรปิฎก หรือไม่ต้องเรียนกันมากมาย. **ขี้ใบไม้กำมือ**
เดียวว่าทุกข์เกิดขึ้นมาอย่างไร ดับทุกข์อย่างไร, นี้ก็กำมือ
เดียว. ให้มัน กำมือเดียวยิ่งขึ้นไปอีก ก็ว่าไม่ยึดมั่นถือ
 มั่นสิ่งใด, นั่นแหละพุทธศาสนากำมือเดียว ไม่ยึดมั่นถือมั่น
 สิ่งใดโดยความเป็นตัวตน, นั่นแหละกำมือเดียว. **กำมือเดียว**
ไม่ต้องเรียนรู้พระสูตรตันตปิฎก วินัยปิฎก อภิธรรมปิฎก
หลายหมื่นธรรมชั้นธรรโฆ, ไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดโดยความเป็น
 ตัวตนของคน ก็ดับทุกข์สิ้นเชิง, นี้ ใบไม้กำมือเดียว นอกนั้น
 เป็นใบไม้หมกทั้งบ้า กวาคก็ไม่ไหว. ใบไม้กำมือเดียวใช้สำเร็จ

ในการแก้ปัญหาคาสนาแห่งบรมธรรม สำเร็จได้ด้วย
ใบไม้กำมือเดียว คือธรรมะชั่วที่จะตัดความยึดมั่นถือ
มั่นในตัวคนเสียได้, เก้าเห็นเป็นพอ. นี้ ๒๐ ข้อ.

พุดมาแล้ว ๖๐ ข้อ วันนี้ ๒๐ ข้อ รวมเป็น ๘๐ ข้อ.
เฮ้, ถ้อยสยงศาสตร์หน่อ ว่าเลข ๘๐ นั้นมันศักดิ์สิทธิ์ เป็น
ตัวเลขศักดิ์สิทธิ์จำนวนศักดิ์สิทธิ์ แสดงลักษณะของพระพุทธรูป
ศาสนา เรียกว่าเป็น อัญญาชนะ characteristic ของพระ
พุทธศาสนา ๘๐ หัวข้อด้วยกัน. พุดมาสี่ครั้ง ครั้งละ ๒๐ ข้อ,
เหมาะสำหรับมนุษย์ในโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยปัญหา เต็มไป
ด้วยความทุกข์. ขอให้มองดูพระพุทธรูปศาสนาในลักษณะดังกล่าว
มานี้แล้ว จะพอใจ จะสนใจ จะศึกษา จะปฏิบัติ จะแก้ปัญห
ได้ทั้งหมดทั้งสิ้น. ในหมู่มนุษย์ที่เป็นสัตว์ผู้มัวเมา ในยุค
ปัจจุบันมัวเมาเศรษฐกิจ มัวเมาการเมือง มัวเมาสังคม มัวเมา
อะไรก็ตามใจ ล้วนแต่มัวเมา เอาความจริงนี้มาถอนความ
มัวเมา, มีพระศาสนาแห่งความจริง ซึ่งมีอย่างน้อยอย่างเดียว
ยืนยันว่าความจริง นี้ดับทุกข์ได้จริง ก็เป็นอันว่าจะหมด
ปัญหาสำหรับมนุษย์เรา.

นี่ ขอบเตือน ท่านผู้ฟังทั้งหลายว่า พุทธศาสนามี
 ลักษณะที่จะต้องเข้าใจให้ยิ่งขึ้นไปยิ่งขึ้นไป, รู้จักให้ยิ่ง
 ขึ้นไปยิ่งขึ้นไปโดยนัยะที่กล่าวมาแล้ว ๘๐ ประการ, จะกล่าว
 ให้ถึงร้อยถึงพันก็กล่าวได้ ไม่ใช่ชีวิต แต่ไม่ต้องกล่าว
 เพราะ ๘๐ นั้นก็มาก มากเหลือมากอยู่แล้ว, เอาละ, เป็นอันว่า
 จบกันที

การบรรยายภาควิสาขบูชาสิ้นสุดลงในวันนี้ ภาค
 วิสาขบูชาจบลงด้วยเดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๖ ๓
 เดือนนี้เป็นภาคอาสาฬหบูชา จะพูดเรื่องอื่นต่อไป,
 เรื่องนี้หยุดจบสิ้นสุดเพียงเท่านี้ วันเสาร์หน้าขึ้นชุดอันต่อไป
 เป็นภาคอาสาฬหบูชา, ขอปีภาควิสาขบูชาลงด้วยการบรรยาย
 ครั้งนี้ ในวันนี้ สนใจเอาไปคิดไปนึกไปศึกษาเอาไป ใช้ให้เป็น
 ประโยชน์ ตามความต้องการของคนจงทุก ๆ คนเถิด.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้า
 ทั้งหลาย สวทบทพระธรรม พระบาลีคณสาธยายส่งเสริม
 กำลังใจของท่านทั้งหลาย ในการประพฤติปฏิบัติพระธรรมนั้น
 ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นต่อไปในกาลบัดนี้.

พระเจ้าองค์เดียว

พระศาสนา สัมพันธ์ คือมรรคา
ที่ซักพา นามมนุษย์ สู่จุดหมาย
เพื่อมนุษย์ ได้เป็นสุข ทุกนิกาย
เราทั้งหลาย ชวนกันมา ปรีกษากัน.

พระเจ้าแท้ มีแต่ พระองค์เดียว
ทางจึงมี แต่ทางเดียว เป็นแม่นมั่น
เป็นทางตรง มุ่งไป สู่ไภวดี
เป็นนิรันดร์— ครุสุข แก่ทุกคน.

ไม่มีข้อ ขัดแย้ง แบ่งพวกพรรค
มนุษย์รัก ร่วมสุข ทุกแห่งหน
นี้แหละหนา พวกเรา มา รวมกลม
แห่งปวงชน เพื่อบูชา พระเจ้าเดียว.

การเรียกชื่อ ต่างกัน นั้นไม่แปลก
แต่เนื้อใน ไม่อาจแยก เป็นส่วนเสี้ยว
คือธรรมชาติ หนึ่งแน่ เป็นแท้เที่ยง
ทุกคนเห็นด้วย เป็นที่พึง จึงรอดเอย.

พระธรรม

พระเจ้าองค์เดียว

พระศาสนา สัมพันธ์ คือมรรคา
ที่ชักพา นำมนุษย์ สู่จุดหมาย
เพื่อมนุษย์ ได้เป็นสุข ทุกนิภาย
เราทั้งหลาย ชวนกันมา ปรีกษากัน.

พระเจ้าแท้ มีแต่ พระองค์เดียว
ทางจึงมี แต่ทางเดียว เป็นแน่นอน
เป็นทางตรง มุ่งไป สู่ไภวาลัย
เป็นนิรันดร์— ตระสุข แก่ทุกคน.

ไม่มีข้อ ขัดแย้ง แบ่งพวกพรรค
มนุษย์รัก ร่วมสุข ทุกแห่งหน
นี้แหละหนา พวกเรามา รวมกลม
แห่งปวงชน เพื่อบูชา พระเจ้าเดียว.

การเรียกชื่อ ต่างกัน นั้นไม่แปลก
แต่เนื้อใน ไม่อาจแยก เป็นส่วนเดียว
คือธรรมชาติ หนึ่งแน่ เป็นแท้เทียว
ทุกคนเหนียว เป็นที่พึ่ง จึงรอดเอ๋ย.